

Majálisok, májusi szokások a 19. század végi és a 20. század eleji Makón

ORBÁN IMRE

(Móra Ferenc Múzeum, Szeged)

„Ma van május elseje, és ezen a napon a világ fiai ősidőktől fogva árnyas erdők és ligetek kellemességével, madarak énekével gyönyörködtették magukat. A hívő keresztényeknél pedig szokássá lett, hogy felkeltsék az örök hazának boldogságát és az oda való vágyat” – írta a május 1-jéhez kapcsolódó szokásokról a 15. század magyar ferences tudósa, Temesvári Pelbárt.¹ Temesvári idézett sorai összefoglalását adják a korabeli majálisok lényegének, mely alapot képez a későbbi korok szokásrendjének kialakulásához.

A majális eredetét tehát valahol az Egyház szertartásaiban, a vallásos színjátásban kell keresnünk.² E színdarabokban a tavasznak a köszöntése az örök boldogságra, az üdvösségre törekvő ember Istennek tetsző cselekedete. Az eme alapokon kialakult ünneplés vert gyökeret Európa-szerte a népéletben.

Nálunk a majálisnak vidám, táncmulatságszerű jellege van – írják egybehangzóan a legkülönbözőbb hazai lexikonok. S ha a legáltalánosabb tulajdonságait nézzük a napnak, akkor valóban a szabad ég alatt megtartott táncos összejövétel az egyik legmeghatározóbb vonása a majálisnak. A tavaszt, a megújuló természetet dicsőítik. A nap társas összejöveteleivel a párválasztásnak, a fiatalok találkozásának egyik fő színhelye lett.

A majális többnyire május 1-jére vagy pünkösd másnapjára esik. Ezért a majális és a pünkösd szokásai összekeveredtek. Magyarországon az emberek kapukat zöld ágakkal díszítették, és májusfát állítottak. Közösen kivonultak a szabadba, rendszerint egy közeli erdőbe, és nyilvános ünnepléssel, közös játékokkal, versenyekkel, tánccal múltatták el az időt. Vetélkedőt, sőt sportversenyeket rendeztek. A vigasság végeztével nem egyszer énekszótól, zenétől kísérve, kezükben zöld ágakkal, virágokkal, közösen jöttek vissza a településre, mintegy jelképesen magukkal hozva a tavaszt. Ilyen alkalmakat családok, baráti társaságok is szerveztek. Ha egy-egy összejövétel júniusra esett, azt *juniálisnak* hívták. Ennek mintájára a júliusban, szabad ég alatt szervezett összejövetelek megnevezéseként a *juliális* név is előfordult.

Általános szokásként májusban sokfelé májfát, májusfát állítottak. A helység fiatalemberei egy vagy több, ágaitól megfosztott, tetején lombos fát, gyakran nyárfát hoztak a közeli erdőből, szalagokkal, kendőkkel, esetleg borral telt üvegekkel díszí-

¹ „hodie est prima dies Maii, quo a principio solebant homines mundi delectamenta quærere per amoenitates arborum vel arbustorum ut avium cantus, quod apud fideles Christianos usu inolevit ad incitandum, ut recognoscerent supernae patriae amoenitatem et illam desiderarent” (In Sermones de Sanctis 1499) A Szent Fülöp-ről és Szent Jakab-ról szóló beszéd részletét és Holl Béla fordítását idézi DÖMÖTÖR Tekla: *Naptári ünnepek – népi színjátás*. Akadémiai Kiadó Bp., 1983. 132-133. l.

² Ezt csak erősítette, hogy az Egyház májust Isten anyjának, Máriának az ünneplésére szentelte.

tették. Szerelem kifejezésére lányos házak elé állították. Körötte közösségi alkalmakat szerveztek.

1889 után a május 1-je munkásünnep is lett. Ez tovább vitte a majálisok népiünnepély jellegét, ugyanakkor politikai tartalommal töltötte meg azt. Ezzel május 1-je egyre inkább közéleti, politikai kérdéssé vált, mely alaposan átformálta a nap jellemző vonásait. A munkásünnepek május elsején egyértelműen az „osztályharcos” oldal erősödött föl.

Most azt vizsgáljuk, mindezek a vonások és folyamatok hogyan jelentkeztek a 19. század végének és a 20. száza elejének parasztpolgári Makóján, mely város lélekszámát tekintve az akkori Magyarország nagyobb városai közé tartozott.

A májushoz és a majálisokhoz kapcsolódó makói szokások

Májusnak, a „legkedvesebb hónapnak”³ az első reggelén különösen nagy öröm volt, ha szép napsütésre virradtak az emberek. Ezt jó jelnek tekintették, de szinte el is várták. „Május elseje a legszebb verőfényes nappal köszöntött be hozzánk”⁴ – olvashatjuk ilyenkor a helyi sajtó hasábjain. A dátum ünnepi nyüzsgést hozott, „a legtöbbször kezében orgona, gyöngyvirág, liliom, sárga viola, piros és fehér tulipánból kötött csokor. Szóval a természet megújulásának bájos ünnepét vidáman, kedélyes békében élvezzi az egész város.”⁵ Május elseje volt az a nap, amelyet Makó népe „*évszázados szokás szerint, a tavasz megünneplésére fordít.*”⁶ Ez volt Makón az életnek, a fiatalságnak, a játékoknak és a szórakozásnak, az örömmel az alkalma, amit már a házak külső megjelenése is mutatott.

„E napon *díszítik föl a házakat* zöld lombokkal.”⁷ – tudjuk meg még 1894-ből is. 1898-ban pedig: május, a „legszebb hónap első napja van ma. A bodzafa gyenge hajtásaival díszítetnek fel a kerítések és kapuk, melyeknek nálunk különben is oly nagy a kultusza, hogy akárhány ház van Makón, a melyeknek a kapuja és kerítése nem csak díszesebb, de értékesebb is, mint maga a ház. – Azért dukál azt május 1-sején szépen feldíszíteni.”⁸ 1900-ból a következő leírásunk maradt: nálunk leginkább „a házaknak virágzó fákkal, illetőleg zöld galyakkal való földdísztése honosodott meg.”⁹ A kapuk, kerítések mintájára a gyerekek *iskolai tantermeiket is ékesítették*, de erre később még visszatérünk.

Kevés adatunk van rá, de – úgy tűnik – a 19. században május elsejére virradóra *állítottak májusfákat* is náluk. 1888-ban a Makói Hírlap tudósítója kifejezetten a makói május elseje reggeléről szóló beszámolójában írta: „lányos házak előtt sugár fe-

³ A kifejezések: *május a legkedvesebb; szép, tavaszi hónap; május elseje az év legkedvesebb, legnevezetesebb napja; a legszebb tavaszi nap; a természet megújulásának örvendező emberiség ünnepe* kifejezések általánosak voltak a kor sajtójában.

⁴ *Május elseje...* MAROS, 1889. május 2. 2. 1.

⁵ *Május 1. Makón.* MAROS, 1897. május 2. 4-5. 1.

⁶ *Május 1. MAKÓI HÍRLAP*, 1894. április 29. 5. 1.

⁷ Uo.

⁸ *Május 1.* MAROS, 1898. május 1. 4. 1.

⁹ *A majálisról.* CSANÁDI LAPOK, 1900. június 3. 4. 1.

nyőszálak büszkélkedtek a rajtok lengő díszszel.”¹⁰ 1896-ban szintén e lap tárcája „Az én májusfám” című írásában számolt be arról, hogy kedvesét az fró díszes májusfával lepte meg. Éjfél után három óraker csempészte be a lány kiskertjébe a szalagokkal díszített fát. Ugyanekkor a kisbíró a szobalány konyhaablakába (!) állította májfáját.¹¹ A Csanádi Lapok pedig azt állította, hogy egyebek mellett nálunk leginkább a „májusfa-állítás” honosodott meg.¹² A fa méretéről, további díszeiről, ez esetleges fölhasznált más fajtákról, és arról, hogy mikor távolították el, nincsenek adataink.

Általános szokás volt a *zenés ébresztő*. A cigánybandák „Bécsből”¹³ indultak már hajnalok-hajnalán, hogy kedvelt zeneszámokkal ébresszék föl a város alvó lakóit. Korai kelésre ösztönözték a polgárokat, hisz gyakorta már 4 óraker megkezdték a május köszöntését, és tartott a muzsikálás egész délelött.¹⁴ „Még alig hasadt meg a hajnal, midőn talpra állott a barna sereg, hogy víg zeneszóval hirdesse a város lakosságának május elsejének megvirradtát.”¹⁵ (1888) „Már kora reggel bejárták a zenekarok a várost, hogy a hegedűhurok kedvelt zengése ébressze föl álmukból az alvókat.”¹⁶ (1894) „Kora hajnalban zeneszóra ébredtünk, melylyel a mindenfelől mozgósult bandák üdvözölték az ablakok alatt a szép május elsejét.”¹⁷ (1895) E „napon üdvözli a reggelt cigányzene víg dallamai”¹⁸ (1894) –szólnak a legkülönbözőbb beszámolók. Meg-megálltak az ablakok alatt, és itt-ott kicsit hosszabban is húzták. Nem tudunk róla, hogy ezért fizetséget kaptak-e, vagy éppen föl lehetett-e fogadni őket, de ez könnyen elképzelhető.

Május elsején nyitották meg kapuikat a mulatók, szállodák *kerthelyiségei*. „Azután a mai nevezetes napon történnek a mulató helyek kertjeinek megnyitása is. És nem egy helyen ismétlődik a régi adoma, hogy a vendéglős rámutat a szoba sarkában telelt leander-ra, és komolyan szól az udvarosra:– János, vidd ki a »park«-ot!”¹⁹ (1898) Később más szabadtéri szórakozóhelyek – pl. a tekepálya – is ekkor kezdték meg működésüket.²⁰

Május első napjának képéhez még hozzátartozott a „hurcolkodás.” A nap a lakásváltás nem éppen kedvelt tevékenységének is bevett időpontja. „Voltak sokan,

¹⁰ *Május 1. MAKÓI HÍRLAP*, 1888. május 3. 4. 1.

¹¹ SÁRRÉTI: *Az én májusfám. MAKÓI HÍRLAP*, 1896. május 10. 1-2. 1.

¹² A cikk ír további szokásokról: „A májusfára a legények fehér kendőket, színes szalagokat, sőt boros üvegeket is kötnek; és május vasárnapjain, de főleg az utolsón körültáncolják a fölállított jelképet; helyenkint célba veszik és lelövik a feltűzött kendőket, miközben kedvesök nevét kiáltják, kinek tiszteletére a lövést teszik.” (*A majálisról. CSANÁDI LAPOK*, 1900. június 3. 4. 1.) Ez a tudósítás azonban már nem Makóra vonatkozik. Más hírlapi tudósítások vagy az egyre népszerűbb néprajzi szakirodalom hatása tükröződik a cikkben. Ha lövöldözéssel együtt járó szokásról lenne szó, arról lennének forrásaink. Egyébként Makón volt szokásban lövöldözés, mégpedig lakodalmak alkalmával.

¹³ Bécs Makó főként cigányok által lakott, putrikból álló városzéli területe. Egyes magyar települések, falvak külső részét szintén Bécsnek nevezték.

¹⁴ *Május 1. MAKÓI HÍRLAP*, 1900. május 3. 4. 1.

¹⁵ *Május 1. MAKÓI HÍRLAP*, 1888. május 3. 4. 1.

¹⁶ *Május 1. MAKÓI HÍRLAP*, 1894. május 3. 4. 1.

¹⁷ *Május 1. MAROS*, 1895. május 2. 3. 1.

¹⁸ *Május 1. MAKÓI HÍRLAP*, 1894. április 29. 5. 1.

¹⁹ *Május 1. MAROS*, 1898. május 1. 4. 1.

²⁰ *A megyeházáról... MAROS*, 1881. május 8. 3. 1.

kiket a május elseje kellemetlen foglalkozásra kényszerített. Ezek a költözők, kik az évnegyed kezdetén lakást változtattak.”²¹ Megszokott módon, május elsején bútorokkal megrakott szekerek tűntek föl az utcákon.²² Az országban többfelé olyannyira ehhez a naphoz kötődött a lakásváltoztatás, hogy 1898-ban, mikor e jeles dátum vasárnapra esett, vita bontakozott ki, vajon szabad-e ekkor költözőkésre kényszeríteni a bérlőket. A makói rendőrkapitány álláspontja szerint nem. „Ennélfogva a kisebb lakbérű lakások bérlői is, akik kötelesek volnának május elsején már a teljes lakást kiüríteni, tekintettel a vasárnapra, most csak hétfőn kötelesek hurcolkodni.”²³

Hogyan is nézhetett ki tehát a 19. századi Makón egy május elsejei reggel, arra most álljon itt egy kicsit bővebb, 1891-ből származó tudósítás: „*Ősi szokáshoz híven városunkban is megünnepelték a május elsejét; a cigányok húzták a kedvesen ébresztő dalokat a nyilvános kertek megnyitottak, az iskolák pedig, különösen a két polgári iskola ugyancsak a régi szokáshoz képest, köszöntették a polgári tavasz első napját. Lobogó zászlók, mesterségesen teremtett galyerdők [sic] s nemzeti szín-láncok díszítették a termeket, melyekben az osztályfők lelkes szavakkal vázolták a nap jelentőségét.*”²⁴

Az egész május hónaphoz, sőt még az azt követő időszakhoz kapcsolódó szokás a *majálisozás*. A *majális fogalmát* a korban élő makói szerzők így *határozták meg*: „a majális vidám táncmulatságot, csoportos kirándulást, szórakozást, versenyt is jelent.” Osztozni lehet a természet gyönyöreiben, és örülni az üde zöldnek. Az „ifjúság úgyszólván több just formálhat a majálishoz.” A „majálisok ezeken kívül a legalkalmasabbak a lélek fölvidítására.”²⁵ (1900) Már május elsején „sietett is mindenki a szabadba, élvezni a balzsamos levegő illatát.”²⁶ (1900)

A majálisok általánosan elfogadott *időpontjául* több nap szerepelt. Sokszor fordult elő a május elseje, de még ennél is többször a pünkösdhétfő. Majálist így értelem szerűen nemcsak májusban lehetett tartani, hiszen pünkösdmásodnapja, mozgó ünnep lévén,²⁷ gyakran júniusra esett. A majális fogalmához tehát nem tartozott hozzá, hogy az eseménynek májusban kell lennie, önmagában jelentette a *zöldben való társas szórakozást*, ami lehetett júniusban, júliusban, sőt van adatunk arra, hogy az óvodások egyik augusztusi rendezvényét is majálisnak nevezték. A június-júliusi zöldben tartott mulatság jelölésére a *juniális*, *juliális* és a *nyári mulatság* megnevezést is használták. Mivel a fogalmak egymást átfedték, és jórészt azonos jelentésűek, volt eset, amikor egy tudósításon belül az adott alkalommal kapcsolatban több név is előfordult. A zöldbe történő közös kivonulással vagy óvodások esetén a városban rendezett fölvonulással egybekötött rendezvényt döntően azonban mégis majálisnak hívták.

²¹ *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1900. május 3. 4. 1.

²² *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1899. május 4. 3. 1.

²³ *Május elseje és a hurcolkodás.* MAKÓI HÍRLAP, 1898. április 28. 4. 1.

²⁴ *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1891. május 3. 2. 1.

²⁵ *A majálisról.* CSANÁDI LAPOK, 1900. június 3. 4-5. 1.

²⁶ *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1900. május 3. 4. 1.

²⁷ Pünkösöd húsvét után az ötvenedik nap. Mivel a húsvét mozgó ünnep, ennek megfelelően a pünkösöd is az. Pünkösdhétfő május 11. és június 14. közti napokra eshet.

Ha Maros-partra történő kivonulás nem volt, akkor került elő könnyebben a nyári mulatság meghatározás.²⁸

Mivel a majálisok egyik hagyományos napja a pünkösdhétfő volt, a pünkösöd viszont sokszor májusra esett, *a május elseje és a pünkösöd szokásai Makón is érintkezte, és hasonlóságot mutatnak*. Lényeges különbség azonban, hogy a május elseje és a majális, azon kívül, hogy egyházi iskolákban és vallásos érületű szervezetek rendezésben is megtartották, nem igen rendelkezett a 19-20. században már szakrális kötődéssel, míg a pünkösöd egyértelműen a keresztény egyházak ünnepe volt. A pünkösdről több beszámolónk is maradt. A hasonlóságok érzékeltetésére idézünk egy 1896-os szöveget:

Piros pünkösöd napján „zöld ágakkal, virágokkal vannak díszítve a kapuk és kerítések mindenfelé, a hajnali órákban pedig megjelenik a cigány, az ünnep elmaradhatatlan bejelentője, és sok szép leány ablaka alatt zendül fel a nóta:

»Nem anyától lettél,
Rózsafán termettél,
Piros pünkösöd napján,
Hajnalban születél.«²⁹

„A polgárok várták a májusi mulatságot”

Az 1870-es évek első fele

A makói majálisokra vonatkozó adatokkal az 1870-es évektől rendelkezünk. Korábról származó ismereteink csak az egyházi ünnepekre vonatkoznak,³⁰ ezek a leírások azonban népeleti vonatkozásokat nem tartalmaznak. Ismereteink szerint az 1870-es évek elején a néphagyományban élő szokások mellett a makói társadalom különböző rétegei *alig rendeztek majálisokat*. A város lakói május hónapnak a szokásait (a kapuk zöld ágakkal díszítése, a város zenével ébresztése, iskolások ünnepe) természetesen megtartották, de a szabadba való csoportos kivonulás, az ottani közös szórakozás gyakorlata még csak formálódóban volt.

1871-ből a hír először egy „*ici-pici majálisról*” szól. Az időjárás kedvező volt, a pünkösdi ünnepek mégis „nagy csendben” teltek – olvashatjuk a tudósítást. Pünkösöd

²⁸ Mivel a majálisok általában társadalmi jelentőséggel bírtak, hírnek számított a megrendezésüket lehetlenné tevő, alkalmatlan időjárás. 1898-ban például ezt olvashattuk: „Az idei pünkösöd nem a vendéglősöknek hanem a gazdáknak hozta meg az örömet. A két napig tartó eső megrontotta a vendéglősök remélt jó üzenetét, ellenben megjavította a helylyel-közzel gyöngye vetéseket.” (*Időjárás*. MAKÓI HÍRLAP, 1898. június 2. 5. l.) 1900-ban *Esős majálisok* címmel jelent mag írás a MAKÓI HÍRLAP hasábjain május 3-án (4. l.) A mulatságokat „azonban megzavarta a délután 5 órakor megeregt nagy záporosó.

²⁹ *Piros pünkösöd*. MAROS, 1896. május 24. 4. l. 1897-ből hasonló beszámolónk maradt: „Virágokkal, zöld ágakkal vannak díszítve a kapuk és kerítések, hirdelve, hogy a keresztény világnak nagy ünnepe van.” *Piros pünkösöd*. MAROS, 1897. június 6. 7. l.

³⁰ ORBÁN Imre: *Az istentiszteletek rendje a makói plébánián a 19. században*. In Tanulmányok Tóth Ferenc köszöntésére. A Makói Múzeum Füzetei 90. Szerk.: Halmágyi Pál. (Makó, Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága 1998. 55-62. l.) 60. l.

másnapján³¹ is csak a *görög katolikus* gyerekek mozdultak ki a városból, akik „ügyes tanítójuk *Juhász György*³² rendezése mellett, künn a zöldből késő estig kedélyesen mulatoztak.”³³ A résztvevők száma nem nagy, az érdeklődőkkel együtt talán százan, ha lehetek. Ugyanebben az évben kicsit mozgalmassabb volt úrnapja.³⁴ Két nagyobb társaság is kirándult, és a „zöldből” kedélyesen mulatozott. Már ekkor a majálisok kedvelt fogását, halpaprikást fogyasztottak. Érdekes a tudósítás megjegyzése: „felesleges mondanunk, hogy *hölgyek egyik helyütt sem voltak*. Már mi nálunk ez így megy; figyelmes fiatalságunk sem a télen sem a tavaszon nem gondol hölgyeink mulattatására.” Korszakunkból más, kizárólag férfitársaság számára rendezett májusi, júniusi mulatságról nem tudunk. A megjegyzésből viszont kitűnik, hogy ez, legalábbis a 70-es évek elején nem számított páratlan dolognak. Az egyik társaság a *Marospartra* vonult, míg a másik *bekai pusztán* mulatta az időt. Valószínűleg nem is volt több rendezvény ebben az esztendőben.³⁵

A Maros 1872-ben lelkesen írt a majálisok szaporodásáról: „*Makónak már két majálist rendezhető külön közönsége van!*” A város ifjúsága, jelezve, hogy valóban a fiatalsághoz áll legközelebb ez az ünnep, pünkösd másnapján és május 31-én, szombaton tartott „fesztelen jó kedvvel” majálist a *kiszombori erdőben*.³⁶ 1873-ban viszont arról értesülünk, hogy május elsején a rossz idő miatt még a „*Polgárkörünk*” sem rendezett majálist.³⁷ Ebben a tudósításban benne rejlik, hogy korábban a „*polgárkör*” már tartott ily mulatozást, talán éppen május elsején. 1874-75-ből sajnos nincsenek adataink.

Az 1876-os év

Az időpont kiemelése indokolt, hisz a majálisok tömeges megülését hozta 1876. Ez az esztendő már a későbbi évtizedek változatosságával vetekszik. A rendezők között találjuk a Makón állomásozó huszárokat, iskolát, munkássegélyző egyletet, de tudunk olyan összejövetelekről, melyeket csak úgymond a tánckedvelő ifjúság vagy magánosok hoztak létre. Színhelyként – korábban „künn a zöld” és a kiszombori erdő szerepelt – a *Lúdvári erdő* ebben az évben bukkant föl először.³⁸ A Lúdvári erdő, más néven Lúdvári füzes, Lúdvári fűzerdő a várostól délre, a Maros árterében lévő fás,

³¹ 1872. május 20.

³² A kb. kétezer főt számláló görög katolikus egyházközségnek ekkor egy fiú és egy leányiskolája volt. Juhász György (1844-1902) 1867-től volt a fiúk tanítója. Művelt, tudós ember. (HORVÁTH Illés: *Csanád vármegye népoktatásiügyi monográfiája*. Szeged, 1896. 139-140. l.) 1878-ban „Emlék a makói gör. kath. Templom felszentelési 100-ik évfordulójának jubileumára” címmel megírta a görög katolikus templom jubileumi történetét.

³³ *Pünkösdünnep*... MAROS, 1871. június 4. 3. l.

³⁴ A pünkösdöt követő Szentháromság vasárnapja utáni csütörtök, mely 1871-ben június 8.

³⁵ *Az úrnapi ünnepeket*... MAROS, 1871. június 11. 2. l.

³⁶ *A tánckedvelő ifjúság*... MAROS, 1872. május 26. 2. l. A pontos helyet nem ismerjük. A később leírássok alapján a Kiszomborra vezető úttól balra, azaz az út északi oldalán, a töltés mellett lehetett.

³⁷ *Május hó elseje*... MAROS, 1873. május 4. 3. l.

³⁸ A rendelkezésre álló forrásaink hiányosak. A majálisokról beszámoló Maros újság 1870-es évekbeli számai nagyon esetlegesen maradtak meg. Később előkerülő példányok segíthetik a makói majálisokról egy részletesebb kép kialakítását.

ligetes rész. Itt volt az ún. Lúdvári porond. Ez lényegében egy sziget,³⁹ melyet a Marosnak egy keskeny ága választott el a parttól. Nevét föltételezhetően a lúdlegeltetésre, úsztatására alkalmas volta miatt kapta.⁴⁰ Több emberöltőre visszamenőleg a makói nép kedvelt kirándulóhelye volt.

1876 szenzációja, hogy május majd minden hete hozott egy majális hírt, eseményt. Volt, hogy egy héten többet. Május 1-jén nyitotta meg Messer nevű tulajdonosa *körvendéglőjét*, „mely alaklomra a kertet feltisztította, a téreket utakat kiporondoztatta.” A jeles májuskezdő napra zenekarként Puka Tónit⁴¹ és társait szerződtette. A vendéglős mellett a város polgárai is várták ezt a májusi mulatságot. A tulajdonos tömeges megjelenésre számított. „Azt hisszük lesz látogató elég!”⁴² –olvashatjuk a tudósítást.

Alig egy hétre rá, május 7-én már a következő alkalmat népszerűsítették. „Folyó hó 13-án, a város erdejében nagyszerű majális rendeztetik.” –szólt a beharangozó. Nem tudjuk, kik voltak a kezdeményezők. Figyelemre méltó, hogy a maros-parti majálisozás után *a táncot* nem a fák lombjai alá, hanem *a kaszinó termeibe szervezték*.⁴³

1876-ban az *általános munkássegélyző egyesület* is rendezett májusünnepet. Május 14-én a rosszra fordult idő miatt a tényleges majális ugyan elmaradt, de azért a városháza nagytermében sor került egy táncmulatságra. Az egyesület tagjai elhatározták, majd pünkösöd másnapján⁴⁴ lesz meg a zöldbeli szórakozás.⁴⁵ Azonban ez a pótmajális sem hozott megfelelő sikert. A bevétel mindössze 74 Ft 60 krajcár volt, ami egyfelől a résztvevők alacsony számára utal, másfelől pedig jelentős ráfizetést eredményezett, hisz a rendezés költsége 105 Ft 32 krajcárra rúgott.⁴⁶ A kezdeményezés ugyan sikertelen, de *ez az első akció, melyről tudjuk, hogy jótékony célt tűzött maga elé*.⁴⁷

1876 legkiemelkedőbb eseménye az ún. „*huszár-majális*” volt. A huszármajális azonban „kilógott” a sorból, hiszen Makón állandó katonaság nem állomásozott, így ez csak alkalmoszerű vállalkozás a makói majálisok sorában. 1876-ban azonban már majd egy éve huszárok voltak elszállásolva a városban, kik általános szimpátiát váltottak ki maguk iránt. Távozásuk előtt néhány hónappal,⁴⁸ úrnapiján⁴⁹ rendezték ezt a majális-ünnepet, melyen, –különösen a város leányai közül –nagyon sokan vettek

³⁹ A „holti in ludvar” [kertek Lúdvárott] elnevezéssel is találkozunk.

⁴⁰ Erre vonatkozólag vannak későbbi adataink.

⁴¹ A Puka család híres makói cigányzenész dinasztia volt. Számos tagjáról tudunk, akik bálokon, összejöveteleken, lakodalmakon zenéltek. (Lásd: FELLETÁR Béla: *Makói primások és zenészdinasztiák*. Makói Városvédő és –szépítő Egyesület Makó, 1977. 25-44. l.) A família zenével foglalkozó Antal tagja eddig csak itt bukkant elő.

⁴² *A népkert ünnepélyes megnyitását...* MAROS, 1876. április 30. 3. l.

⁴³ *Majális*. MAROS, 1876. május 7. 3. l.

⁴⁴ 1876. június 5.

⁴⁵ *Az általános munkás segélyző egyesület...* MAROS, 1876. május 21. 3. l.

⁴⁶ *A munkás-egyesület...* MAROS, 1876. május 28. 3. l.

⁴⁷ Az általános munkás segélyző egyesület 1877-ben is szervezkedett. Mivel árvíz volt, csak júliusban tudtak a Maros-partra vonulni. Így a majálisból juliális lett, melynek időpontja július 22-én volt Lúdváron. A tiszta jövedelmet a közfürdő javára ajánlották föl. *Juliális rendezés...* MAROS, 1877. július 22. 3. l.

⁴⁸ Augusztus végén vonultak el.

⁴⁹ 1876. június 15.

részt. A huszárok jelenléte mellett további sajtáság, hogy „B” kapitány *hazafias, aktuálpolitikai tartalmú pohárköszöntőt* mondott. A kapitány „Ő Felségeikre”⁵⁰ emelven poharát elmondta, hogy ők [a tisztek] nem a szigor, hanem a sokkal hatásosabb és nemesebb eszköz, a szeretet hatalmával akarják és szokták a legénységet magukhoz fűzni, s hogy sokan a hadsereget egy holttökének tekintik, de ezek csalódnak, mert ő bizonyosan tudja, hogy ez a töke talán már a közeljövőben⁵¹ is „dús kamatokat hoz a hazának.” Hogy a katonaság szeretettel való összetartásának „nemes eszméje” milyen reakciókat váltott ki, nem tudjuk. Talán voltak, akik megmosolyogták. Érdekes a jól értesültségét sejtelmes titkolódzással (ő bizonyosan tudja, de nem mondja meg) erősíteni akaró szónoki fogás. A kapitány valószínűleg népszerű lehetett, mert beszéde után, éljenzések közepette magasba dobálták katonái és a lelkes tömeg.⁵²

A 76-os évben a rendezők közt található *„magánosok”* is.⁵³ Június 11-ei majálisuk jelentősége abban áll, hogy a szórakozás mellet – először – *közéleti eseményként tűnik elő*. A városban élő ősi szokás szerint, mint a fontosabb egyházi és világi ünnepek esetében, délután 2 óra körül *taracklövések* jelezték kezdetét.⁵⁴ A rendezők talán arra számítottak, hogy maga a lövöldözés is számos báméskodót vonz a Marospartra. Ugyanakkor ez az első majális, amiről nemcsak azt tudjuk, hogy jótékony volt, de fenn maradt a jótékonyosság célja: *az iskolás gyermekek tankönyvvel való ellátását akarták a bevétellel segíteni.*⁵⁵ A rossz idő miatt – az eső háromszor verte szét a mulatozókat – a népmajális „a jótékonycélra mit sem jövedelmezett.”⁵⁶

A huszár-majális mellett az év másik *tömegrendezvénye* május 20-án volt. Ekkor találkozunk először a *református iskolák majálisával*. Tárgyalt időszakunkban végig ez marad a legnagyobb számú majálisozó csoport. Résztevők száma jóval meghaladhatta az ezret. Még vidékről is hívtak vendégeket. A presbitérium támogatásával a tanári kar hagyományosan minden évben megrendezi tanulói számára majd ezt az ünnepet. Gyerekek, tanárok, szülők, érdeklődők közösen vonultak ki a Lúdvári erdőbe, ahol már mindent előre elkészítettek. Gondoskodtak helyről, vendéglősről, zenéről. A muzsikát az „első zenekar”⁵⁷ szolgáltatta. A szervezők úgy határoztak, hogy a táncot este a városban, a „Népkertben” folytatják, ahová a férfiak már csak 1 Ft-os díj mellett léphettek be. *A tiszta hasznot a református gimnázium alaptökéjének a gyarapítására szánták.*⁵⁸

⁵⁰ Ti. Ferenc József király mellett Erzsébet királynéra is.

⁵¹ 1878-ban sor került Bosznia okkupációjára, hol a hadsereg ténylegesen jelentős szerepet játszott. A kapitány azonban 1876-ban még aligha lehetett olyan jól értesült, hogy erre az eseményre utalt volna. Inkább általánosságban beszélt.

⁵² *A maegyhete tartott népmajálist...* MAROS, 1876. június 18. 3. l.

⁵³ A hírek előbb tévesen arról szóltak, hogy a városi tanács rendezte az ünnepet. *Nép ünnep jótékony célra...* MAROS, 1871. június 11. 3. l.

⁵⁴ Tarackokon kis, ún. viharágyúkat kell értenünk. Ilyen viharágyú a római katolikus és a görög katolikus egyházközség tulajdonában voltak.

⁵⁵ A jótékony célú rendezvények, bálók esetében a korban, mint mozgósításra, adakozásra indító cél, nagyon gyakran szerepelt az iskolás gyermekek megsegítése. ORBÁN Imre: *Békebeli bálók Makón*. MAROSVIDÉK V. évfolyam 1. szám, 2004. április 32-38. l.

⁵⁶ *A maegyhete tartott népmajálist...* MAROS, 1876. június 18. 3. l.

⁵⁷ Makó vezető cigányzenekara. Prímása Puka Jancsi volt. FELLETÁR i. m. 26. l.

⁵⁸ *A ref. főiskolák növendékeivel...* MAROS, 1876. május 14. 3. l.

A reformátusok majálisa kapcsán képet kapunk egy ilyen rendezvény kiadásiról is. A közzétett költségvetést természetesen nem fogadhatjuk el általánosan érvényesnek, hisz a majálisok jellege, a résztvevők száma alapvetően meghatározta a bevételt és kiadásokat. Ezek nagyságrendekkel térhettek el egymástól. Az 1876-os majális esetében *egészen szokatlan a gyerekek adakozása*. Később ez már nem fordult elő. A bevételt növelték az adományok, fölülfizetések és az esti tánc belépődíjai. Kiadást a zenészek, a vendéglős költségei és a meghívók jelentettek.

Bevételek	
Raffai Mihály tanító 140 tanítványa	2 Ft 27 kr
Bóna János tanító 30 tanítványa	3 Ft 30 kr
Nagy Gábor tanító 120 tanítványa	5 Ft 10 kr
Szalczzer Nándor tanító 70 tanítványa	8 Ft 28 kr
Vida Sándor tanító 180 tanítványa	12 Ft 52 kr
A gimnázium I-ső és II-dik osztályának 36 növendéke	6 Ft 45 kr
Belépti díjak a táncestélyre	
Belépti díjak	46 Ft
Szell György ügyvéd fölülfizetése	5 Ft
Adományok	
Donner Alajos	3 Ft
Hegedűs Zsigmond	2 Ft
Balku Gyula	1 Ft
Összesen	94 Ft 92 kr

Kiadások	
Zenészeknek	40 Ft
Zenészek kosztja	7 Ft 76 kr
Vendéglősnek a kihurcolkodásért	6 Ft
Meghívójegyek nyomtatása	4 Ft 60 kr
A jegyek széthordásáért	1 Ft 25 kr
15 vidékre küldött meghívójegy szétküldése	30 kr
Összesen	59 Ft 91 kr

A majális tiszta haszna tehát: 35 Ft 1 kr⁵⁹

1876-ban június végére a Maros alaposan megáradt. A folyó 24-én „már elhagyta medrét, s elborította a töltések közti teret.”⁶⁰ Ebben az évben juliálisok rende-

⁵⁹ *Nyilvános számadás*. MAROS, 1876. május 28. 3. l. A közzétett számadásba hiba csúszott. A rendezőbizottság így kénytelen volt nyilvános beszámolóját módosítani, hisz 2-2 Ft-ot fizetett fölül Zinhaber Pál és Tarnay István. Utólag Szabados József és Bálint István tanítók is 50-50 krajcárt adományoztak, így az összbevétel: 36 Ft 1 kr lett. *Nyilvános számadás...* MAROS, 1876. június 4. 3. l.

⁶⁰ *A Maros rohamosan árad...* MAROS, 1876. június 25. 3. l.

zéséről már nem volt szó. Az évtized második fele sem kedvezett a majálisoknak. Egymás után következtek az esős, árvizes esztendők – 1879-ben volt a szegedi nagyárvíz is –, melyek lehetetlenné tették a maros-parti mulatozást.⁶¹ 1878-ból tudunk a helyi gimnázium tanári kara által a kiszombori erdőben rendezett majálisról. A „gymn. ifjúsága kora reggel zeneszóval impozáns menetben vonult ki a szép mulatóhelyre.”⁶² Természetesen a városban rendezett bálók és más szórakozási alkalmak szép számmal megvoltak.

A makói majálisok a 1880-as 90-es években

A majálisok egyre népszerűbbekké váltak. Ebben a húsz évben a rendelkezésünkre álló adatok száma is ugrásszerűen megnőtt. A népi hagyományok mellett a 70-es években még csak nyomokban meglévő szokások kikristályosodtak. Jól körülhatárolhatóak azok a vonások, melyek a társadalom rétegeinek ünneplését jellemezték. Ezek között természetesen voltak átfedések. Az továbbra is alapvetés maradt, hogy *a majálist szabadban kell ünnepelni*, kapcsolódott hozzá valamilyen módon a résztvevők fölvonulása, közös étkezés, szórakozás és tánc, bár ezek közül egyes elemek elmaradhattak. Az ebédek, vacsorák fő fogása továbbra is a halpaprikás volt.⁶³ Fő italféleség a bor, de szívesen fogyasztottak behűtött sört is a mulatozók.

Makó lakosainak szinte minden rétege egyforma hévvel ülte meg a május elsejét, és szervezte saját természetbeni mulatságait. A majálisok a *társadalmi élet* és szórakozás elfogadott és számon tartott *színtereivé* váltak. Kis iróniával ezt így foglalta össze a korabeli tárcaíró: „Ypsilanti kisasszony már 28-adik tavaszát köszönti fel az idén, égszínű ruhában azon eltagadhatatlan szándékkal jött ki egy jó akaró nagynénivel s egy negyedéves gymnasista consinnal,⁶⁴ hogy itt magának a százéves lombosfák alatt szívét recte⁶⁵ férjet hódít.”⁶⁶ (1882) Az elmaradt juniálisokról írták: „Szegény makói hölgyekre rossz világ jár, a télen nem mulathattak, mert nem volt bál, most sem táncolhatják ki magukat, mert nincsen nyár.”⁶⁷ (1892)

⁶¹ A szabadban rendezett események mindig ki voltak szolgáltatva az időjárás szeszélyeinek. Nemcsak az árvíz, de a hűvös, esős idő is meghiúsíthatta a legmondosabb szervezést is. „A kirándulások elmaradtak, az udvarkertek üresek, hangtalanok voltak” – olvashattuk ilyenkor. *Hidegpünkösöd*. MAROS, 1902. május 22. 2. l.

⁶² *A tanári kar...* MAROS, 1878. június 2. 3. l.

⁶³ Baráti társaságok ebben az időben külön „halpaprikás” estélyeket is szerveztek. Hasonló estélyeket hirdettek műsorral, cigányzenével vagy a makói első zenekar közreműködésével a mulatóhelyek. A lelei püspöki uradalom is rendszeresen meghívta makói városi tanács tagjait, a vármegye vezetőit, ha állomásozott itt katonaság, annak tisztjeit halpaprikásra. (*Halpaprikás Lelén*. MAROS, 1889. május 30. 1. l.) Érdekes „halestélyre” került sor 1889. július 29-én. A kereskedősegédek estélyüket a Maros ringó hajón tartották. A „kedélyesen elköltött vacsora után kivonult a nagy társaság a partra, s ott járták a ropogós csárdást hajnalig.” *Halpaprikás a Maroson*. MAROS, 1889. augusztus 1. 1. l.

⁶⁴ unokatestvérével

⁶⁵ helyesen

⁶⁶ RENGEY Milandor: *Majálisi karcolatok*. MAROS, 1882. június 4. 1. l.

⁶⁷ A pünkösdhétfőre tervezett nyári mulatságok az eső miatt elmaradtak. *Elázott juniálisok*. MAROS, 1892. június 9. 5. l.

A városi kerthelyiségek továbbra is május elsején nyitották meg kapuikat.⁶⁸ Ezekről értesítéseket tettek közzé. A nyitásra a kertet kicsinosították, díszítették, lámpionokkal kivilágították, és még valamilyen előadást, hangversenyt, cigányzenét is szerveztek a tulajdonosok. Az esemény az újságok hírei között szerepelt: „A kerthelyiségeket ez alkalommal nyitották meg ünnepélyesen a szállótulajdonosok, akik nem is panaszkodhattak a csekély részvétel miatt.”⁶⁹

Az 1880-as években honosodott meg és teljesedett ki a *szabadban való*, késő estig vagy éppen *reggelig tartó táncos szórakozás* szokása. Láttuk korábban, hogy a különböző rendezésű majálisok visszahozták a táncmulatságaikat a városba, és a körvendéglőben, a kaszinóban, a városháza nagytermébe vagy a Népkerthben tartották meg azokat. *A szabadban tartott táncvigalom szokása néhány évig virágzik majd, de nem bizonyul hosszú életűnek.*

A majálisok helyszínéeként a korábban folyamatosan szereplő kiszombori erdő szinte teljesen eltűnt – ebben szerepe lehet az erőteljes erdőirtásnak –, 1876 után a makóiak már szívesebben választották a makói oldalon lévő Lúdvári erdőt. A „majális és Lúdvár elválaszthatatlan fogalmak[ká lettek]. Majálisra Lúdvár nélkül senki sem gondolt. Lúdvárra majális nélkül még kevésbé.”⁷⁰ De majd Lúdvár csillogása is megfakul, mivel az 1880-as évek végére a majálisok színhelyeként egyre többször a *Báló-liget*, más néven a *Városliget* szerepelt a Lúdvári erdő helyett. A Báló-liget a Kiszomborra vivő út melletti másik ártéri ligetes terület, mely a század végén kedvelté lett a makóiak között. Itt, különösen a mulató megépülésével „civilizáltabb” körülmények között lehetett szórakozni. A 80-as évek vége felé terjed ismét a korábban látott gyakorlat, miszerint a majálisok hajnalig tartó táncmulatságait nem a Maros-parton, hanem a város valamely vendéglőjében tartatták meg.

1889-ben mint befejezett tényről írták: „Lúdvár hajdani fénye letűnt,” „már nem gázolják táncos lábak a gyepet, nyugodtan legelhetnek a libák s az éhes szúnyogok siránkozva rajzanak a fák között.”⁷¹ Ez persze nem jelenti azt, hogy Lúdvárott a majálisozás teljesen megszűnt. A 90-es években is tudunk olyan szervezésről, mely színhelyül az ősi helyet választotta, bár jóval szerényebb keretek között. 1893-ban írták, a majálisok szokott színhelyére, a Lúdvárra is néhányan kimentek, „sőt még a majálisi talpalávalónak a kútforrását is kivitték egy zengő cimbalom személyében.”⁷² Egyes magáncsoportok meg a legkorábbi színtérre, a *kiszombori erdőbe* sétáltak ki: „Kirándulók is akadtak [május elsején] fölös számmal, kik fölkeresték a hídon túli erdőcskét.”⁷³

⁶⁸ Erre sok adatunk van. A tulajdonosok mindig gondoskodtak róla, hogy a lapokban az eseményről tudósítsák a közönséget. „Nagyszerűen sikerült halestélyt rendezett Sonkovits János a »Nemzeti szálloda« vendéglőse május 1-én a kerté átalakított, szép udvari helyiségében; mintegy 300 vendég gyönyörködve mulatott a »makói dalárda« dalelőadásain és dicsérettel halmozta az ízletes, jó halpaprikás és pontos kiszolgálást.” *Nagyszerűen sikerült halestélyt...* MAROS, 1885. május 3. 3. l.

⁶⁹ *Május elsején...* Melléklet. MAROS, 1887. május 8. 1887-ben a Maros áradása miatt a jól induló majálissorozat megszakadt.

⁷⁰ J: *Nyári farsang*. MAROS, 1889. június 23. 1-2. l.

⁷¹ Uo.

⁷² *Az első majális...* MAROS, 1893. május 11. 5. l.

⁷³ Erdőcskét, mert ekkorra már szinte teljesen kiirtották a kiszombori tölgyeseket. *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1888. május 3. 4. l.

A júniusi, júliusi vigasságok általában könnyebben szakadtak el a „zöldtől.” 1882-ben például a Polgári Olvasókör hirdette juniálisát az első zenekar⁷⁴ közreműködésével már eleve a Népkertbe.⁷⁵ A Népkert ekkor ez egyetlen igazi nyári mulatóhelye a városnak. Az olvasókör folyamatosan ide szervezte későtavaszi, koranyári estélyeit. 1886-ban szintén a „Népkert” helyiségébe hívta juliálisra, azaz „érdekes, változatos és mulattató bevezetéssel: népünnepélylyel” egybekötött táncra vendégeit a kör.⁷⁶ 1885. május 1-jén már működött a 300 fő befogadására alkalmas „Nemzeti Szálló” „kertté átalakított, szép udvari” mulató helye.⁷⁷ Ezzel bővült a városi majálisozás lehetősége. A kínálatához tartozott még a Sörcsarnok kerthelyisége és a Színházkert. A 90-es években nagyon népszerű lett az „Otthon” kávéház kertje, a századfordulón pedig a Korona Szálló. Az ezekben rendezett nyári mulatságokat már gyakran nem is majálisnak neveztek a szervezők: „Pünkösöd másodnapján”⁷⁸ a gazdasági egyesület a Sörcsarnok helyiségében, a makói dalárda a Nemzeti szálloda udvarán rendeznek *táncestélyt*.⁷⁹ (1889) A Korona népszerűségét növelte, hogy 1899-től „acetelinnel” világították ki a kertet, a zenekar számára pedig külön pavilont építettek.⁸⁰

A városban tartott összejövetel gyakorlatias döntés eredménye, hisz megszüntették a szűnyogoktól, a májusi esték hidegeitől, az időjárás kiszámíthatatlanságától. Ezek sokszor valóban a kényelmetlenség forrásaivá lettek. „Mikor kivilágították a tánc helyiségét, ezer meg ezer szűnyog jött el a Maros partról itt fényben élvezni és meghalni.”⁸¹ – olvassuk 1882-ben.

A városi táncos összejöveteleket külön alkalmakként kezelték, bár az is előfordult, hogy majálisnak nevezték. Megrendezésükhöz nem volt szükség egy Marosparton tartott előzetes zöldbeli szórakozásra, de akár annak folytatásaként szerepelhettek. Több százan jöttek össze ezekre a „kertekben” is. Műsorral főként a dalárda lépett föl.⁸² Általában megjegyezhetjük, hogy Makón a majálisok időszaka a Marospart mellett számos szórakozási alkalmat kínált: tánc, föllovasások, vacsorák, teke, színházi előadások, koncertek stb.

A majálisoknak eme folyamatosan alakuló rendjébe *elemi erővel robbant bele Makón is a 90-es években a munkások új, politikai tartalommal telített május elsejéje*. Az ünnep hatalmi harc tárgyává vált, ami alapjaiban formálta át elődeinknek a május

⁷⁴ Makó vezető cigányzenekara. Prímása Puka Jancsi volt. FELLETÁR i. m. 26. l.

⁷⁵ A makói „polgári olvasó kör”... MAROS, 1882. június 25. 3. l.

⁷⁶ Beküldetett. MAROS, 1886. június 27. 3. l.

⁷⁷ Nagyszerűen sikerült halestélyt... MAROS, 1885. május 3. 3. l. A „nyári mulató udvari helyisége vasárnap, május hó 1-én délután megfelelő ünnepélyességgel fog megnyitani.” *Mulató-kert megnyitása*. MAROS, 1887. május 1. 3. l.

⁷⁸ 1889. június 10.

⁷⁹ Nyári mulatságok. MAROS, 1889. június 6. 2. l.

⁸⁰ A Korona kert. MAKÓI HÍRLAP, 1899. május 7. 6. l.

⁸¹ RENGEY Milandor: *Majálisi karcolatok*. MAROS, 1882. június 4. 1. l.

⁸² 1885. május 31-én este 8 órától tartott pl. a dalárda a „Népkert helyiségében” dal és táncestélyt készítenő zászlajának javára. Programja: „1. »Tavas dal« Beethoven L.-tól. 2. Új »Királydal« Liszt F.-tól. 3. »Hej! de hogy is ne szeretném« népdal Bognár I.-tól. 4. »Dalár indul« Zsaskovszky E.-tól.” (*Hangverseny nyel összekötött táncestélyt...* MAROS, 1885. május 24. 2. l.; *A makói dalárda...* MAROS, 1885. május 31.) Június 7-én ismét a dalárda föllépésével volt táncestély a nyári színpadon hasonló programmal. *A makói dalárda...* MAROS, 1885. június 7. 3. l.

elsejéről alkotott képét. A karhatalom megjelenése, a tiltott fölvonulások, összecsapások a hajdan legszebb ünnepének tartott nap nimbuszát igencsak megtépázták.

Az óvodák gyermekmajálisai

A *Makói Jótékony Nőegylet* 1879-ben alakult. Egyik fő tevékenységi területe *kisdedóvók* létrehozás és azok fönntartása volt.⁸³ Első óvodáját az egylet már alakulásának évében, június 1-jén megnyitotta,⁸⁴ a másik 1882. június 26-ától az úJVárosi Szent László téren működött.⁸⁵ Az egylet föladatának kiválóan megfelelt. Odaadón gondoskodott óvodái működtetéséről 1894-ig, amikor is azokat a város átvette. Az egylet minden alkalmat megragadott, hogy szimpátiát keltsen a kisgyermek iránt, és mennél nagyobb anyagi erőket mozdítson meg intézményei érdekében. A helyi elitet sikerült is megnyernie, melynek tagjai akcióikba aktívan bekapcsolódtak. Az adakozók sorában szinte minden „úri” hölgy neve fölbukkant – „*az érdeklődő felnőttek leginkább a szépnemből kerültek*” ki⁸⁶ –, de számosan akadtak a férfiak, a közélet és az egyházak vezetői közül, akik segítettek a *kisdedóvókat*. Az óvodások nyilvános szereplésére az egyik legmegfelelőbb színtér, a *minden évben megrendezett majális* volt. Egy-egy alkalmon két-háromszázan jelenhettek meg.⁸⁷ A munka elkötelezett vezetője és élharcosa *Eckhardt Vilmosné*, az egylet elnöknője, aki munkájában mindig számíthatott az egylet tagságára és a városra.⁸⁸

Az óvodai majálisokat a városban szervezték. A kicsik nem bírtak volna a Maros-partra kivonulni, majd az ott eltöltött mozgalmas nap után ismét gyalog az óvodákhoz visszatérni. Kellemetlen idő esetén pedig egy szilárd kőépület védelmére szükség lehetett.

A sort 1880-ban egy hatalmas rendezvény, az ún. *bazár* nyitotta. Bemutatására alább kerül sor. Ennek folytatásaként 1881-ben az egyetlen működő óvoda 86 növendékének majálisa június 25-én a népkertben volt.⁸⁹ A második *kisdedóvó* megnyitása után a nőegylet előbb azzal próbálkozott, hogy külön rendezi meg az intézmények ünnepeit – így nagyobb jövedelemre lehetett számítani –, de az elképzelés nem hozott sikert. A belvárosi rendezvény megfelelő volt, az óvoda épületében rendezett külvárosi majális azonban „nem nagy számú közönség részvétele mellett” zajlott.⁹⁰ Ezután „a mindkét óvodabeli gyermekek részére”⁹¹ ezek az ünnepek közösek voltak.

⁸³ *A makói jótékony-nőegylet...* MAROS, 1879. május 4. 3. l.

⁸⁴ *A kisdedóvoda megnyitása.* MAROS, 1879. június 8. 1. l.

⁸⁵ *A jótékony nőegylet által...* MAROS, 1882. június 25. 2. l. Hivatkozik rá TÓTH Ferenc: *Oktatás.* (In Makó története 1849-től 1920-ig. Makó város Monográfiája 5. Szerk.: Uő. Makó, 2002.) 355. l.

⁸⁶ *Majális.* MAROS, 1890. június 15. 3. l.

⁸⁷ A beléptidíjak alapján 1883-ban a belvárosi óvoda majálisán 215 fizetővendég volt és a gyerekek. 1886-ban kb. 120-an vettek belépőt, 1888-ban több mint százán.

⁸⁸ 1889-ben alelnöknők: özv. Barna Zsigmondné és Rácz Jánosné. választmányi tagok: özv. Kovács Józsefné, Török Imréné, özv. Oelhorn Gyuláné, Eckhardt Oszkárné.

⁸⁹ *A kisdedóvoda...* MAROS, 1881. június 19. 3. l.

⁹⁰ A külön rendezett majális – úgy tűnik – valóban több bevételt hozott. Persze az is lehet, hogy csak az esemény újdonsága miatt adakoztak többen. Összesen 98 Ft 37 kr! *A makói jótékony...* MAROS, 1883. június 17. 2-3. l.; *Az úJVárosi óvoda...* MAROS, 1883. június 24. 3. l.

⁹¹ *A makói jótékony nőegylet...* MAROS, 1884. június 31. 3. l.

Az óvodai alkalmakat általában majálisnak nevezték, pedig – egy augusztusi estet⁹² kivéve – mindig júniusra estek.⁹³ A kisdednevelés komoly társadalmi jelentőségű kérdés lévén, az óvodások majálisai *közéleti jelentőséggel bírtak*. A sajtóban a nőegylet nyilvános meghívókat tett közzé.⁹⁴ Az invitálás nem maradt hatástalan. Már 1885-ben ezt írták: „Semmi kétség benne, a kicsinyek multságában az idén oly számos közönség fog gyönyörködni, mint mindig a megelőző években.”⁹⁵ 1889-ben pedig ezt olvashatjuk: „Mondhatjuk örömmel, hogy sokkal nagyobb közönség volt jelen, mint az előbbi években.”⁹⁶ 1892 pedig „minden eddigin túl tett.”⁹⁷ Helyszínül a megyeháza kertjét (1884-1886), a polgári kör helyiségét (1888) vagy a színházkerteret (1889-1892) választották. A belépődíj egységesen 20 kr volt, persze fölülfizetni mindig lehetett.

Az óvodások majálisának hamar kialakult *koreográfiája*. Kettő és négy között kezdődött az ünnep. A zászlókkal, zeneszó mellett fölvonuló gyermekek az óvónők kíséretében érkeztek az összejövetel színhelyére. 1888-ban ezt olvashatjuk: „érdekes volt nézni az apró sereg vidám *felvonulását* zászlók alatt és zeneszó mellett.”⁹⁸ 1889-ben már azt is megtudjuk, ki szolgáltatta a zenét: „vonultak fel a kisdedek két csoportban zászlókkal, virágokkal feldíszített cigányzenekar mellett, Dulosy és Gavaldik kisasszonyok, mint óvónők vezetése alatt.”⁹⁹ 1891-ben is hasonló a beszámoló: „A kicsinyek zászlókkal és zeneszóval vonultak fel.”¹⁰⁰ A délután következő pontja az „*examen*”¹⁰¹ volt. A kicsinyek betanult műsorszámokat: énekeket, verseket, jeleneteket adtak elő. Ezek természetesen tetszést váltottak ki. Csak egyszer hangzott el az a vélemény, hogy kevesebb verstanulással is megelégedne a közönség, sőt, „határozottan károsnak tartjuk az emlékező tehetség fejlesztésének ily módon és ily korán való művelését.”¹⁰² A beszámolókat azonban inkább a lelkesült hang hatotta át. „A kis fiúk és lányok oly ügyesen szavaltak, verseltek, játszottak, hogy sokaknak örömkönnyeket csaltak szemökbe.”¹⁰³ „Valamennyi gyermek szépen verselt, hasznos dolgokat felelt és énekelt. Igazán öröm volt őket hallani, s ez dicséretükre válik Dulosy Etelka és Gavaldik Mária óvónéknak.”¹⁰⁴ Ezt követte a *tánc és az uzsonna*. Költségeit vagy az

⁹² A *kisded-óvodák majális...* MAROS, 1886. augusztus 22. 3. l.

⁹³ Az ismert óvodai majálisok időpontjai, zárójelben a rendezvény korabeli megnevezései: 1884. június 5. (juniális), 1885. június 14. (majális, juniális), 1886. augusztus 22. (majális, nyári multság), 1888. június 26. (kisdedek majálisa, gyermekmajális), 1889. június 28. (majális), 1890. június 15. (óvodások majálisa, majális), 1891. június 13. (majális), 1892. június 25. (majális).

⁹⁴ A meghívók kedvcsinálóként közölték a várható műsört. A gyermekek szavalni és énekelni fognak, „lesz ezenkívül tánc, cigány, uzsonna, melyre a szülők és gyermekbarátok szívesen látottak.” A belépő 20 kr *Kisdedek majálisa*. MAROS, 1889. június 27. 1. l.

⁹⁵ *Juniális*. MAROS, 1885. június 14. 3. l.

⁹⁶ *Óvodák majálisa*. MAROS, 1889. június 30. 2-3. l.

⁹⁷ *Óvodások majálisa*. MAROS, 1892. június 26. 3. l.

⁹⁸ *Kisdedek majálisa*. MAROS, 1888. június 28. 1. 3. l.

⁹⁹ *Óvodák majálisa*. MAROS, 1889. június 30. 2-3. l.

¹⁰⁰ *Az óvodások majálisa...* MAROS, 1891. június 14. 3. l.

¹⁰¹ föladat

¹⁰² *Az óvodások majálisa...* MAROS, 1891. június 14. 3. l.

¹⁰³ *Óvodák majálisa*. MAROS, 1889. június 30. 2-3. l.

¹⁰⁴ *Kisdedek majálisa*. MAROS, 1888. június 28. 1. l.

egylet vagy a szülők állták. „Ezután tánc következett, melyben a kisedek csak úgy otthon voltak, mint a verselésben.”¹⁰⁵ „A vizsgát tánc követte, melyben szintén kitétek magukért a kisedek. Aztán következett az uzsonna, melyen a kis társaság jó étvággal fogyasztott.”¹⁰⁶ A játék, szórakozás rendszerint estig tartott. A gyermekmajálisok *bevétele* 40 és 80 Ft között mozgott.¹⁰⁷ Ez figyelemre méltó, nagy szervezést és sok munkát föltételező eredmény. A rendezőkön kívül nem pénzbeli támogatást olykor mások is nyújtottak. Schwartz Miksa táncmester pl. 1892-ben ingyen átengedte tánctermetét a közös szórakozás számára, Farkas Lászlóné pedig „ozsonnát” adott.¹⁰⁸

Ez utóbbi, 1892-es alkalom még arra is példa, hogy az óvodások játékos délutánját a fölnöttek szórakozása folytatta. Ez növelte egy-egy óvodai majális „népszerűségét.” „A kisedek multságának címe alatt a nagyok is mulattak” – olvassuk a beszámolót. A fiatalok ugyanis figyelmességéből az ugyanazon napra tervezett juniálisukat a jótékony nőegylet ünnepélyére való tekintettel elhalasztották, majd összebeszélve, mindenki az óvodások majálisán vett részt. A gyerekek műsorszámait után a tovább szórakozni vágyók hazamentek, „tánkra öltöztek,” s az esős idő dacára reggelig mulattak.¹⁰⁹

Miután a nőegylettől átvette az óvodák fönntartását a város, volt próbálkozás a gyermekmajálisok folytatására, de a korábbi évek hagyományait az új körülmények között már nem sikerült továbbvinni.

Júliusi majális – bazár, tombola, táncvigalom 1880

A szórakozásnak és a jótékonyáságnak Makó történetében ismert *addigi legnagyobb szabású akciója* a népkertben volt 1880. július 11-én. Ez a rendezvény a *nőegyletnek hatalmas vállalkozása az óvodaépítés támogatására*. Ezzel nemcsak a társadalom érdeklődésének a középpontjába helyezte a kisedek óvodai nevelését, de sikeres szervezése révén számottevő anyagi hasznot is hozott. *Nemében az első ilyen rendezvény a városban.* „Az eszme új, itt még sohanem látott, csak hallott és jótékony-célú”¹¹⁰ – állapították meg róla. Újdonság volt abból a szempontból is, *hogy nem a korban gyakoribb zártkörű multságok mintájára rendezték*. Belépőt ugyan szedtek a táncvigalomra, de az előtte nyíló vásárnak meghívó jegy és díj fizetése nélkül vendége lehetett mindenki. Mintáját a következő években majd több rendezvény követi. Ilyen típusú nyári multságokat, majálisokat csak az értelmiség hozott létre, s miután

¹⁰⁵ *Óvodák majálisa*. MAROS, 1889. június 30. 2-3. l.

¹⁰⁶ *Kisedek majálisa*. MAROS, 1888. június 28. 1. l.

¹⁰⁷ A tiszta jövedelem 1883-ban a belvárosban 70 Ft 85 kr, az úJVárosi óvodában 27 Ft 52 kr Ez volt „minden idők” legjövödelmezőbb óvodamajálisa. 1885-ben már a két óvoda közös majálisán összesen befolyt 73 Ft 70 kr, 1886-ban 47 Ft 50 kr, 1888-ban 38 Ft 30 kr, 1889-ben 50 Ft, ebből a költségekre 4 Ft-ot fordítottak, így a tiszta haszon 46 Ft. 1890-ben befolyt 41 Ft 81 kr, 1892-ben pedig 79 Ft 85 kr

¹⁰⁸ *A makói jótékony nőegylet...* MAROS, 1892. július 3. 5. l.

¹⁰⁹ *Az óvoda majálisa*. MAROS, 1892. július 3. 5. l. Az ünnep óvodai részén jelen volt a város nőtársadalmának színe-java. Asszonyok, úrnők: Balku Gyuláné, Farkas Lászlóné, Goltner Lajosné, Horváth Illésné, Kalenda Árminné, Kemény Mihályné, özv. Tarnay Antalné, Török Imréné, Urbanecz Imréné, Vecsei Jenőné. Kisasszonyok: Balku Ilonka, Horváth Janka, Kalenda Mariska, Kemény Bella, Öhlhorn Mariska, Szabó Amália, Tarnai Alicze, Urbanecz Mariska, Urbanecz Róza.

¹¹⁰ *Bazár, tombola, táncvigalom*. MAROS, 1880. június 27. 3. l.

majd ez a réteg nem vesz többé részt kezdeményező módon a szervezésben, meg is szűnik az efféle nyári mulatozás.

A nőegylet az 1880-as ünnepély egyértelmű sikere és általános elismerést keltő fogadtatása nyomán *ezután évről-évre megrendezte, csak jóval kisebb szabású körülmények között, az óvodások majálisát*. A hölgyek (és urak) által szervezett program jelentős része ugyan a szabadban zajlott, azonban már ekkor lemondtak arról, hogy a szórakozni vágyókkal a „zöldbe” vonuljanak. Az óvodai majálisok is majd mind a városban lesznek.

Az 1880-as rendezvény nagy visszhangot váltotta ki. A szomszéd megyék és városok fölfigyeltek rá.¹¹¹ „Nem pergett a dob, tárogatók nem hirdették, de tudta mégis mindenki, hogy július 11-én fogja megtartani a jótékonyág áldásos keze”¹¹² – írta róla a Maros. Másutt ezt olvashatjuk: „A bazár iránt mindenfelől a legnagyobb érdekltség mutatkozik.”¹¹³

A szervezés bravúros volt. Június 22-én kezdtek el, s kevesebb, mint három hét alatt a „bazár” összeállt és lezajlott. Bazárnak nevezték, mert a központi gondolata árucarnokok fölállítására volt, melynek készletét adakozásból szándékoztak összegyűjteni, is innen remélték azt a bevételt, mely hathatósan támogathatta az új óvoda fölépítését. Az ingyenes adakozás mellett alapgondolat: az „árak csak kétszeresét képezhetik az eredeti értéknek. Így aztán eleje van vége a nagyobb mérvű pumpolásnak.”¹¹⁴ „Olcsó volt minden, zsarolásnak se híre se hamva.”¹¹⁵

A multság egészéhez sok mindenre és mindenkire szükség volt: sátrak, díszítés, zenekar, táncterem, a már említett adományok, önkéntes segítők. Első lépésként egy *szervezőbizottságot* állítottak föl. Kivétel nélkül férfi tagjai voltak. Élükre Szentes Vidor közjegyző, az egylet titkára került. Tagjai voltak még: Abelesz Hermann, Eckhardt Oszkár, Farkas László, Kiss Lajos, Kossa Dezső, Kristóffy József, Lukács György, dr. Temesi Reiter Ödön, Sántha Ármin.¹¹⁶ *Az első szervező bizottságunk, melyet teljesen ismerünk*. Fönmaradt azoknak a hölgyeknek a neve is, akiket fölkertek a közreműködésre.

Határozatuk folytán árucarnokokat, sátrakat állítottak föl. Ezekkel kapcsolatban Reiter, Lukács, Sánta és Abelesz urakat kérték föl, hogy kövessenek el mindent a „*csín és ízlés megmentésére*.”¹¹⁷ Öt sátrat szerveztek. Rendezésüket egy-egy férfira bízták. Élükön a makói társadalom valamelyik tekintélyes hölgytagja állt. Mindegyiknek volt saját női személyzete és saját színe. A közreműködők kiválasztása nem ment könnyen, hisz a mellözöttség egyben jelezte az adott személy megbecsülését és rangját is.

A sátrak belsejét a hölgyek díszítették. Kívül a sátrakat „szép, kikölcsonzott függönyök” fedték.¹¹⁸ 1. *Szerencsesátor*. Színe sötétzöld. Egyedül itt mutatkozott

¹¹¹ *A bazár...* MAROS, 1880. július 4. 3. l.

¹¹² KAZINCI Lajos: *Bazár, tombola, táncvigalom*. MAROS, 1880. július 18. 1-3. l.

¹¹³ *A bazár...* MAROS, 1880. július 4. 3. l.

¹¹⁴ *A bazár...* MAROS, 1880. július 11. 3. l.

¹¹⁵ KAZINCI i. m.

¹¹⁶ *Bazár, tombola, táncvigalom*. MAROS, 1880. június 27. 3. l.

¹¹⁷ *A bazár...* MAROS, 1880. július 4. 3. l.

¹¹⁸ *A bazár...* MAROS, 1880. július 11. 3. l.

nehézség a szervezés során. Sokan későn küldték a fölajánlott tárgyakat.¹¹⁹ Élén Meskó Sándorné alispánné állt.¹²⁰ Rendezője: Kristóffy József a Maros újság leendő szerkesztője, későbbi belügyminiszter. 2. *Étel- és cukrászsátor*. Színei: kék és fehér. Vezetője: Török Imréné, a megyei tisztii főügyész és a római katolikus képviselőtestület elnökének a felesége.¹²¹ Rendezője: Kossa Dezső. 3. *Italsátor*. Színe: vörös. Vezetője: a földéaki földbirtokos családból Návay Gézáné.¹²² Rendezője: Kiss Lajos. 4. *Virágsátor*. Színe a zöld. Vezetője: Facsinay ügyvéd felesége, Facsinay Antalné.¹²³ Rendezője: Farkas László, a katolikus kör választmányának tagja, később árvaszéki elnök. 5. *Szivarsátor*. „Tözsde-havanna színű.” Vezető: a jeles makói katolikus család képviselője, Kristóffy Ferencné.¹²⁴ Rendező: Fail Gábor.¹²⁵ Előkelő névsor. „*Társadalmi életünk kedvelt is ismert alakjai.*”¹²⁶ – írta róla a korabeli sajtó. Tanúsága annak, hogy a rendezvény mennyire támogatott volt.

A sátrakban eladott árukat a tehetősebb családok ajánlották föl. Soha ennyi aprócsaprő tárgyat nem hordtak össze a makói polgárok.¹²⁷ Nagy volt a nyüzsgés. „A

¹¹⁹ Uo.

¹²⁰ Meskó Sándor Csanád vármegye alispánjának felesége, segítői: Hervay Marianne, Nigrinyi Kamilla, Abelesz Róza, Galamb Mari.

¹²¹ Segítői: Tóth Lajosné, Szöllősy Vilma, Montág Regina.

¹²² Oldalán Urbanics Kálmánné, Hollósy Katica, Stark Ilonka.

¹²³ Segítői: Stern Róza, Dedinszky Mariska.

¹²⁴ Oldalán: Berényi Paulina és Dedinszky Ilona.

¹²⁵ *A bazár...* MAROS, 1880. július 4. 3. l.

¹²⁶ Uo. Utólag még fölkérték Tokár Rózát és Spitz kisasszonyt.

¹²⁷ A felsorolás nagyon hosszú, de ezeknek a számbavétel a tényleges akció nagyságának érzékeltetésén túl társadalomtörténeti tartalommal is bír. A készlet a következő volt – zárójelben a darabszámot adjuk meg, más egységet külön jelölünk -: szivarsipka (3), karperec (5), virágcserep (4), kereszt (2), medálion (3), fülbevaló (6 pár), erszény (2), „bonboaiere” (3), virágcserep dísz (7), inggomb (4 garnitúra), „cigarette” papír (700), tollszipka (30), „notizkönyv” (4), porcelán virágtartó (6), porcelánfigura (3), drót pohártartó (6), ezüstözött pohár (2), kézimunkakosár (5), gyertyatartó (3), hamutartó (5), cukortartó (3), óratartó (6), virágtartó (19), tintatartó (5), virágpohár (7), kép (17), pohár alá való tálca (5), pohár (5), feketekávés „findzsa” (4), lámpasapka (3), valamilyen játék (3), névjegytartó (4), „visitkártyatartó” (2), pezsgő (9 üveg), ribizlibor (4 üveg), egri bor (3 üveg), fehérbor (7 üveg), sör (1 hordó), tokaji aszú (8 üveg), ürmősbor (2 üveg), likőr (2 üveg), 1-1 üveg szilvórium és rum, tálca (4), gyufatartó (7), „zseb fűsü” (2), cserep virág (2), piros tojás (3), dohányszelence (2), tea (2 doboz), füstölő (4 doboz), sótartó (3), bajuszpödrő (4), illatszer (8 üveg), szultándohány (2 doboz), likőrkészlet (2), éjjeli lámpa (2), verskönyv (2), tálcátartó (3), dohányzacskó (2), dohánytartó (3), „hölgypor” (3 doboz), „salycil” fogpor (2), szappan (10 db és 4 doboz), „glycerin” (2 üveg), citrom (24), gyümölcstányér (6), burgonyatartó (2), desszerttál (3), fogpiszkálótartó (2), zsebkendőtartó (2), falikosár (2), valamint 1-1 pipa, szivartáska, szivartárca, „tajtpipa”, üvegyöngy nyakék, kis „veres kereszt”, „gyászéksor”, közelebről nem meghatározott ékszer, nyakék, ékszertartó, pénzeszerszény, papírnyomó, levélnyomó, kristály levélnyomó, dohányszelence, tarka zsebkendő, szobor, cigarettagép, asztali dísz, ezüstözött üveg gyertyatartó, ezüstözött porcelán gyertyatartó, üveg virágtartó, zöld bronz tintatartó, kézimunka, vajastál, tollállvány, fejdísz, pohármosó dézsa, söröspohár, ivópohár, asztalkendő gyűrű, szalvétagyűrű, csipke, fényképállvány, újságtartó, kézimunka lámpatakaró, kézimunka virágkosár, kézimunka táskák, óratok, dominó, pólyásbaba, játék (1 doboz), cukorszelence, mogyorótorta, kávédaráló, zsebtükör, bunótszelence, zsebkéfe, képeskönyv, bécsi emlékkönyv, gombtűpárna, lámpatálca, érem, bögre, virágkosár, öfelségeik arcképei, kézikosár, papírvágó, páva, díszkosár, munkatáska, tollkés, dugóhúzó, lakat, kulcslánc, „haltartó aranyhalakkal”, égetett cukor (1 üveg), furulya, óralánc, „hév mérő”, díszkosár, szalámi (1 rúd), reggeli főkötő, hímezett gyümölcstakaró, füstölőtartó, könyvjelző.

bejáratnál folyton zene szólt, csábítva, csalogatva az utcai közönséget, mely már 5 órakor a kör helyisége előtt hullámozott fel s alá. A kertben azomban [sic] csak fél hatkor kezdett gyülekezni a nép.” „Az alkony beáltával, a legkellemesebb zürzavarban jártunk, keltünk. A zene folyton szólt, a sátorokból ki-ki lopódzó nők oda mentek fecsegni, hol legcsendesebben viselte magát a társaság. (...) Kilenc órakor a sátrak üresek voltak. (...) s kezdetét vette az általános tánc.”¹²⁸

A bazár végeztével, július 18-án a következő összegzés jelent meg: „amit alig hittünk minden várakozáson felül sikerült (...) Alig lehet elképzelni, mint sikerülhetett 30-40 ember zsebéből mintegy 800 frtot kipréselni. Igaz, hogy a hölgyek mindegyike vetekedett egy-egy végrehajtóval.” A kiadások levonása után *a tiszta haszon 500 Ft körül alakult.*¹²⁹

A népiskolák

A népiskolák rendezték a gyermekek legimpozánsabb majálisait, melyek népszerű vállalkozások voltak, hisz az egész közösség kimozdulását jelentették a már olykor unott falak közül. A résztvevők számával soha nem merültek föl gondok. A *korabeli Makó legnagyobb tömegrendezvényei* ezek, s mint minden, ahol gyerekek „léptek föl”, jelentős érdeklődést váltottak ki a fölnőtt lakosság körében. A fölnőtt lakosság azonban nemcsak szemlélője volt az eseményeknek, a programokon részt vett, támogatta munkával, anyagi hozzájárulással a tervek megvalósulását. Együtt voltak a gyerekekkel és a tanári karral. Érthető módon az iskolák majálisaiakon ügyeltek a fölnöttekkel való foglalkozására is. Közös ebédet, táncmulatságot szerveztek, melyek az ő igényeiket elégítették ki elsősorban.

A tantestület által májusban és júniusban rendezett majálisok a közös szórakozás mellett az iskolák számára a nyilvánosság előtt való megjelenés színtereivé is váltak. Nem volt tehát mindegy, hogy egy-egy ilyen esemény után milyen képet alkotott róluk a köz. Ezért nagy gondot fordítottak megszervezésükre. Egyházak esetén a presbitérium, képviselőtestület tárgyalt róluk. A papság és a lelkészek is aktívan bekapcsolódtak a lebonyolításba. Igyekeztek a gyermekek tetszését is elnyerni. Összeségében a rendezett és látványos kivonulás, a parton lebonyolított programok (játék, versenyek, előadások, éneklés, közös uzsonna és ebéd, zene, tánc) általában elismerő visszhangot váltottak ki.

Önálló ünnepet és a majális érzelmi előkészítését jelentette a május 1-je iskolai megtartása. Erre minden makói oktatási intézményben sor került. A tanév eseményeiről beszámoló iskolai értesítők és az újságok híradásai ezekről röviden megemlékeztek. Tudósításaik folyamatosan kisebb, nagyobb részletekkel gazdagítják az erre vonatkozó ismereteinket.

Május elsején a gyerekek földíszítették a termeket, zöld ágakkal, virágokkal, nemzetiszínű zászlókkal, füzérekkel. Így vártak tanítóikat, és köszöntötték őket.

„Az iskolás gyermekek pedig a szokottnál korábban siettek az iskolába, hogy utolsó szemlét tartsanak *a föllobogózott és virágfüzérékkel ékesített tanteremben*, a

¹²⁸ KAZINCI i. m.

¹²⁹ *A bazárról...* MAROS, 1880. július 18. 3. l.

melyekben tanítójukat voltak üdvözlendők május első reggelén.”¹³⁰ (1888) „Az iskolák növendék serege, zöld ágakkal virágcsokrokkal és koszorúkkal siettek a tanoda felé, hogy a szép tavasz megnyílt alkalmából azoknak, kik az ő zsenge keblükbe a tudás és erény magvait hintegetik, bemutassák (...) a hála tartozás érzetének fakadó virágait. Szerény, de kedves ajándék!”¹³¹ (1889) „E napon emlékeznek meg a tanítványok tanítóik, illetőleg tanáraikról, földíszítván az iskolát virágokkal, kedveskedvén az oktatóknak.”¹³² (1894) *Ez a népi hagyományok iskolai tükröződése és továbbélése.*

A nap az iskola épületében játékkal, szórakozással telt. Ha az iskola életét, a tanítást rendkívüli események zavarták meg, és az oktatás érdeke úgy kívánta, akkor május elsejét a szorgalmi időszakhoz csatolták. Ilyen eset többször előfordult.

Református iskolák

A legnagyobb szabású majálisa mindig a református iskoláknak volt. Nagyon sokan tanultak a református egyház által fenntartott intézményekben. Tanulóik létszáma 1895-ben már meghaladta az 1800-at,¹³³ így egy-egy megmozdulásuk hatalmas tömegrendezvénné vált. Nem véletlen tehát, hogy viszonylag részletes beszámolók maradtak majálisaikról.

A református iskolák majálisainak menete a következő volt. Reggel *gyülekezés* a központi iskolában, majd 9 óra tájban *kivonulás* a Maros-partra. Előbb csak a fiúiskolák növendékeinek vonulásáról van tudomásunk, később már mindkét nembeli ifjúság fölvonult. A református majális színhelye az 1880-ban még a Lúdvári erdő,¹³⁴ később a *Báló-liget* lett. Itt a délelőtt a szokásos *játékkal* telt, majd délben következett a *társas ebéd*. Délután ismét játék, majd hazavonulás. Este a kint maradt fölönöttek számára *táncvigalom*. A látványosabb mozzanatokról szemléletes leírásokkal rendelkezünk.

Az 1888-as tudósítás érinti a gyülekezést is: „A gyerekek reggel *virágokkal földíszített nemzeti színű zászlókkal* mentek iskolába, hol az összegyűlt szülék öröm közt várták az indulás idejét.” Értékes mondat. Általában fontos, hogy a gyerekek otthonról már zászlóikkal jöttek, ami azt mutatja, jelentős mennyiségű nemzetiszínű zászló lehetett ekkor a makói lakosság birtokában. Figyelemre méltó, hogy Makón élt a szokás, mely szerint ekkor a zászlókat is virágokkal díszítették. Majd indult a menet. 1882: A „majálisra hatalmas menetben vonultak ma ki a városból a reform. elemi osztályok fiúnövendékei, száz-megszáz nemzeti zászlócskát lobogtatva kezökben, arcaikon az öröm mosolyával, bombardó¹³⁵ dübörgés és trombita harsogás közt, kísértetve a szülők nagy tömege által.”¹³⁶ 1888-ból ismerjük a menet útvonalát. „A föllobogózt és virágózt menet zeneszó mellett a *Hunyadi-utcán, a Széchenyi-téren és a Szeged- utcán* keresztül, örvendő emberek csoportja közt vonult ki a

¹³⁰ *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1888. május 3. 4. l.

¹³¹ *Május elseje...* MAROS, 1889. május 2. 2. l.

¹³² *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1894. április 29. 5. l.

¹³³ HORVÁTH i. m. 205. l.

¹³⁴ *Gyermek majális.* MAROS, 1880. május 30. 3. l.

¹³⁵ rézfúvós hangszer

¹³⁶ A beszámoló még egy néprajzi vonatkozású tudósítást is megőrzött számunkra: „a fagyos Szervác kegyes volt irántok, s nem rontotta el mulatságukat” *Majálisra...* MAROS, 1882. május 14. 3. l.

Marospartra, hol a gyermekek víg dalra zendülve folytatták útjokat, míg a majális helyére értek, és ott letelepülve, mosolygó ábrázattal fogtak a falatozáshoz, ebédután pedig dalolással, többen pedig zeneszóra táncra perdülve mulattak és gyönyörködtettek az összegyűlt szüleetet. 5 óraker haza vonultak.”¹³⁷

A kicsik táncát az álnéven író Rengey Milandor így örökítette meg: „Mulattott nagyon az apró fiatalság. Istenem, míg ily kicsinyek a legények, mindnyájan ugyan ugrándoznak, s tornagyakorlattal kísérik megpótolni, a mit a táncmester még rajtuk el nem rontott. (...) a csárdást rendesen taktus nélkül vagy legalább egygyel előre rakják.” „Iréнке zokogva panaszkodik, hogy Jenőke az unokafivér egy nagy darab cukorsütemény és egy felajánlott fél koszorú füge dacára vele táncolni nem akar.” Ha a gyerekeknek szerencsájuk volt, tovább maradhattak: „8 óra után takarodót fűjtak a kis népnek (...) sajnáltam, mikor eltávozott a kis élelmes ármádia.”¹³⁸

1888-ban a református iskolák június 2-ai rendezvénye *jótekonь céllal* jött létre. Az iskolák általában nem tűztek ki majálisaik számára külső támogatandó célt, ha volt egyáltalán jótekonьkodási szándékuk, inkább saját iskoláik és tanulóik segítségére gyűjtöttek. Ez a református majális annyiban egyedülálló, hogy bevételeát a református tanítóegyesület Csanád Megyei Tanítóegylet *árvái javára ajánlották föl*.¹³⁹

A majálison érvényes *étkezési szokásokról* alkotott képünket gazdagítja, hogy ismerjük a társas ebéd hagyományos fogásait. 1888-ban báránypaprikás salátával, túros csusza és 1 liter bor szódával volt a menü „mindössze” 1 Ft-ért. A gyermekek hazavonulása után kezdődött vigalmat egy hagyományos bál mintájára szervezték. Kezdeményezésük úttörő volt: „*nálunk újdonság egy igazi zöldben való mulatság*.”¹⁴⁰ A zenét az idő tájt alakult cigányzenekar adta.¹⁴¹ A belépő személyenként 50 kr, családoknak 1 Ft volt. A majális annyira jól sikerült, hogy 1889. május 31-én hasonló programot állítottak össze. Ekkor nem jelöltek meg jótekonь célt. A költségeket a későbbiekben az egyház fedezte,¹⁴² ami valószínűleg így volt már 1888-89-ben is. Rossz idő estére tartalék napról is gondoskodtak.¹⁴³ 1899 érdekessége, hogy a kivonuláshoz a nem régen alakult *gyermekzenekar* szolgáltatta a zenét.¹⁴⁴

¹³⁷ *Majális*. MAKÓI HÍRLAP, 1888. június 7. 4-5. l.

¹³⁸ RENGEY i. m.

¹³⁹ *Meghívás majálisra*. MAROS, 1888. május 27. 3. l. A Maros beszámolt az előkészületekről, s tudatta, hogy a református nagytiszteletű Szöllősi Antal felesége lett a majális fő védnökneje. (*Gyermekek öröme*. MAROS, 1888. május 31. 1. l.) Június 7-én arról értesülünk, hogy a rendezvény kitűnően sikerült. (*Gyermekek majálisa*. MAROS, június 7. 1. l.) Ezen alaklommal összegyűlt tiszta hasznót Bóna János igazgató át is adta az egylet áralapja javára. *Nyilvános köszönet*. MAROS, 1888. június 24. 3. l.

¹⁴⁰ *Meghívás majálisra*. MAROS, 1888. május 27. 3. l.

¹⁴¹ Talán az 1880-as években alakult és működött Fehér Poldi zenekaráról van szó. FELLETÁR i. m. 37. l.

¹⁴² *Gyermek majális*. MAROS, 1899. április 23. 6. l.

¹⁴³ *Majális...* MAROS, 1899. május 25. 4. l.

¹⁴⁴ *Majális*. MAROS, 1899. április 30. 5. l. A 33 tagú zenekar hamar népszerűsége tette szert. Ez az a zenekar, amelyik 1899-ban a földéaki ünnepen is zenélt. Ugyanebben az évben Dessewffy Sándor püspök adományban részesíti. Miután Makón rezidenciáján meghallgatta néhány műsorszámukat, 70 Ft-ot adott céljaikra. *A makói gyermek-zenekar öröme*. MAKÓI HÍRLAP, 1899. június 29. 3. l.

Ha megnézzük református iskolák későbbi majálisait, ehhez teljesen hasonló képet kapunk.¹⁴⁵

A római katolikus iskolák majálisai

A római katolikus iskolák majálisai *más jellegűek voltak*. Fölvonultatták ugyan a „szokásos” kellékeket, de a hangsúlyt máshová helyezték. A szabadba tett kirándulásukat mindig összekapcsolták *Ferenc József király koronázásának az érvfordulójával*.¹⁴⁶ Ezzel ünnepük fokozott közéleti jelentőséget kapott. A sok száz diák, a tantestület, a papok, szülők, vendégek együtt ünnepelték az állam, a közigazgatás számára is jelentős évfordulót. Bizonyos köröknek „illet” megjelenni ezen a napon a belvárosi római katolikus iskolában. Már csak ettől is a római katolikus majális gyökeresen más tartalmi jelleget kapott.

A jótékony cél mindig az iskola, a gyermekek segítése volt. Ritkán merült föl sajátos elképzelés, mint például 1882-ben az újvárosi fiúosztály zászlója költségeinek az előteremtése.¹⁴⁷ Mivel megjelent, az adakozók, fölülfizetők között széles körben képviselve volt a város, a megye vezető rétege. A nap jellegét alapvetően befolyásolta az is, hogy nyitányként reggel 8 órakor misét hallgatott a tömeg. Ezzel a többi majálishoz képest *erőteljesebb vallási vonatkozást* kapott a nap. A szentmise után került sor az ünnepségre, melynek a koronázásról való megemlékezés mellett nagyon komoly *hazafias jellege volt*. Hogy az ünnep és a majális összekapcsolódik, azt jelezte, hogy a mise után már a majális díszletei fogadták az iskolában a gyerekeket és a vendégeket.

1899-ben mindez a következőképpen történt: „Az ünnepélyt megelőzőleg templomba vonult a gyermek sereg és szentmisét hallgatott. Mise után *zöldágakkal és az ünnepélyre vonatkozó képekkel, szobrokkal díszített udvarra* vonult, hol Henny Sebestyén prépost főesperes lelkesítő beszéddel nyitotta meg az ünnepet, mire a növendékek elénekelték a »Részvét« című alkalmi éneket.” Ezután Martinek Béla tanító kegyeletes emlékbeszédet tartott azon nemeslelkű alapítókról, a kik a szegény sorsú iskolás gyermekek felségélyezésére alapítványokat tettek.¹⁴⁸ Majd egy alkalmi beszéd hangzott el, elénekelték a Himnuszt és a Szózatot. Az ünnepnek de. 10 órakor lett vége. Ekkor süteményt osztottak mindenkinek,¹⁴⁹ és du. 2 órakor „hosszú sorban,

¹⁴⁵ Vegyük példának az 1903-as évet. A tantestület előbb közzétette a meghívóját (*A ref. iskolák juniálisa*. MAROS, 1903. június 11. 3. 1.; *Az ev. ref. iskolák juniálisa*. MAKÓI HÍRLAP, 1903. június 11. 4. 1.), mellyel a Báló-ligetbe invitálta az érdeklődőket. A gyerekek úgy 1500-an (*A ref. iskolák juniálisa*. MAKÓI HÍRLAP, 1903. június 18.) vagy többen zászlókkal, „ünnepi ruhában”(!), uzonnával „hosszú tömött rendekben” vonultak végig a városon. „A réztrombiták rekedt hangját túlharsogta a másfélezer torok éljen riadalma.” A déli ebéd menüje kicsit változott: a bárány helyett ekkor halpaprikás és sült hal volt, de, aki akart, kérhetett borjúsültet is. Megmaradt a túrós tészta és fél liter bor.¹⁴⁵ Délután játék, majd este mulatság. Ennek mintájára szervezték meg az 1904-es majális is, bár akkor már nem olyan élénk sajtó odafigyeléssel, mint azt 1903-ban láttuk. *Ebéd a szabadban*. MAROS, 1904. május 22. 4. 1.

¹⁴⁶ I. Ferenc Józsefet 1867. június 8-án koronázták Magyarország királyává.

¹⁴⁷ *A makói kath tantestület...* MAROS, 1882. június 11. 3. 1. A majális befolyt tiszta haszna 36 Ft 40 kr A zászlóra 1 Ft 30 kr gyült össze.

¹⁴⁸ Többek között Lonovics József csanádi püspök majd érsek, Kun László makói plébános, Lonovics László, Dobsa Sándor stb.

¹⁴⁹ Ennek költségeit Henny Sebestyén állta.

nagy örömmel vonult ki mintegy 6-7 száz tanuló zászlók alatt a Lúdvári erdőbe, hol este 7 óráig játszottak, énekeltek, táncoltak.” Fölnöttek számára *mulatságot nem szerveztek*. Az ünnep rögzített időpontjából következik, hogy a római katolikus iskolák majálisának a megtartását nem tették függővé az időjárástól, s elmaradás esetére nem jelöltek ki úgynevezett esőnapot.

A kisebb népiskolák majálisai

A kisebb tanulószámú iskolák közül az *evangélikusok* és az *ortodox izraeliták* majálisáról semmiféle adatunk nincsen. A néhány száz fős közösségek tanulói számára – úgy tűnik – nem rendeztek „klasszikus” maros-parti májusünnepet. Ez természetesen nem zár ki egy sokkal kisebb előkészületet, szervezést, költséget igénylő szabadban tett sétát. A másik kisebb létszámú felekezet, illetve vallás, a görög katolikus egyházközség és a neológ izraeliták kirándulásairól vannak adataink.

A *neológ izraelita iskola* majálisait általában a Lúdvári erdőben rendezte. Ezekről az iskola értesítőiben is megemlékezik. „Május hónapban szabadba rándult az egész intézet tanítóival, hol egy egész délutánt töltöttünk.” – olvashatjuk az 1895-ös jelentésben,¹⁵⁰ vagy 1902-ben: „június 3-án a szabadba rándultunk növendékeinkkel.”¹⁵¹ Az 1897-es kirándulásukról csak a sajtóból tudunk. Ennek érdekessége, hogy június 1-jén egy új, alkalmi helyen, a „Csipkés” erdőben tartották.¹⁵² Ennél többet nem is tudunk ezekről. Legföljebb, hogy estig tartott a játék.¹⁵³ Nyilván az izraelita iskola tanulói is tanítóik vezetésével közösen vonultak ki az erdőbe, és ismét közösen tértek onnan vissza.

Kicsit bővebb ismereteink vannak a *görög katolikusokról*. Az első majálisadatunk is hozzájuk kapcsolódik. A görög katolikusok rendezték a már említett „ici-pici” majálisát 1871-ben. A szervezés a többi iskola ünnepeihez hasonlóan történt. Belépődíjat nem szedtek. Az eseményről már jó előre, akár többször is hírt adtak a lapok.¹⁵⁴ A legrészletesebb beszámolóunk az 1882-es rendezvényükről van.

Ekkor a Maros már április 30-án „mint értesültünk” fölütéssel tudósította a makóiakat a készülő eseményről. Közhírré tették az említésre legérdemesebb hírt, miszerint a gyerekek „szívnyemesítő darabokat fognak előadni.”¹⁵⁵ Május 9-én a lányok „májusi királyné választása” és a „szegény és gazdag árva” című „kedélynyemesítő”

¹⁵⁰ A makói izraelita népiskola értesítője az 1894-95. tanévről. Közli: SCHLESINGER Lipót. Makó, 1895. 11. 1.

¹⁵¹ Az izraelita népiskola értesítője. MAKÓ ÉS VIDÉKE, 1902. június 29. 6. 1.

¹⁵² Tanulók majálisa. MAKÓI HÍRLAP, 1897, június 3. 5. 1.

¹⁵³ „tartott az ártatlan mulatozás estig.” Iskolások majálisa. MAROS, 1904. május 26. 4. 1.

¹⁵⁴¹⁵⁴ 1890-ben például kétszer is. Május 29-én előbb egy rövid hírt jelentettek meg az eseményről. (Majális. MAROS, 1890. május 29. 2. 1.) Majd egy hosszabb előzetest tettek közzé. Ebből már megtudjuk, hogy június 2-án de. 11 órakor vonulnak ki a gyerekek a Lúdvári erdőbe zászlókkal és zeneszó mellett, a főtéren keresztül. Ott már előre díszes sátort fognak fölállítani, amelyben du. 1-kor veszi kezdetét a társas ebéd. Du. 4-kor a gyermek előadásai, szavatai következnek, majd játék, tánc, és este 8 órakor visszavonulás a városba. (Majális. MAROS, 1890. június 1. 2. 1.) Mindezek megtörténtéről a MAROS június 5-ei számában beszámolt. Hasonló tudósításunk van az 1901-es görög katolikus majálisról. Junális. MAROS, 1901. június 2. 4. 1.; Majális. MAKÓI HÍRLAP, 1901. június 2. 4. 1.

¹⁵⁵ Mint értesültünk... MAROS, 1882. április 30. 3. 1.

összeállításokat játszották el.¹⁵⁶ Május 14-én eseményről készült beszámolóban olvasuk: „A tanügy barátai szép számmal jelentek meg.” A darabokat Lázár József kántortanító rendezte és tanította be, melyek jól sikerültek, „B. Pap Mihály derék iparosunk mélyen átérzve a gyermekek szívhez szóló előadásai által,” ott a helyszínen az árva gyermekek javára 15 Ft-ot adott, amit Juhász György főesperes azonnal ki is osztott. Ez a korban jelentős összegnek számított. Az iskola javára történt többi adakozás is csak 17 Ft 20 kr-t jövedelmezett.¹⁵⁷ Az 1882-es rendezvény volt a görög katolikus iskolák legnagyobb visszhangot kiváltó majálisa.¹⁵⁸

A középiskolák

Makón korszakunkban négy középiskola működött. Közülük a legrégebbi a református algimnázium, mely 1875-ben nyílt meg. A polgári leányiskola 1880-ban,¹⁵⁹ a polgári fiúiskola 1881-ben kezdte meg működését.¹⁶⁰ A makói királyi állami főgimnáziumot 1895-ben adták át az oktatásnak.¹⁶¹ A középiskolák is megrendezték a saját majálisaikat. A szokott föltételek itt is érvényesek maradtak. Különbség volt azonban a korosztály, a magasabb oktatási szint miatt. A rendezés körülményeit befolyásolta az alacsonyabb tanulói létszám. Egy-egy rendezvényük *messze nem volt olyan tömeges*, mint a református vagy katolikus népiskoláké. Ennek megfelelően összejegyzeteleik családiasabbnak tünnek. Eme szervezéseknel is volt kivonulás, a majális tér díszítése, poharazás, étkezés, cigányzene, versenyek, ének, játék és tánc. A táncfőlemelésénél a *csárdás* mellett kiemelik a *kállai kettőst*. A kitelepült vendéglős mellett rendszeresen említik a parton elárúsító helyet létesített cukrászt. A társadalmi odafigyelés, különösen is a fiú polgári iskola estében, határozottan megvolt.

¹⁵⁶ *A makói gör. kath...* MAROS, 1882. május 7. 3. 1.

¹⁵⁷ Impozánsnak nevezhető az adakozók névsora: Tarnay Dezső és Ivor 1 Ft, Nagy János kapitány 50 kr, Major Miklós 50 kr, Gera Sándor segédlelkész 50 kr, Pallagi János „korcsmáros” 50 kr, Barna Rozália 50 kr, Pallagi István 50 kr, id. Major János 70 kr, id. Sonkovics István 50 kr, Barcán Mihály 1 Ft, főtisztelenődő Juhász György görög katolikus esperes 4 Ft 50 kr, Tarnay Antal 50 kr, Faragó László 50 kr, Bogdánffy Gyula 50 kr, Popesku József 50 kr, Balku Gyula 50 kr, Puka Jancsi zenekara 4 Ft. *A majálisok sora...* MAROS, 1882. május 14. 3. 1.

¹⁵⁸ Az 1890. június 2-ai görög katolikus majális hasonló. A szervezésre az egyházközség kebelében külön szervezőbizottság alakult. A terv szerint de. 11 órakor a leányiskolától indult a menet zene- és énekszó kísérete mellett a főtéren és a Szegedi utcán át a Maros-partra, a Lúdvári erdőbe, ahol már előzőleg földíszített sátor várta a menetet. Délután 1 órakor társas ebéd, 4 órakor gyermekelőadások, közben játékok, versenyek. Este 8 órakor hazavonulás, *a kisebbek kocsikon*, a nagyobbak szintén zeneszó és ének mellett gyalog tértek vissza a városba. A fölnötteknek az estére már kivilágított sátorban táncmulatságot szerveztek. *Majális*. MAROS, 1890. június 1. 2. 1.

¹⁵⁹ HORVÁTH i. m. 191. I. KELEMEN Ferenc: *A makói községi Zrínyi Ilona polgári leányiskola története. (1880-1903)* Különnyomat az intézet 1929-30. évi értesítőjéből. Makó, 1930. 10. 1.

¹⁶⁰ HORVÁTH i. m. 193. 1.

¹⁶¹ A főgimnázium által a 19. század utolsó éveiben szervezett majálisokról nem sokat tudunk. Úgy tűnik, éveken át megrendezték. 1898-ban június 9-én a koronázási évfordulóhoz kapcsolódóan volt „szabadba rándulás”. (*Június 8. MAKÓI HÍRLAP*, 1898. június 9. 5. 1.) Egy érdekesebb adatunk van 1900-ból. Ekkor a területhasználattal kapcsolatban nem sikerült megegyezést kötni, így a főgimnázium majálisa elmaradt. *A majálisról*. CSANÁDI LAPOK, 1900. június 3. 4-5. 1.

A református algimnázium

Az algimnázium kirándulásáról 1879-ből van adatunk. Ekkor, ragaszkodva a majális eredeti jelentéséhez – májusban a szabadban rendezett kirándulás – elkésett majálisnak nevezték a gimnazisták kirándulását, mivel június 3-ára esett.¹⁶² Fölügyeletüket az igazgató látta el. Meghívott vendégekként jelen voltak a tekéző egyesület tagjai. Helyszíneként a „zombori erdői” választották. Ekkor Kiszombor határában még nagyterjedésű tölgyfaerdők voltak.¹⁶³ A majálisról készült beszámolóknak külön értéke, noha csak utalásszerűen, de mégis valami képet kapunk a zombori erdőről, mely a 19. század végére már csak az emberek emlékeiben élt. 1879-ben azonban még bőven volt alkalmas hely a majálisok számára. A majálisra utólag kocsival érkező újságíró a híd után balra fordult a töltésen, majd „az erdőbe vezető gyalogos úton kissé előre haladva szemünkbe ötlött a mulatság színhelye” – kezdődik a beszámoló. „Nemzeti színű zászlók lobogtatása, víg poharazás cigány zene kíséretében meggyőzött bennünket a felől, hogy már elértük a boldogság Mekkáját. A mint *a terebélyes nagy fát körül övedző rondóba jutottunk*, szívünk az örömtől repesett, látva a tanuló ifjúság szelíd örömét, a mely nem állott egyébből, mint abból, hogy a műzsafiak ugyancsak rakták a kállai kettőst, a bájos angyalkákkal. (...) Csakhamar a vacsora is elérkezett. A leszúrt szerény flóresért¹⁶⁴ mindenki paprikás halban részesült.”¹⁶⁵ 1880-ban az iskola ismét a kiszombori erdőbe kirándult.¹⁶⁶ Az intézmény 1881-es megszűnése véget vetett az érdekesen induló algimnáziumi májusünnepeknek.

A községi polgári leányiskola

A makói államilag segélyezett községi polgári leányiskola majálisait illetően szerencsés helyzetben vagyunk, hisz az újsághírek mellett *a rendszeresen megjelenő évkönyvek beszámolóira is támaszkodhatunk*. Ezek híradásai teljesen egybevágnak a Maros cikkeivel. A lányok majálisairól kezdettől vannak adataink. 1882-ben május 30-án került sor a majálisra. Ez a tudósításunk, mely nem csak a kihurcolkodott vendéglősről, cigányzenéről, táncról tesz említést, hanem *elsőként* arról is, hogy az alkalomra külön cukrász is kitelepült. „Vendéglőről, cukrászról gondoskodva van.”¹⁶⁷ 1889-ben a majális júniusra csúszott. „A szokásos *szórakoztató tavaszi kirándulást* június 6-án rendezte meg a tantestület a növendékek részére, mely alkalommal a gyermekek örömét a szép számmal megjelent szülők részvétele is emelte.”¹⁶⁸ A napot a növendékek a tanári kar vezetésével *Lúdvári erdőben* töltötték.¹⁶⁹ 1891-ben szintén júniusban, 2-án volt a kirándulás, a szülők ekkor is megjelentek, és kapunk egy

¹⁶² *Elkésett majálist...* MAROS, 1879. június 1. 3. 1.

¹⁶³ A tájon őshonos tölgyerdőket az 1890-es évekre szinte teljesen kiirtották.

¹⁶⁴ forint

¹⁶⁵ DIABOLUS: *A kis-zombori erdői mulatság*. MAROS, 1879. június 8. 1-2. 1.

¹⁶⁶ *A gymnásiumi...* MAROS, 1880. május 30. 3. 1.

¹⁶⁷ *Majálist rendez...* MAROS, 1882. május 28. 3. 1.

¹⁶⁸ *A makói államilag segélyezett községi polg. leányiskola értesítője az 1888-1889-iki tanévről*. Közélete-szi HORVÁTH Illés igazgató. Makó, 1889. 35. 1.

¹⁶⁹ *A makói államilag segélyezett községi polg. leányiskola értesítője az 1888-1889-iki tanévről*. Közélete-szi HORVÁTH Illés igazgató. Makó, 1889. 35. 1.

¹⁶⁹ *Mulatság a zöldben*. MAROS, 1889. június 6. 2. 1.

rövid tudósítást a programról: a gyerekek „*tánc, ének és társasjátékok mellett töltötték el a szabadban a délutánt.*”¹⁷⁰ A lányoknak szerencséjük volt, mert aznap délelőtt esett. Miután azonban kicsit szikkadt, útnak indultak. Az újság bővebben tudósított: „*a kedves lánykák vidám csoportja táncsal, énekléssel, verseny futással, labdázással szórakozott.*”¹⁷¹ 1892-ben az eseményt összekötötték *Ferenc József megkoronázásának* 25 éves évfordulójára rendezett ünnepséggel. A megemlékezés befejeztével a gyerekek a szülőkkel együtt vonultak ki a zöldbe.¹⁷² A közreműködők jó nevű makóiak voltak: a vendéglős Sonkovics, a „cigány” pedig Purcsi.¹⁷³ 1894-ről csak azt tudjuk, hogy a gyerekeknek „májusban majálisuk volt.”¹⁷⁴ 1895-ben május 25.,¹⁷⁵ 1896-ban május 26. a rendezvény napja. „A Maros melletti kis erdőben” az évi majális, „hol zeneszó mellett, felváltva karénekekkel, társasjátékokkal, versenyekkel töltötték el a délutánt a gyermekeik örömeiben osztozó szülők társaságában.”¹⁷⁶ 1898-ban május 27-ére esett a nevezetes nap.¹⁷⁷

Utolsó két tudósításunk kiemelésre méltó. Az 1901-es évkönyv nem az eseményről szól, hanem egy rövid *pedagógiai véleményt* közöl. „Az ily kirándulásoknak azonban nem szabad sablonszerűen előkészítetteknek lenni, hanem mintegy *természetes összefüggésben kell állnia az iskolai élettel s annak alkalmosságát a gyermeki lélek hangulatából a tanítónak kell felismernie (...)* a május iskolai megünneplése tisztán és kizárólag azon keretben, melyekben a gyermeki kedély tiszta, közvetlen, ártatlan megnyilatkozásának nyílik tér.”¹⁷⁸ Nem tudjuk, mi váltotta ki az év történetét megíró igazgató módszertani megjegyzését. Talán nem volt elégedett az az évi rendezvénnyel. Összességében azonban, megállapíthatjuk, a polgári leányiskola majálisai egyáltalán nem voltak sablonszerűek, hoztak újdonságokat, igazodtak az aktualitásokhoz, és megfelelően előkészítették őket.

Az 1902-es beszámoló is érdekes többlettel bír. A majális május 31-ei megrendezése mellett utal egy eddig nem említett, de az intézményben folyamatosan létező május 1-jei hagyományra: „*május elsején játékkal összekötött szórakoztató gyermekmulatság*” volt az iskolában.¹⁷⁹

¹⁷⁰ *A makói államilag segélyezett községi polg. leányiskola értesítője az 1890-1891. tanévről.* Közzéteszi HORVÁTH Illés igazgató. Makó, 1891. 4. 1.

¹⁷¹ *Polg. leány-iskolánk tavaszi kirándulása...* MAROS, 1891. június 4. 1. 1.

¹⁷² *A makói államilag segélyezett községi polg. leányiskola értesítője az 1891-2. tanévről.* Közzéteszi HORVÁTH Illés igazgató. Makó, 1892. 4. 1. *Kirándulás a zöldbe* MAROS, 1892. június 16. 4. 1.

¹⁷³ *A tanuló ifjúságmajálisa.* MAROS, 1892. május 29. 4. 1.

¹⁷⁴ *A makói államilag segélyezett községi polg. leányiskola értesítője az 1894/95. tanévről.* Közzéteszi HORVÁTH Illés igazgató. Makó, 1895. 8. 1.

¹⁷⁵ *Majális.* MAROS, 1895. május 26. 5. 1.

¹⁷⁶ *A makói államilag segélyezett községi polg. leányiskola értesítője az 1895/96. tanévről.* Közzéteszi HORVÁTH Illés igazgató. Makó, 1896. 4. 1.

¹⁷⁷ *A makói államilag segélyezett községi polg. leányiskola értesítője az 1897/98. tanévről.* Közzéteszi HORVÁTH Illés igazgató. Makó, 1898. 4. 1.

¹⁷⁸ *A makói államilag segélyezett községi polg. leányiskola értesítője az 1900-1901. tanévről.* Közzéteszi HORVÁTH Illés igazgató. Makó, 1901. 9. 1.

¹⁷⁹ *A makói államilag segélyezett községi polg. leányiskola értesítője az 1901-1902. tanévről.* Közzéteszi HORVÁTH Illés igazgató. Makó, 1902. 3. 1.

A polgári fiúiskola

A fiúiskola majálisairól kevesebb adatunk van. Ennek az iskolának az értesítőiből is kitűnik, hogy minden évben sor került rá.¹⁸⁰ A kevesebb adat is tanúskodik a fiúk majálisának a jelentőségéről. Világos, hogy a lányokéhoz képest nagyobb súlyú volt. A résztvevő közönség között mindig szerepelt a makói elit. Visszatérő megállapítás: „szép számmal megjelent, kiválóan intelligens közönség,”¹⁸¹ (1885) a „közébeden Maros város intelligenciajának nagy része jelen volt.”¹⁸² (1891) „Délben az értelmiség köréből sokan vettek részt a rendezett közébeden.”¹⁸³ (1893) „Nagy érdekeltséget költő nyári mulatságot rendez (...) a polgári fiú-iskola tantestülete és ifjúság, melyben a szülők és városunk értelmisége részt venni siet.”¹⁸⁴ (1889)

Színhelyként a fiúk 1883-ban még a *kiszombori erdőt* választották,¹⁸⁵ de 1885-ben már a *Lúdvári erdőben* találjuk őket.¹⁸⁶ A program reggel 8 órakor kezdődött. Ahogy szokás, együtt indultak a partra. Ez már egy *fegyelmezettebb vonulás*, s nem véletlenül írták: „*impozáns volt* reggel a kivonulás zászlókkal, zenekísérettel, *dobszóval*.” A diákok közben „éljenezték kísérelő tanáraikat” s a Maros-parton, „mint kalitkából kibocsátott madársereg röptek szét a szélrózsa minden irányába.”¹⁸⁷ 1891-ben sajátos epizódként előbb elmentek *dr. Dózsa Sámuel*, iskolaszéki elnökük háza elé, ahol „lelkes éljenekkel” köszöntötték a közszeretnek örvendő embert.¹⁸⁸ Majd irány a Maros, ahol „az ebéd idejéig dallal, *tornával* s különféle játékokkal töltötték az időt.”¹⁸⁹ A programból a torna tűnik rögtön a szemünkbe. Hosszú ideig széles körben folyt a korbán polémia a tornaoktatás módjáról, a tornászás hasznosságáról. Az 1870-es évektől vált a képzés részévé, s mint program, látjuk, a majálisokon is helyet követelt magának.

Délben következett a *közébed*. A vendégek erre az időpontra érkeztek meg. Az étkezésen a tanulók is nagy számban vettek részt, 1891-ben 104-en, 1893-ban mintegy százan. A szolgáltatások elvégzéséhez híres vendéglőst kértek föl. Az 1890-es években az ebédet többször is *Búza János*¹⁹⁰ szolgáltatta. Búza vendéglős „ugyancsak kitett magáért – olvassuk 1891-ben –, a köz ebéden résztvevőknek az előre jelzett két

¹⁸⁰ 1885-ben ezt olvashatjuk: „az igazgatóság 1 napot engedett ifjúsági majális szünetül, mely az erdőben szép közönség részvétele mellett jól sikerült.” (*A makói államilag segélyezett községi polgári fiúiskola értesítője az 1884-1885-ki tanévről*. Összeállította: MOLNÁR Albert. Makó, 1885. 6. l.) 1889-ben pedig: „A növendékek részére évenként rendeztetni szokott tavaszi kirándulás, a zöldbe f. évi június 1-én tartott meg.” (*A makói államilag segélyezett községi polgári fiúiskola értesítője az 1888-1889-dik tanévről*. Összeállította: MOLNÁR Albert. Makó, 1889. 32. l.) Az iskola 1896-ban a főgimnázium indulásával megszűnt.

¹⁸¹ *Majális*. MAROS, 1885. május 24. 2. l.

¹⁸² *A polgári fiúiskola majálisa...* MAROS, 1891. május 28. 2. l.

¹⁸³ *Majális*. MAROS, 1893. június 1. 4. l.

¹⁸⁴ *Nagy érdeklődést költő nyári mulatságot...* MAROS, 1889. május 30. 1. l.

¹⁸⁵ *A polgári fiúiskola...* MAROS, 1883. június 3. 3. l.

¹⁸⁶ Május 18-án tartották a majális. *Majális*. MAROS, 1885. május 24. 2. l.

¹⁸⁷ *Majális*. MAROS, 1893. június 1. 4. l.

¹⁸⁸ *A polgári fiúiskola majálisa...* MAROS, 1891. május 28. 2. l.

¹⁸⁹ Uo.

¹⁹⁰ Buza a 90-es évek több majálisának kedvelt vendéglőse. A fiúk 1893-as majálisán is ő volt a vendéglős. *Majális*. MAKÓI HÍRLAP, 1893. június 1. 4. l.

tál étel *báránypaprikás és túrós csusza* helyett, még *malac paprikással, cigánypecsenyével és ugorka salátával* is kedveskedett.” Ezen kívül volt még „pompás” kávé és bor, uzsonnára minden gyerek *túrós lepényt* kapott.¹⁹¹ Ezen a majálison is megjelent külön az alkalomra fölkerült cukrász. 1889-ben a leghíresebb makói mester települt ki. „A közönség számára *Lélek István cukrász* is készen tartja a helyszínén süteményeit és fagyaltjait. Egyik elsőrendű zenekar egész délután, ha kell viradatig (sic), táncnótákat húz.”¹⁹²

Az „úri közönség” majálisai

A majálisok általános társadalmi elfogadottságát jelentette, hogy megtartásukba tevékenyen bekapcsolódtak a város polgárosult elemei is. Sőt, egy-egy jól sikerült majális *rangot adott a szervező magánosoknak, egyesületnek, közösségnek*, s majd lesz néhány év, amikor szinte versengve állnak a különböző csoportok oda egy-egy majális rendezése mellé. Az 1880-as, 90-es években a szervezők között találjuk a Szabadelvű Kört, a Gazdasági Egyesületet, a Polgári Olvasókört, a Tanítóegyesületet, kereskedősegédeket, hivatalnokokat, „előkelőbb” iparosokat, dalárdát, a tornaegyletet, magánembereket, családokat, fiatal úrfiakat és makói lányokat. A majálisok száma nagy. 1884-ben például ezt a hírt tette közzé a Maros május 18-án: „*A majálisok oly szaporán jönnek, hogy jövő héten majd minden napra jut egy-egy.*”¹⁹³

Az „úri közönség” majálisai *alapjaiban tértek el a gyerekek rendezvényeitől*. A társadalom más rétegeinek az érintkezési színhelyei voltak. Esetükben már szó sincs látványos, a városon végighaladó gyalogos kivonulásról, legfőljből díszes kocsisor haladt végig a városon. A hangsúly egyértelműen a zöldben való szórakozásra került. Az előkészítés fő gondja a megfelelő szervezettség, a közönség számának és jó minőségű programnak a biztosítása. A programon belül *igyekeztek mindig valami újat nyújtani*, mely az adott rendezvényt kiemelte a többi hasonló alkalom közül. Ez a korosztály is szeretett játszani, versenyezni, sajátos pontként szerepelt a tombola és a tűzijáték. Utóbbinak a városból kilátogató sokaság is szemlélője lehetett.

Már a majális *helyszínének* a kialakítására is nagy gondot fordítottak. Díszítették virágokkal, lombokkal, zászlókkal, szalagokkal és természetesen kivilágították. Ehhez olajat elégető lampionokat használtak. Ettől eltérő technika, mint a lányok majálisának bengáli tüzei, ritkaság számba mentek. A kiszolgáló sátrakat, padokat, asztalokat kölcsönözték, bérelték, vagy a vendéglősök biztosították. Fölállításukat, kiszállításukat és elhelyezésüket az esemény időpontját megelőzőleg akár több nappal korábban is megkezdték. A zenéléshez cigánybandát fogadtak, melynek a színvonalára azonban jobban kellett ügyelniük, mint az iskoláknak, hisz a táncos multság meghatározó elemei voltak. Persze, ahogy láttuk, ebből a szempontból táncot szervező iskoláknak sem volt szégyellni valójuk. A helyet a közönség jó része kocsikkal közelítette meg. Ha szükség volt rá, akkor a főtérről társaskocsit is szerveztek a kiutazás megkönnyítésére. A fölshozott vacsora az iskoláknál látott társas ebédeknek megfelelő szintű volt.

¹⁹¹ *A polg. fiúiskola majálisa...* MAROS, 1891. május 31. 3. l.

¹⁹² *Nagy érdekeltséget költő nyári multságot...* MAROS, 1889. május 30. 1. l.

¹⁹³ *A majálisok.* MAROS, 1884. május 18. 3. l.

A „magánmajálisok” szervezése

Nem számított könnyű vállalkozásnak egy majális megrendezése. Sok munka és bizonyos anyagi rizikó járt vele, és mindig ott lebegett a szervezők feje fölött az időjárás kiszámíthatatlansága. Egy polgári majális szervezését önmagát „j”-nek nevező tárcaíró így örököltette meg:

„A mulatni vágyás *pajkos szelleme fészkel be magát* az emberek keblébe.

– Ki, a Lúdvárra!

Ez a jelszó hangzik el. És gyorslábú fiatal emberek *keresik fel az ismerős családokat* – majálisra hívogatni.

A lányok nyári öltönyüket próbálják, a mamák készítik a szokásos elemózsiát. A papák pedig – no ezeknek a legjobb dolguk van. Pénz nagyon kevés kell egy majálishoz. (...)

Lúdvár megnépesül. Hevenyészett *sátorok* állítatnak fel még hevenyészettebb asztalokkal és lócákkal.

Az öregek és nem táncosok letelepednek. A *csaplár* aztán csak győzzön kiszolgálni.

A *táncosok* meg alig várják, hogy keresztbe tegye vonóját a *cigány*. Járják kedvvel, lankadatlanul. Tapossák egyenesre Lúdvár gödrös talaját.”¹⁹⁴

Irodalmi jellegű beszámolóinkban minden előbukkan, mely szükséges egy valódi, jó majálishoz: lelkes szervezők, meghívott családok, lányok és gardedámok, előre fölállított sátrak, kitelepült kocsmáros, cigányzenészek és a tánc.

Ha minden előkészület rendben lezajlott, az idő is jó volt, akkor *sem minden szervezést koronázott siker*. Ez különösen a „magán” majálisok esetében fordulhatott elő, hisz az akció mögött nem állt intézményesen garantált „tömeg.” „Hat lány és egy férfi. Még most sem tudom az ifjúság miért nem jött mind ki. Mert a nők unatkoztak szörnyű módon... Hanem a zöldben persze még unatkozni is mulatságos dolog”¹⁹⁵ – olvashattuk 1882-ben

Az ilyen magánmajálisok esetében van, hogy csak arról tudunk, a *Lúdvári erdőbe* kísértált majálisozni néhány úri család. 1891-ben „néhány fiatal úr” szándékozott majálist tartani a Lúdvári erdőben.¹⁹⁶ Máskor kicsit bővebb a beszámoló: „Több helybeli úri család ma este hat órakor a »Lúdvári« erdőben nyári táncmulatságra gyűl össze, mely az előjelek után ítélve igen sikerültnek ígérkeznek.”¹⁹⁷

1888-ban július 4-én tartott „nyári mulatságot” Lúdvárott egy rangos makói társaság. A korabeli sajtó nem nevezi majálisnak. Nem tudunk róla, hogy lett volna zene, tánc, kitelepült vendéglős, cukrász, kivilágítás és így tovább. A kb. 40-50 fős közönség kezdeményezése inkább „kirándulás.” Szabadban rendezett juliális, melynek rangját jelzi a jelenlévők névsora. Ez makói viszonylatban egészen figyelemre méltó:

¹⁹⁴ „j” i. m.

¹⁹⁵ RENGEY i. m.

¹⁹⁶ Előbb június 20-án szándékoztak megtartani a mulatozást, azonban a vásár miatt későbbre, június 29-re kellett kitolniuk a rendezés időpontját. A kérdéssel így többször is foglalkozott a Maros. *Majális*. MAROS, 1891. június 11. 2. l.; *Majális*. MAROS, 1891. június 14. 2. l.

¹⁹⁷ *Majális*. MAROS, 1890. július 6. 3. l.

Csécsey Jolánta, Kemény Ilma, Kemény Bella, Juhász Amália, Jarosch Inancence, Molnár Gizella, Molnár Eveline, Szöllösi Ilonka, Szöllösi Boriska, Szöllösi Anna, gardedámnak dr. Borotvás Dezsóné, Kemény Mihályné, özv. Kuthy Emilné, Juhász Istvánné, Szöllösi Antalné és a fiatal férfiak „városunknak az egyetemet részint már-már bevégező s részint egy pár évvel ezelőtt végzett ifjaiból állott.”¹⁹⁸ Ennek a típusú mulatságnak majd *folytatója lesz az egyetemre járó és egyetemet végzett ifjak nyári maros-parti szórakozása.*

A maga nemében *egyedülálló volt a makói leányok által* 1894. június 17-én a Lúdvári erdőben *rendezett juniális.*¹⁹⁹ Egyedisége abban állt, hogy szervezői fiatal lányok voltak: Szundi Ida, Kocsis Mariska, Kucses Anna, Pallagi Ilonka, Irlanda Vilma, Ragyánszky Róza, ismert helyi családok leányai. Mint mások, a leányok is törekedtek valami különlegességre. Ez ekkor a világítás volt: „meglepetés számba ment az esti világítás, mely *lampionokkal és bengál tűzzel* volt rendezve, ezen kívül igen jól sikerült tűzijáték is rendeztetett.” Vendéglősnek Tarnóczi Mihályt fogadták föl, a zenét a leghíresebb makói zenekar, Purcsi Károly bandája szolgáltatta. A mulatozás a késő éjféle órákban ért véget. *A rendezvény tipikus megjelenítője volt 80-as évek úri majálisainak.*

Egyesületek majálisszervezése

Ha valamely szervezet határozta el saját majális tartását, annak megvalósítására *rendezőbizottságot* hozott létre. A bizottság rangját a benne résztvevők névsora és elnökének személye adta meg. A megfelelő férfiak kiválasztásának tehát már a munka megindulása előtt komoly figyelmet kellett fordítani. A rendezőség tagjai között föl-osztotta a munkát, intézkedett a szükséges *feltételek biztosításáról*. Ezek a szokásosak voltak: sátor, asztalok, padok, zenészek, kocsmáros, esetleg cukrász, díszítés, kivilágítás, tánctér, táncmulatság. Meghatározta a *programot*: kulturális igényű darabok, versenyek, tombola, tűzijáték. Közösségi kezdeményezéskor, ha meghívókat is nyomtatattak, a bizottság állította össze a meghívottak listáját, illetve kihordatta a kisbíróvak vagy más úton a nyomtatványokat. Ez ritka volt. A meghívó inkább csak megtiszteltetés jelének fogható föl, belépődíjat fizetni kellett ezzel is, mások pedig meghívó nélkül, belépődíjjal ugyanúgy megjelenhettek a mulatságon. Az esetek többségében azonban megelégedtek az alkalommal kapcsolatos hírlapi invitálásokkal.

Ha a majális *jótékony célú* volt, a bizottságnak megkülönböztetett gondot kellett fordítania a cél népszerűsítésére. A bizottság tagjai személyesen társadalmi körökben, egyleti gyűléseken, más összejöveteleken és újságban megjelent cikkeken keresztül tehették ezt meg. Ha szükségesnek mutatkozott, adományokat gyűjtöttek. A rendezőbizottság meghatározta a belépődíj mértékét, a majális helyét, idejét, gondoskodott egy rendezőség fölállításáról, melynek tagjai a majális lebonyolítása kapcsán fölmerülő tényleges munkát végezték. Ha a majális valóban rangos volt, eme bizottság

¹⁹⁸ „Összehasonlíthatatlanul felülmúlt minden, eddig Makón rendezett hasonnemű vigalmat” – olvashatjuk a július 4-ei nyári mulatságról. A sikeren fölbuzdulva folytatást is terveztek. A »kirándulás«... MAROS, 1888. július 8. 3. l.

¹⁹⁹ *Majális.* MAROS, 1894. június 17. 5. l.

tagjai közé kerülni is elismerés lehetett. Mint látjuk majd, erre a föladatra szívesen jelentkeztek makói családok nőtagjai is.

A rendezőbizottság egyik legfontosabb föladata, a jótékony majális után nyilvános elszámolást közzétenni. Ez nem is maradt el soha.

A »jó szív« majálisa – 1888

Ez volt a városi elit által szervezett legjelentősebb majális. A „jó szív” majálist elméletileg a város valamennyi lakója számára rendezték, azért mégis inkább a polgáriassalabb réteg részvételére lehetett számítani. Sokban hasonlított a nőegyletnek 1880-ban, óvodaépítés támogatására szervezett ünnepéhez. Ez is nagy tömegrendezvény volt. Kiindulópontját egyértelműen a jótékonyosság jelentette. A városban tartották pünkösöd másodnapján.²⁰⁰

Az 1888-as tiszai árvíz kapcsán „Jó Szív” elnevezéssel Budapesten egyesület jött létre, mely az árvízi károsultak megsegítését tűzte ki célul. A közélet legjelesebb alakjai (József főherceg, Tisza Lajos gróf, Bedekovics Kálmán stb.) támogatták.²⁰¹ Az egyesület ösztönzésére a fővárosban és az ország minden részén jótékonyági alkalmakat, gyűjtéseket, ún. bazárokat rendeztek, hogy így könnyítsék a víztől szenvedők kínjait. Fenyvesy Ferenc szerkesztésében külön Bazár újságot jelentettek meg. Ehhez a mozgalomhoz csatlakozott Makó. A „Bazár-újságból” már májusban 100 érkezett a városba, hamar elkapkodták.

A szervezést az egy éve alakult *Gazdasági Egyesület* vállalta föl. Április 29-én hozták meg a határozatot.²⁰² Rendezőseget állítottak föl, mely 1888. május 10-én fölhívással fordult a város lakóihoz mondván: „*tombolajátékkal és árucarnokkal egybekötött majális rendezését határozták el.*”²⁰³

A rendezőség megalakulása után három bizottságot hívott életre. Az elsőnek (*központi bizottság*) az élén *dr. Borotvás Dezső orvos, az egylet elnöke* állt. A szervezés összefogása volt a legfőbb föladata. A második (*első albizottság*) elnöke *Major Miklós polgármester* lett. Szerepvállalása jelzi a kezdeményezés komolyságát. Ez az albizottság kétezer meghívót küldött szét, zenészeket fogadott, intézkedett a sátrak föllállításáról, adományok elfogadásáról, a csarnokokban elárúsító hölgyek fölkéréséről,²⁰⁴ az étlap árainak a meghatározásáról és ún. táncmegváltásról,²⁰⁵ a közmunkaváltásági bárcák kiállításáról. A táncmegváltás eredeti ötlet volt. „A mulatság egyik fő törvénye lesz a kötelezett táncolás a 60. éves koron alul. Ki egy táncot elmulaszt, 5 kr bírságot fizet; a teljes közmunkaváltás ára 30 krban állapítatott meg.”²⁰⁶ A bírságot ezzel megbízott lányok szedték be. A belépődíjat 50 kr volt. A harmadik (*második albizottság*) elnöke Popeszku József. Ez az albizottság intézkedett a tánchelyiség és az

²⁰⁰ A makói gazd. egyesület majálisa. MAROS, 1888. május 17. 2. l. A rendezvényre május 21-én került sor.

²⁰¹ Jó szív... MAROS 1888. május 13. 3. l.; Jó Szív. MAKÓI HÍRLAP, 1888. május 3. 1. l.

²⁰² A jó szívek a »Jó szív«-nek... MAROS, 1888. május 6. 3. l.

²⁰³ Fölhívás. MAROS 1888. május 13. 3. l.

²⁰⁴ Az első albizottság föladata „az árucarnokok berendezése és az azokban ügyeskedő 11 menyecske és 23 polgárlány kiválasztása és fölkérése.” Nagyszabású ünnepélyt... MAROS, 1888. május 10. 2. l.

²⁰⁵ »A Jó szív« és a gazdasági egylet. MAKÓI HÍRLAP, 1888. május 10. 3-4. l.

²⁰⁶ Uo.

elárúsító csarnokok díszítését illetően, ellenőrizte a zenekart, megállapította és kifüggesztette a táncrendet, fogadta a növendégeket.²⁰⁷

A szervezők ügyeltek arra, hogy programjaik széles körben vonzóak legyenek. Csak így számíthattak olyan bevételre, mely már büszkén elküldhető a szerencsétlenül járt embertársaik számára. Igyekeztek a községek lakóit is részvételre és adakozásra bírni. Az esemény előkészítéséről a vidéki lapok is írtak.

Az adakozás egyik fő terét az *árucsarnokok* nyújtották. Ebből ötöt terveztek: 1. hideg ételek, 2. hűsítő italok, 3. cukrászsütemények, 4. virágok, 5. szivar- és dohánytermékek árucsarnoka. Merész módon arra szólították föl az embereket, hogy *tömeges adományozásokkal* töltsék föl a csarnokok készletét, majd pedig vásárolják vissza az ingyen adott/kapott árukat, ezzel a bevétel tisztán tovább küldhető lesz a károsultak javára. Szintén a közönség adományaira építették a *tombolajátékokat*.

Az adományok számára gyűjtőhelyet jelöltek ki a polgári körben (Népkert), a rendezőbizottság irodájában. Naponta déli 12 óráig lehetett adakozni. A szervezők pusztán az önkéntességre alapozva nem bíztak a kívánt mértékű sikerben, ezért közleményükben bejelentették, hogy „*azon házakat is megkeresteti [a rendezőbizottság] tagjai által, honnét bármi csekély adományt remélhet, ezért kéri és felhívja a n[agy]. él[rdemű]. közönséget, fogadja e kiküldötteket szívesen.*”²⁰⁸ A helybe ment adománygyűjtőknek már nehezebb volt ellentmondani. A legnagyobb visszhangot az váltotta ki az előkészítés idején, hogy egy nagylelkű, névtelen adakozó kétmázsás disznót adott a tombolára.²⁰⁹

A kitűzött napon az időjárás kedvezett. Nagy volt a részvétel. A beszámolók szerint megjelent a város értelmisége, hivatalnoki kara, a kereskedők, iparosok, talán csak a „*jómódú gazdaosztály*” maradt távol, a „*hiányzó gazdák helye képezte a szép nap sötét pontját*” – olvashatjuk a Maros vezércikkében.²¹⁰ Ellentmondásnak tűnik a Makói Hírlap ugyanaznapki állásfoglalása, miszerint „*gazdaközönségünk mégis megmutatta, hogy a jótékonyság oltárán tud áldozni.*”²¹¹ A dicséret valószínűleg a Gazdasági Egyesület tagságának szólt, és az adományozásban való részvételnek. Magán az alkalmon lehet, hogy valóban csekélyebb számú volt a gazdák megjelenése.

Du. 3-kor nyíltak ki az árucsarnokok, és ugyanekkor a tánchelyiségben²¹² cigányzenekar kísérete mellett megindult a tánc. Este 8 órakor került sor a tombolahúzásra, majd éjféλι szünóra beiktatásával hajnalig tartott a mulatság.

A belépődíjra, fölülfizetésre és adakozásra épített majálison a szegényebbek legfőljebb báméskodó közönségként jöhettek szóba. Ők inkább a megszokott kalákákban²¹³ mulatoztak volna, ezeket azonban a városi hatóságok, hogy támogassák a jóté-

²⁰⁷ *A makói gazdasági-egyesület majálisa*. MAKÓI HÍRLAP 1888. május 17. 6. l.; *A makói gazd. egyesület majálisa*. MAROS, 1888. május 17. 2. l.

²⁰⁸ *Főlhívás*. MAROS 1888. május 13. 3. l.

²⁰⁹ *A »Jó szív« majálisa*. MAKÓI HÍRLAP, 1888. május 24. 6. l.

²¹⁰ *A mi jó szívünk ünnepe*. MAROS 1888. május 24. 1. l.

²¹¹ *A »Jó szív« majálisa*. MAKÓI HÍRLAP, 1888. május 24. 6. l.

²¹² A tánc színhelye a színház volt.

²¹³ A kaláka a 19. században leginkább földművelő fiatalok táncos, zenés mulatozása. Színhelye általában a város valamely kocsmája volt. Az előforduló durvaságok és erkölcstelenségek miatt sokan kritikával illették.

konyság majálisát, alkalmilag betiltották. „A »Jó szív« iránti tekintetből a [rendőr]kapitányi hivatal a hétfőn rendezni szándékolt minden kalákát betiltott, így a gazd[asági]. egyesület maga lesz a porondon.”²¹⁴ A tiltás azonban nem mindenhol érte el sikerét, s valószínűleg nem is váltott ki általános lelkesedést. Erre példa Horváth István városi tanácsos esete. Midőn a rendőrség ellenőrizte a kalákatilalom betartását, föllépett Horváth tanácsossal szemben, akinek minden szembeszegülése ellenére is a kocsmájában tartott kalákáját megszüntette. A Maros ironikus címmel utalva a „Jó Szív” majálisra, „Jószívű v[árosi]. tanácsos” fölütéssel számolt be az esetről. „Nem találunk szavakat a tanácsos e tényének jellemzésére, talán majd az illetékes hatóság jobban ki tudja fejezni meghatottságát a tanácsos jó szívűsége fölött.”²¹⁵ – foglalat össze véleményét a lap.

A siker a makói jótékonysági rendezvényeket tekintve kimagaslóan jó. Már az kedvező előjel volt, hogy bőséges adomány gyűlt össze az árucarnokok számára. 1. csarnok (ételek): 15 szál szalámi és kolbász, 14 sonka egészben vagy tálra fölszeletelve, 6 tál sült, 5 db sajt, sok tojás, paprika, fehér cipó, kenyér és kalács, kosárszámra szőlő. 2. csarnok (italok): mintegy 150 üveg és egy fél akó bor (köztük 38 üveg és fél akó makói, 22 üveg magyaráti, 10 üveg jángori,²¹⁶ 10 üveg egri, 10 üveg ribizli bor), 15 üveg sör, 15 üveg szilvórium, birsalma, barack és seprő pálinka, 16 üveg likőr, de érkezett konyak, malaga, bakator, benediktiner, egy-egy üveg szeder, citrom és ribizli szörp és viszonylag sok savanyúvíz.²¹⁷ 3. csarnok (sütemények és hűsítő italok): málna és ribizli szörp mellett 21 narancs, 75 citrom, cukor, 27 tál sütemény, 40 diós kifli, 23 csomag mézes sütemény, 160 mézeskalács, Lélek cukrásztól négy nagyobb cukrászsütemény, 70 péksütemény, ezenkívül kalács, fánk, dió és 2 csomag édesség. 4. csarnok (virágok): 9 kosár²¹⁸ és 2 tálca virág (rózsa, viola, jázmin), 53 csokor rózsa, 160 szál szintén rózsa és 3 cserepes virág. 5. csarnok (dohány, szivar): 50 darab hölgyszivarka és 230 másfajta szivar.²¹⁹ Mivel az elárusító hölgyek nem tudták a csarnokok az összes áruját értékesíteni, a multság végen megmaradt készletet elárverezték.

Tombolatárgyak a legkülönbözőbbek voltak: piperecikkek, parfümök, szappanok, kancsók, tányérok, sótartó, illatszerek, poharak, írószközök, fogpor, játékok, több füzér füge, gyermek és női ruhák, gombok, hajsütőkészlet, késélesítő, rugós mérleg, dugóhúzó, 25 pia és 25 pipaszár, 2 tajtékpipa, 36 koszorú hagyma, virágpoharak, több kézimunka, képek, gipszszobor, bádóg konyhai eszközök, réz gyertyatartó, papucsok, cipők, kefetartó, pénzes zacskók és szekrény, harisnyakötő, fogvájó, gyűrű, medál, cukorkák, asztali csöngő, papír és selyem virágcsokrok, kendők, csizmák, gumilabda, csészék, vajtartó, kasmírpaplan, olajosüveg, gyufatartó, löcs, hámfá, állóóra, patkó, kerékszőg, éjjeli lámpa, sőt egy eleven bárány, egy Biblia, Arany Toldija,

²¹⁴ *Bölcs intézkedés*. MAROS, 1888. május. 20. 2. 1.

²¹⁵ *Jószívű v[árosi]. tanácsos*. MAROS 1888. május 24. 2. 1.

²¹⁶ Jángor a város szállása, Makótól északra elterülő, a város határához tartozó, részben szőlőtermő terület. Így az ott termelt bor makóinak tekinthető.

²¹⁷ *Az árvízkárosultak javára*. MAROS 1888. június 3. 3. 1.

²¹⁸ Egy kosár kb. 25 csokor virágot jelentett.

²¹⁹ A szervezők a mennyiséget kevésnek találták, és még vásároltak több min 2200 különböző fajtájú szivart.

másik két regény, az említett disznó és így tovább.²²⁰ Az adakozásba a város jelentősebb családjai egyöntetűen bekapcsolódtak.

Szerencsésen fönmaradt a napról több szemtanú, résztvevő beszámolója. Ők nem elégedtek meg azzal, hogy közöljék, az alkalom „fényesen sikerült,” életképszerű tudósításokat adtak.

A sátrakban elárúsító menyecskék forgolódtak. Hangosan kínálták a portékákat („*Tessék szivarokat venni!*” „*Egy szép virágcsokrot uram!*”), fűzfaköltők kifüggesztett alkalmi rigmusai csalogatták a nagyérdeműt:

„*Egyél jó gyümölcsöt,
Elmúlik a szümmöcsöd!*”

A színházban erdődíszlet között gyermekek nekilendülve „*hangicsáltak.*” Kislányok, a „*halvány arcú Etelka, a bájos szemű Ilka, a bájos természetű Róza,*”²²¹ lelkesen árulták a tombolajegyeket, „*A tessék tombolajegyét venni!*”²²² hallatszott mindenfelé. „*Jó szívű zsarolók*” vettek körül mindenkit. A férfiak, talán hogy jelezzék, ők már számtalan jegyet vásároltak, a kalapjuk mellé tűzték bilétáikat, mely később a gyerekek hatására játékos versennyé alakult, s az lett a „*dicsőbb*”, akinek kalapján több jegy volt. Az egyik szervező mesélte, „*föltettem a rendezői szalagot, hogy az auktoritás nagyobb legyen s a kis zsarolók hálójától megszabaduljak.*”

Azt vettem észre, hogy nagyobb lett a bizalom. Négy-öt vett körül.”²²³ Folyt a „*jó szívű rablás.*” A vásárlók a végén a kalapjuk mellé tűzött tombolajegyekkel már úgy néztek ki, mint valami „*indus főnökök.*”

A következő kis párbeszédet a vásár forgatagában jegyezték föl.

Egy szép szőke kislány jött, cigarettát árult.

„– Mi az ára? – kértem tőle.

– Három píz! – felel az én szépen, s ezzel tovább megy, már tudva, hogy »*tíz píz*«-ből nem kell visszaadni semmit.”

Egy nyalka baka jelent meg az ünnepen.

„– Katona bácsi, fizet 5 kr közmunkaváltságot!

– Dehogyan fizetek, szentem!... S a következő percben a megvesztegetett leánya már a katona bácsi karján végezte a *közmunkát a táncteremben.*”

Egy kislány megkérdezte, miként szerezhetne több pénzt a károsultaknak.

„– Hja, lelkem, nagy városban az ilyen angyalarnak egy csókért is jó pénzt fizetnek.

– Igen – felel az én szép tanítványom –, de *én magam csak nem kínálhatom, más meg nem kért!*”²²⁴

Tekintélyes emberek is mókáztak. Este 9 órakor díszmenetet rendeztek a végül is nem kisorsolt, hanem levágott sertés tiszteletére. Elöl ment Borotvás elnök, utána a

²²⁰ A tárgyak értéke meghaladta a 220 Ft-ot. (Az *árvízkárosultak javára...* MAROS 1888. június 10. 3. l.) Az adakozók névsorát a rendezőség közzétette.

²²¹ A város jeles polgárainak a leányairól van szó: Karácsonyi Rózsa, Csorba Etel, Pap Ilka és Szolcsányi Etel.

²²² A portéka ajánlásába humor is vegyült: „Tessék tombolajegyét venni! Egy darab 10 kr. Ha tizet tetszik venni olcsóbban számíttjuk. Egy forintba.”

²²³ A »*Jó szívű*« majálisa. MAKÓI HÍRLAP, 1888. május 24. 6. l.

²²⁴ Uo.

díszszónok a kiszendedett sertés képével, a titkár és a többi rendező hatalmas bárdokkal. De megtudhatjuk azt is, hogy a „*derék polgármester*” egy gyermekpaplan szerencsés megnyerője lett, és hogy Popeszku²²⁵ urat is kisorsolták a tombolán, de érte nem jelentkezett senki.²²⁶

Förlüfizetésekből, belépődíjakból, tombolajegyekből, az árucarnokok bevételeiből, a megmaradt tombola- és árukészlet elárverezéséből, közmunka megváltásából a *tiszta jövedelem 1172 Ft 47 kr* lett, melyre igazán senki sem számított.²²⁷ Ebből ezer Ft-ot már a rendezvény másnapján elküldtek a „Jó szív” központi bizottságának. Előzőleg csak 500 száz Ft bevételre számítottak, ha a vendégek fejenként elköltének három Ft-ot. A siker így igazán mindent fölülmúlt.²²⁸ Megvalósult a jelige: „*miként lehet nagyból kicsit és kicsiből nagyot csinálni.*”²²⁹

„*Ilyen majálist még nem látott Makó*” – 1889

Másik jeles polgári majális a tornászoké. 1889. június 13-án tartották a városban élénk érdeklődést kiváltó ún. „*tornázmajálist.*”²³⁰ A rendező természetesen a makói tornaegylet volt.²³¹ Az eseményről *Istók* szignóval lelkes hangú, humorral elegyített levél jelent meg a Maros újság tárca rovatában.²³² A szerző egy férfi szemével vázolja az eseményeket barátjának, a mulatságon jelen nem lehetett Sándornak. Sommásan így foglalta össze véleményét: „*ilyen majálist még nem látott Makó.*”

A rendezőbizottság már eleve arra készült, hogy egy nem átlagos, meg nem ismételhető nyári mulatságot hoz össze a város intelligenciája számára. A megjelentek névsora is jelzi, hogy nem „közönséges” lúdvári összejövetelről volt szó. A jelesebb makói családok, a „*társadalmunk színe-java*”²³³ mellett többek között megjelent Battonyáról Hervay Vilma, a közeli Kiszombor földbirtokos családjából Rónay Aladárné, a lányok közül Rónay Dóra és Rónay Cili.²³⁴ De jöttek vendégek Mezöhe-

²²⁵ A Popeszku volt a sertés díszfölvonulás szónoka.

²²⁶ Az eseményekről a MAROS „A »jó szív« majálisa címmel szerkesztőségi cikkben, az első oldalon számolt be 1888. május 24-én.

²²⁷ Az *árvízkarosultak javára...* MAROS 1888. június 17. 3. l. Egy átlagos jótékonyági táncmulatság tiszta jövedelme ebben az időben 100-200 Ft volt. Ha ennél több gyűlt össze, az már kiemelkedő sikernek számított.

²²⁸ Ismerjük a bevételek fontosabb tételeit. Beléptidíjból 625 Ft 24 kr, ételekből és italokból 110 Ft 10 kr, cukrárszattól 73 Ft 10 kr, szivarokból 40 Ft 20 kr, virágokból 20 Ft 77 kr, tombolajegyekből 184 Ft 13 kr, elárverezett ételekből és italokból 14 Ft 19 kr, förlüfizetésekből 209 Ft, 5 kr. *Főszámadás...* MAROS, 1888. május 27. 2. l.

²²⁹ A »Jó szív« majálisa. MAKÓI HÍRLAP, 1888. május 24. 6. l.

²³⁰ A tornázmajálist a következő évben is megszervezték. A lap 1890. május 8-án írt arról, hogy az elmúlt évhez hasonló tornázmajálist rendeznek. Dicsérve az elmúlt év sikeres rendezvényét „Csak rajta!” fölkiáltással bíztatja a szervezőket. *Tornázmajális.* MAKÓI HÍRLAP, 1890. május 8. 2-3. l.

²³¹ A *tornázmajális...* MAROS, 1889. június 9. 3. l.

²³² ISTÓK: *Tornász-majális.* MAROS 1889. június 16. 1-2. l.

²³³ Uo.

²³⁴ A makói jelesebb hölgy résztvevők a következők voltak: öz. Barna Zsigmondné, Bartholomeidesz Jánosné, Bánffy Gyuláné, Breuer Gusztávné, Draskóczy Edéné, Eckhardt Oszkárné, öz. Eckhardt Vilmosné, Kalenda Árminné, Kemény Mihályné, Kövessi Albertné, Kristóffy Józsefné, Makay Endréné, öz. Oelhorn Józsefné, Réthy Károlyné, Urbanics Kálmáné, dr. Vendel Jánosné, V. Margó Célia és Wizinger Károlyné. Leányok: Barna Boriska, Bánffy Gizella, Bánffy Ilona, Breuer Ilona, Breznai Anna,

gyesről, Szarvasról, Hódmezővásárhelyről, sőt jelen volt a szegedi torna- és regattaegylet több tagja is.

A rendezvény lényegében két részből állt. Az első fele könnyed műfajokat föl-vonultató kulturális előadás, a második fele pedig a tényleges majális. Ez, mint ahogy egy ilyen rendezvénytől elvárható, már a szabadban folyt.

A *kulturális műsor* hangversenyből, a városban időző színészek föllépéséből, irodalmi művek, énekszámok előadásából állt. A könnyedséget jelzi, hogy a hangversenyt az ezen alkalommal Makóra átrándult hódmezővásárhelyi cigányzenekar nyitotta meg. Ők zenéltek a későbbi táncmulatságon is. Ismerjük a műsorban föllépett művészek neveit és produkcióikat: Breznai Anna szavalt, Zajonghy, a „jeles” tenor énekelt, és egy népdalt adott elő. Medgyaszay Evelin „Anna keservét” szavalta el Jókai Mór „Szigetvári vértanúk” című művéből,²³⁵ Kövessi Monsel „Légy” című monológját adta elő, V. Margó Célia egy „Mignon” románcot²³⁶ énekelt, Havas Aranka ismét egy Monsel darabot, a „Szórakozott kisasszonyt” vitte színre, míg befejezésül Kiss Pista és Kövessi Albertné dalolt. A beszámoló szerint az összeállítás a makói közönség számára kitűnő műélvezetet nyújtott, és „*tapsvihar, valóságos tapsorkán*” volt egy-egy jól sikerült darab jutalma.

Ezt követte a majális. Színhelyül a színházkeretet választották. A rendezők kitétek magukért. A korban elképzelhető minden módon díszítették a kertet. A különböző báloknál már jól ismert eszközöket mind fölhasználták.²³⁷ Istók csak röviden így jellemezte kulcsfínt: „*tündérfényben úszott az egész.*” S valóban így lehetett. A fákon, bokrokon, az egész kertben színes lampionok világítottak, a fűben apró mécsesek égtek mindenfelé. A táncteremet a tavaszhoz, a pünkösdhöz, majálisokhoz nagyon is illő zöld ágakkal, lombokkal, virágfüzerekkel díszítették. Kicsit elütött a szokásoktól, de talán a férfias küzdelmeket jelentő tornaegylet rendezvényéhez mégis illet, hogy a falakra lándzsák, török, kardok, sisakok és kesztyűk voltak fölerősítve, s köztük olvasható volt az egylet jelszava: „*épség, erő, egyetértés.*” A terem bejáratánál kis mécsesekből képzett diadalkapu köszöntötte a belépőt.

A főszám természetesen a tánc volt. A korban olyannyira kedvelt négyeseket 22 pár táncolta, a legnépszerűbb azért mégis a csárdás volt. Éjfélután került sor a vacsorára, majd hajnal négyig, virradatig folyt tovább a mulatozás. „*Voltál már a paradicsomban?... sajnálhatod, hogy itt nem voltál, mert itt legalább fogalmat szerezhettél volna arról, hogy milyen is az a hely*” – foglalta össze véleményét még egyszer a Maros tárcájának cikkét író Istók.

Az estnek természetesen jótékony célja volt. A tiszta hasznot tornaegylet és a jótékony nőegylet közt tervezték szétosztani, de végül *32 Ft 45 kr hiánnyal zártak*, mely összeget az egylet tagjai adták össze.²³⁸ Egyesek szerint a „vigalom anyagi sike-

Füzesséry Margit, Hollósy Kornélia, Horváth Ida, Kalenda Ilona, Medgyaszay Evelin, Oelhorn Mariska, Török Izabella. Róluk írta Istók: „nincs az a rózsafüzér, mely a mulatságnak oly díszet kölcsönözne, mint azaz elragadó lányserég.”

²³⁵ Jókai Mórnak 1860-ban született színműve.

²³⁶ Fiatal lányról szóló, érzelmekkel teli, lírai dal.

²³⁷ ORBÁN Imre: *Békebeli bálók Makón*. MAROSVIDÉK V. évf. 1. szám. 2004. április. 32-38. l.

²³⁸ *A makói tornász-majális...* MAROS, 1889. július 4. 1. l.

re nem volt kedvező”, mert egy vizályok nélküli, körültekintőbb, szerényebb rendezésre lett volna szükség, s az est „szemképrázttató magnézium világítás nélkül is elégtette volna az érdekelteket.”²³⁹

A dalárda majálisa -1892

A makói dalárda nem tartozott a legnagyobb majálisrendezők közé. Sokkal inkább kedvelték a városban szervezett koncerteket. Erre előszeretettel választották a majálisok kedvelt időpontját, pünkösd másodnapját. Gyakran a „Vigadó” kertjében lévő színkörben léptek föl, műsort adtak, majd ezután következett a táncmulatság. Az alkalomra belépőt szedtek, a tiszta hasznot általában a dalárda céljaira fordították.

1892-ben azonban a közfölfogásban népszerű majálist szerveztek ők is. Rendezvényük követte a szokásokat, így a délután egy *fölvonulással* indult. Kettő órakor a polgári fiúiskolától, egyleti zászlójuk vezetésével, zeneszórá mentek a Lúdvári erdőbe. A jobbára az *intelligenciához tartozók gyalogos masírozás már önmagában föltűnést keltett*. Az, hogy *taracklövések* jelezték a menet megérkezését, csak fokozta közfigyelmet. Taracklövések csak igazán fontos eseményeknek járt ki, a dalárda ezen majálisa ilyen volt. Lövésekről a huszármajális kapcsán is tudunk. Itt azzal toldották meg az eddig tapasztaltakat, hogy a tarackok az egész délután folyamán durrogtak. A kint föllállított „óriási sátor” és a színhelyként kialakított porond du. 5 órára teljesen megtelt. Ekkor indultak a versenyek.

Makói majálisokkal kapcsolatban eddig csak a dalárda rendezvényeinek versenyszámairól tudunk. A föladatok picit mások voltak, mint azt majd látni fogjuk más majálisok esetén. A rendezőbizottság törekedett valami saját elképzelés bemutatására. Először az ún. „*kifliversenyre*” került sor. Fél lábön táncolva, hátra tett kezekkel kellett a lehető leggyorsabban egy kiflit megenni. Ezt követte a *futóverseny*. Majd a „*fazékútés*” verseny. Ez már korábba máshol is előfordult (fazéktörés), de minden magyarázat nélkül, így igazából nem tudtuk, mi lehet. Itt végre leírást kapunk róla. Bekötött szemekkel kellett doronggal leütni egy póznára kihelyezett fazekat. A fazéktörés is valami efféle lehetett. Végül a *táncversenyre* került sor.

Az igazi egyéni szám a vetélkedés végével kezdődő dalestély volt. Meggyújtották a sátrak díszítésére és kivilágítására elhelyezett lampionokat, és a dalárda tagjai *hangversenyt adtak a Maros-parton*. Ennek végeztével indult a tánc megszakítás nélkül virradatig. Ezen az – ismereteink szerint egyetlen – dalárdamajálison olyan sokan voltak, hogy a kialakított körönd majdnem szüknek bizonyult. Virradatkor a közönség nagy csoportokban tért vissza a városba.²⁴⁰ A dalárda által adott koncertekre ezután a Maros-parton nem került sor.

A munkások ünnepe

Az 1880-as években a munkásmajálisok abban a mederben folytak, amit az 1876-os, 1877-es rendezvényeiknél láttunk. Amikor a víz engedte, a Maros-parton, a Lúdvári erdőben jöttek össze. A programot a „*budapesti munkás betegsegélyző egy-*

²³⁹ *Tornázmajális*. MAKÓI HÍRLAP, 1889. június 16. 3. l.

²⁴⁰ *A dalárda majálisa*. MAROS, 1892. június 16. 4-5. l.

let” neve alatt hirdették meg, ami azt jelentette, hogy a makóiak csatlakoztak ehhez az országos szervezethez, s a majálist már ennek a makói csoportjaként rendezték lényegében a korábbi körülmények között. A tiszta hasznot az egyesület saját céljaira használták föl. A bevételekről és kiadásokról a szokásos elszámolást a Marosban közzétették.²⁴¹ Rendezvényeiket elfogadottság övezte. 1882-ben, amikor a jelentkező igények miatt kétszer, június 11-én és 25-én rendeztek majálist, a fölülfizetők között szerepelt többek között *Bódi Antal, makói prépost, plébános*²⁴² és számos értelmiségi.²⁴³

A május elsejének politikai követeléseket hangoztató munkásünnepé válása azonban alapjaiban kezdte átrendezni május elsejének a hangulatát. Ez országos folyamat, melynek hatásai Makón is egyértelműen érződtek. A város lakói az újonnan jelentkezett kérdéssel először 1890-ben találkoztak, hisz az előző évben itt nem történt semmi különös eset. A belügyminiszter ekkor rendelte el, hogy május 1-jén a munkások és „minden más honpolgárok” gyűléseket tarthatnak, de tüntetést, fölvolulást nem.²⁴⁴

A munkások, de talán még inkább a szegények életével kapcsolatos kérdések ezután óhatatlanul beszédtemái lettek a makói közéletnek. Már 1891-ben a Makói Hírlap „*A három 8-as*” címmel jelentette meg vezércikkét.²⁴⁵ A Maros ugyancsak írt a hazánkba bevándorolt idegen munkások által hirdetett törekvésről, hogy május elseje legyen munkaszünet. Gyorsan hozzátette, ezt a budapesti munkások nem kívánják. Ismerteti a belügyminiszter tüntetésekre vonatkozó tiltását és megállapítja, „*ösmerve vidékünk munkás népének józan gondolkodását és szorgalmát, nincs okunk ilyes tüntetésektől tartani.*”²⁴⁶ Sokkolhatták a makói közvéleményt a Békéscsabáról és Orosházáról érkező hírek, ahol összetűzések voltak. Ezzel visszavonhatatlanul a tavaszt ünneplő makói közhangulatba egy eddig ismeretlen, félelmet keltő vonás kezdett meghonosodni. Általános vélemény volt, hogy „*május elseje elveszítette régi, szép, vonzó jellegét.*”²⁴⁷

A következő évben a május elsejének ilyen ünneplésének ellensúlyozására, a régi hangulat megőrzésére történt kísérlet. 1892-ben az iparosok „*követésre méltó dolgot cselekedtek.*” Néhány „előkelő iparos család” összebeszél, hogy példát adjon a politika mellőzésével magtartott majálisra. Nem „zászló alatt”, de jó mulatság reményében indultak neki a Lúdvárnak. A rendezvényük jól sikerült, kellemesen szóra-

²⁴¹ *Majálist...* MAROS, 1880. június 6. 3. l. Ekkor Puka Tóni cigányzenekara muzsikált.

²⁴² Bódy Antal 1867 és 1884 között volt makói plébános.

²⁴³ Az adakozók névsora: Lukács György 4 Ft, Bódi Antal prépost 1 Ft, Südy István 3 Ft, Ering Albert 1 Ft, Jászai Géza 1 Ft, Pap Mihály orvos 1 Ft, Szabó Ferenc 1 Ft, Bogdánffy Gyula 50 kr, Mezei István 50 kr, Kratošild Ignác 30 kr, Benyiczki Ferenc 10 kr, Günsberger Jenő 10 kr, Bakó János 1 Ft, Dobsa Ferdinánd 1 Ft, Baranyi Sándor 40 kr, Nacsa János 10 Ft, Dégi Imréné 50 kr, Dégi Julianna 50 kr, Jankai Julianna 50 kr, Zablahoczky András 50 kr *A budapesti munkás betegsegélyző egylet...* MAROS, 1882. július 2. 3. l.

²⁴⁴ *A nemzetközi munkás mozgalmak...* MAROS, 1890. április 27. 3. l.

²⁴⁵ Ez „jelenti a 8 órai munkát; jelenti továbbá a 8 órai pihenést és végül a 8 órai szórakozást.” *A három 8-as.* MAKÓI HÍRLAP, 1891. április 30. 1. l.

²⁴⁶ *Munkás tüntetés betiltása.* MAROS, 1891. április 30. 2. l.

²⁴⁷ *Május elseje.* MAKÓI HÍRLAP, 1895. április 28. 1. l.

koztak.²⁴⁸ Az iparosok ezt követően is szerveztek maguknak „májusokat.” Nem biztos, hogy elsejére esett, sőt még az sem, hogy majásban tartják. 1898-ban április 30-án makói és munkaképtelen elaggott társaik megsegítésére és saját pénztáruk javára rendeztek a Sörcsarnokban mulatságot.²⁴⁹ Ezeknek hatásuk a munkások majálisaira természetesen nem volt.

Bár Makón jelentősebb összeütközések nem törtek ki, ezután május elseje a gondolat nélkül, hogy az idén vajon mi lesz, nem telhetett el. A szocialisták, anarchisták véres tetteinek lehetősége újra és újra fölmerült.²⁵⁰ A hangulatot fokozta, hogy *rémhírek* is lábra kaptak, mint például 1894-ben. Arról cikkeztek a fővárosi és vidéki lapok, hogy Makón „mintegy 800 ember harcra készen várja május elsejét.”²⁵¹ Az újságok a hatalmi elit támogatásával *ideológiailag is bírálták a mozgalmakat*. Az „újabb időben ki akarják e napot szép jellegéből vetköztetni. A hajdani élővirág helyett ma nem egy helyen szóvirágok szóratnak, mik támadást jelentenek a főnálló társadalmi rend ellen. Néhány év óta »vörös« jelző járul a május elsejéhez, mely megnevezést az a vér adta, melyet a föllázított tömeg fakasztott erőszakos harcban.”²⁵² Nem sok megértés tükröződik ezen állásfoglalásokban. Erősödött a vélemény, miszerint anomália, hogy egy 32 ezres városban nem állomásozik állandó katonaság.

Az évtized közepére azonban általánossá vált a vélemény, hogy nagyobb egyenetlenségtől Makón nem kell tartani.²⁵³ „Nagyon szolid magaviseletű emberek a makói szocialisták.”²⁵⁴ „Makón eddigelé sem volt ok a rettegésre – merjük állítani –, az idén sincsen.”²⁵⁵ –írták. Sőt a kérdéshez való hozzáállás is változott. A Makói Hírlapban 1894-ben már ezt olvashatjuk: „*az elégedetlenek közt lehetnek sokan, a kik bizony nem minden ok nélkül békétlenkednek.*”²⁵⁶ „Természetes, hogy a szegény embernek tömérdek a baja, ezt ő érzi (...) és a társadalom többi osztályát tekinti megnyomortójának.”²⁵⁷

A nyugalom fönntartásának érdemét egyértelműen *Cseresnyés* rendőrkapitánynak tulajdonították. Az ő méltatása közben azonban arra is fény derül, hogy a 90-es évek elején nem mindig volt annyira egyértelmű a teljes társadalmi nyugalom Makón.

²⁴⁸ Az idő nem volt kegyes az iparosokhoz, kicsit esett az eső. Erre mondták ott többen is: „Se baj! Áztunk már mi ennél jobban is!” *A mi iparosaink május elsején...* MAROS, 1892. május 5. 4. l.

²⁴⁹ A belépő elég borsos volt, 1 korona. A műsor attrakciói: világposta, tréfás szavaltatok, monológok és „szerenáddal egybekötött táncestély.” *Iparosok májusa*. MAKÓI HÍRLAP, 1898. április 28. 5. l.

²⁵⁰ *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1893. április 30. 6. l.

²⁵¹ *Veszedelemben van-e Makó?* MAKÓI HÍRLAP, 1894. április 29. 3. l.

²⁵² *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1894. április 29. 5. l.

²⁵³ „Makón nem volt tüntetés a főnálló rend ellen.” (*Elmaradt zendülés*. MAKÓI HÍRLAP, 1894. május 3. 2. l.) Május elseje „valószínűleg minden nagyobb feltűnés nélkül fog elmúlni.” (*Május 1.* MAROS, 1895. április 28. 6. l.) „Ez a nap is elmúlt (...) tüntetés és rendezvarás nélkül.” *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1895. május 2. 6. l.

²⁵⁴ *A munkások mozgalma*. MAKÓI HÍRLAP, 1894. május 3. 2-3. l.

²⁵⁵ *Május 1.* MAKÓI HÍRLAP, 1895. április 28. 6. l.

²⁵⁶ *Elmaradt zendülés*. MAKÓI HÍRLAP, 1894. május 3. 2. l.

²⁵⁷ A lap a „paraszt-szocializmus” kapcsán fejt ki a véleményét. *Május elsején*. MAROS, 1897. május 2. 1. l.

„Tessék csak vissza emlékezni arra a *felbőszült tömegre*,²⁵⁸ melyet hajdan Verhovay és Nagy János kapitánykodása, szereplése idején egy most nagyon csendes hangú és előkelő úr felpálkázott. A ki ezt a vérben forgó szemű böszáradatot a Sóház-utcán végig hömpölyögni látta, az jól tudja azt, hogy van nálunk ördög elég, csak hogy most meghúzza magát, mert meg van győződve arról, hogy éber figyelemmel kísérik minden moccanását, és a körmére koppintanak, mihelyt nyújtogatni kezdi.”²⁵⁹

A *görcsök a 90-es évek végére oldódni látszottak*. A Maros írta 1899-ben: „a mi úgynevezett szocialistáink nem tartoznak ama felforgatásra törekvő elemek közé, a kik először is Isten és a Haza oltárát rombolták le.”²⁶⁰ Már nem is akarja őket szocialistának nevezni, a mi munkásaink „gyűlés után pedig eléneklik a magyar ember imáját, a Hymnust, és csendesen ballagnak haza. (...) Így aztán érthető, hogy Csanádmegyében s főképp itt Makón a május elsejével csak épen annyit gondolunk, a mennyit a tavasz legkedvesebb hónapjának első napja érdemel, s hogy úgy is múltott el, minden felvonulások és gyűlések nélkül. Nem kísért itt már a szocializmusnak egyik legkárosabb tünete sem: a felekezet nélküliség. Pár év előtt ütötte fel fejét, de a megbotránkozás, mely az új jelenséget fogadta, nyilvánvalóvá tette, hogy nem ölt itt nagyobb arányokat soha.”²⁶¹

A munkások igazuk melletti kiállásának természetesen nem volt sajtója Makón. Azért mégis átszűrődik valami, ami erre utal. A cikk írója gunyoros hangon, de megemlékezik róla: „Piros zászlóknak, piros öltözetnek, piros jelvényeknek híre, hamva sincs (...) csak a makói szocialista ígéhirdető Cz. Nagy Mihály *gomblyukában* fityeg egy *meggyészínű* fonnyadt *orgona*. Hogy még is nem afféle különleges nap volt ez, mi sem árulta el azonkívül, hogy itt-ott 5 főből álló csendőr őrsöt láttunk az utcán át vonulni, meg két szál rendőrt gyalogolt végig a Szénatéren, a hol máskor színiüket sem látni.”²⁶² A készülődés ebben az évben is fölösleges volt.²⁶³

A másik eset 1902-ben történt. A *nem engedélyezett jelképek* mindig feszültséget váltottak, váltanak ki. 1902-ben még nem jutott nyugvópontra Makón a május elsejére tervezett munkásfelvonulások és munkásmajális kérdése. A „makói szocialisták”²⁶⁴ kérték, hogy vezetőjük, Kocsis István honvédi házától kiindulólággal engedélyezzék számukra zászlók alatt a főtéren át való menetüket a Lúdvári erdőbe, ahol beszédeket és fölolvadásokat tartanának. Cseresnyés főkapitány az engedélyt megtagadta.²⁶⁵ A munkások Návay alispánhoz fordultak, de ő is elutasította kérelmüket. Ezután táviratilag kértek segítséget Széll Kálmán belügyminisztertől, mondván, ha Budapesten, Kolozsvárott és Aradon lehet fölvonulást rendezni, akkor Makón miért

²⁵⁸ Nem május elsejei megmozdulásról van szó. A megállapítás más alkalommal fölmerült egyenetlenségre utal.

²⁵⁹ *Május 1. Makón* MAROS, 1897. május 2. 4-5. 1.

²⁶⁰ *A mi munkásaink*. MAROS, 1899. május 4. 2-3. 1.

²⁶¹ *Május 1.* MAROS, 1898. május 1. 4. 1.

²⁶² *Május 1. Makón*. MAROS, 1897. május 2. 4-5. 1.

²⁶³ *Május elseje*. MAKÓI HÍRLAP, 1897. április 29. 4. 1.; *Rémlátás*. MAKÓI HÍRLAP, 1897. május 2. 5. 1.

²⁶⁴ Kocsis Sándor, Szalárdi Sándor és Molitorisz István jártak el az ügyben.

²⁶⁵ *Május elseje és a szocialisták*. MAKÓI HÍRLAP, 1902. április 27. 5. 1.; *A szocialisták és a május elseje*. MAROS, 1902. április 27. 4. 1. Az engedélyezést illetően a belügyminiszter 1899. évi 250. számú rendeletére hivatkoztak, mely május elsején minden munkásfelvonulást és –tüntetést megtilt.

nem engedik.²⁶⁶ A belügyminiszter hivatkozva arra, hogy nem ismeri a makói helyzetet, nem adott engedélyt. Ekkor fordult elő egy érdekes eset.

Hogy a főnálló rendelkezésekkel valakik nem értenek egyet, mindig is ki tudták fejezni a magukon hordott különböző jelképekkel, gondoljunk csak a kommunista rendszer alatt kitűzött kokárdáinkra. Makón 1902-ben, mivel tiltották a május elsejei munkásmegmozdulásokat, voltak, akik a passzív és aktív ellenállás határán mozgó jelvényviselést választották. A főtéren lehetett látni sétálgatva, ünnepi ruhába öltözött „egy-egy vörös jelvényt viselő munkásembert, akiket attól az ártatlan passziójuktól is siettek megfosztani a rend cirkáló emberei.”²⁶⁷ A nap csöndben, minden zavargás nélkül telt.²⁶⁸ *Munkásgyűlést* pünkösdhétfőn²⁶⁹ a városházánál tartottak nagyszámú közönség részvételével, teljes rendben. Hogy a kérdést rendezni kell, azt jelezte, hogy „talán soha nem tolongott ekkor fekete embersereg a városháza udvarán.”²⁷⁰

Eltelt tehát több mint tíz év, és nem tudhatta meg Makó, hogy milyen lehet egy fölvonulással egybekötött munkásmajális. Az 1870-es, 80-as évek gyakorlata megszakadt. Ellenőrizhetetlen rémhírek, véres vidéki beszámolóok, belügyminiszteri és rendőrkapitányi tiltások útján szerezhetett csak némi információt a lakosság. Ezek a feszültségek, a jelentkező aktuálpolitikai tartalom azonban elegendőek voltak arra, hogy a nép tudatában élő május-, május elseje kép átalakuljon.

A környék májusünnepi

A makói lakosság egy része szívesen látogatta a környék tanyáinak és falvainak a majálisait. Szórakozási lehetőséget, jótékonykodásra alkalmat, a társadalmi élet egyik fontos megnyilvánulását látta benne. A város vezetői vagy képviselői megjelentek a Makóhoz tartozó tanyák rendezvényein, különösen is azért, mert ezek mindig valamely a közt szolgáló célra voltak szervezve. Ha az egyházaknak volt itt valamilyen „érdekeltségük”, pl. az iskola hozzájuk tartozott vagy a jótékony cél kapcsolatban állt a vallási élettel, esetleg általánosságban is fontos volt, képviseltették magukat. Hasonló módon, ha valamelyik faluban a helyi jelentőségen túl mutató majális szer-

²⁶⁶ *Május elseje.* MAKÓI HÍRLAP, 1902. május 1.; *A szocialisták és május elseje.* MAROS, 1902. május 1. 3. l.

²⁶⁷ *A munka ünnepe.* MAKÓI HÍRLAP, 1902. május 4. 3-4. l.

²⁶⁸ *Május 1.* MAROS, 1902. május 4. A megnyilatkozások elsősorban nem is a követeléseket, hanem a nemzetköziséget nem tudták elfogadni. „A kik piros zászló alatt harcolnak nálunk eszméik győzelmeiért, azokkal mi sohasem lehetünk egy táborban. (...) nagy tévedés az, hogy a szocializmus nemzetközi abszurd tételek nélkül nem lehetséges.” (*Piros május.* MAROS, 1902. május 4. 1. l.) A fegyveres jelenlét fölösleges volt, „olyanoktól félnek, akik valójában nem is léteznek.” *A munka ünnepe.* MAKÓI HÍRLAP, 1902. május 4. 3-4. l.

²⁶⁹ május 19.

²⁷⁰ A gyűlés szónokája Bokányi Dezső, a központi pártszervezet küldöttje volt. Közel két órát beszélt. „Annyira nép nyelven szólt, sűrű lelkes éljenekkel jutalmazta. A beszéd ékes, sikerült hasonlatokban gazdag, okos beszéd volt.” A szónok „egészséges észjárású ember, a mellett jó, gyakorlott népszónok.” (*Munkások pünkösdje.* MAKÓI HÍRLAP, 1902. május 22. 2-3. l.) A 10 órakor kezdődött népgyűlésen a nép jogairól, államformák alakulásáról, a tőke törvényhozás általi védelméről, az általános titkos választójogról, az iskolák államosításáról szólt. (*Munkások gyűlése.* MAROS, 1902. május 22.) Az elmondottak természetesen éles kritikákat váltottak ki.

veztek, Makó és Csanád vármegye megfelelő szinten jelen volt. A közigazgatási és értelmiségi elit részvétele viszont már maga után vonta más „úri elemek” és egyszerűen a csak szórakozni vágyók bekapcsolódását. Hogy az „alsóbbnak” nevezett rétegekből egy-egy ilyen alkalomra milyen számban látogattak ki az emberek, nem tudjuk pontosan. Annyi azonban bizonyos, hogy az évenként ismétlődő rendezvényekre közülük is sokan kimentek.

A majálisünnepek évenként a szokott helyen és körülmények között ismétlődtek. A búcsúk menetrendjéhez hasonlóan akár naptárba lehetett foglalni őket. Számon tartották őket. Valószínűleg, ahogy a búcsúkra fölkerekedtek a makóiak, ugyan így családostul, kisebb nagyobb baráti, szomszédságbeli csoportot alkotva megjelentek ezeken a rendezvényeken. A közelebbi helyszíneken túl, persze jóval kisebb számban, eljutottak távolabbi falvakba, városokba, Battonyára, Nagylakra, Mezőhegyesre, Mezőkovácsházára, Tótkomlóra, Pitvarosra stb.

Tanyai majálisok

A városhoz tartozó tanyak majálisai érintőlegesen kapcsolódtak a makói közlethez. Ha máshogy nem – mint már említettük – azzal, hogy a jelesebb eseményekre a városból is kilátogattak, onnan jött cigányzenekar, és beszámoltak az eseményekről a helyi lapok. A tanyavilágban színhelyül általában az iskola épületét, ritkábban valamelyik tanyát választották. Külsőleg „szerényebb” külsőségek között rendezett *átlagos ünnepek* voltak: jótékony céllal, játékokkal, versenyekkel, közös étkezéssel, tánccal, *jellegük mégis gyökeresen más volt, mint a városi majálisoké*. Ugyan a városi majálisok mintájára, de a saját viszonyai között egy kisebb és zártabb társadalmi csoport szervezte ezeket. Az ünnep lényegi vonásait a tanyavilág gazdátársadalma adta. Ők voltak a rendezők, ők képezték a résztvevők többségét. Az előkészítés munkájában ez a népesség jóval nagyobb arányban és hatással vett részt, mint egy-egy makói majális esetén a város lakosságát illetően remélhető lehetett volna. A szervezésbe bekapcsolódott még az adott vidék néhány vegyeskereskedője, kocsmárosa, mint a környék népességének tekintélyes és fontos tagjai. Az értelmiséget csak az adott körzet iskolájának tanítója képviselte. Utóbbiak szerepe akár meghatározó is lehetett. A tanítóra hárult az iskola diákjai által előadott darabok, versek, énekek, kiválogatása, rendezése. A kocsmáros és a kereskedő gondoskodott a díszítés jó részéről, az italmérséről. Vendéglőrsre nem igen volt szükség, hisz a főzést megoldhatták a vállalkozó gazdák, gazdasszonyok közbejöttével. Aktivitásukat így foglalták össze 1890-ben: a „*tanyai egészséges piros arcú leányok és menyecskék igen szép számmal jelentek meg és vettek tevékenyen részt a mulatságon.*”²⁷¹

További sajátosság, hogy a tanyai gazdaréteg tagjai személyesen ismerték egymást. Így *egy-egy majális mindenkit érintő közügy, közösségszervező és -megtartó rendezvény is volt egyben*. A megjelenés nagyobb arányú és messze meghaladta a városban tapasztaltakat. Egy-egy ilyen majális a helyi népesség érintkezése folytán akár a *közösség egészére hatást gyakorló párbeszéd színhelyévé is válhatott*. A közös-

²⁷¹ *Majális*. MAROS, 1890. június 1. 3. l.

ségi jelleget erősítette, hogy a bevételt jótékony célra ajánlották föl. Rendszerint iskolájuk fölszerelését tűzték ki célul, mely tágabb értelemben a gyermekeken keresztül minden családot érintett. Az iskolához a lakosok egyébként is erősen kötődtek, hisz létrehozásában kérvények, gyűjtések, tényleges munkavégzés folytán ők maguk is részt vettek. Az iskola fönntartása szintén közös gondjuk volt. De gyűjtöttek iskolai harmóniumra, támogattak tanyai olvasóköroket, népkönyvtárat, sőt kifejezetten városi célokat is, mint a szegénypénztárt vagy a Makón föllállítandó Kossuth-szobrot.²⁷² A mulatságok délután 2-3 óra körül kezdődtek, végük rendszerint „virradatkor” lett. A tanyai majálisokról az 1880-as évektől megbízható adataink vannak. A leghíresebb és legnagyobb a rákos-tanyai iskola melletti rendezvények voltak.

Rákos

Rákos búcsúünnepé pünkösöd első napjára esett.²⁷³ Hagyományosan évről, évre megrendezték, ezért olvashatjuk róla 1903-ban: „A rákosi gazdaközönség régi szokásához híven, az idén is megtartja majálisát, pünkösöd első napján, a rákosi iskola mellett.”²⁷⁴ Ez külsőségeit, programját tekintve nem tért el társaitól, a résztvevők száma azonban itt volt a legnagyobb. A program a szokásos.²⁷⁵ Új pontként került elő a lisztfutás, ami talán liszteszsákkal való futóversenyt jelent. A többivel összehasonlítva joggal írta róla a sajtó: „Elismert dolog, hogy ez szokott a tanyai mulatságok legsikerültebbje lenni.”²⁷⁶

A rákosi majálisra olykor meghívókat nyomtattak, 1903-tól pedig tűzijátékot is rendeztek. Kezdetben az itteniek is népkönyvtáruk javára fordították a tiszta hasznot. Később azonban a megváltozott cél is kiemelte társai közül a rákosi eseményt. A helyi, főként református vallású népesség ugyanis központjában, a rákosi út elágazásánál imaházat szeretett volna építeni, ezért 1900-tól már biztosan az „ima-ház alap javára” hirdette meg évről, évre a tanyai közönség ezt a mulatságát. Ennek népünnepély része ingyenes, míg a táncos szórakozást is jelentő majálisra általában 40-60 fillérbe (nők-férfiak) kerülő belépődíjat kellett váltani. Ez 150 korona bevétel mellett – tehát 300 főnél is több résztvevővel számolhatunk – 60-70 korona haszonnal járt. A fölülfizetők névsorát, ahogy az szokás, a sajtóban mindig közzé tették.²⁷⁷ 1890-ben maga Just Gyula²⁷⁸ is részt vett a rákosi ünnepen.

²⁷² A más alkalommal, pl. a farsangi időszakban rendezett táncmulatságok is jótékony célúak voltak.

²⁷³ Mivel a pünkösöd mozgó ünnep, ezért a rákosi majálisok napja sem volt állandó.

²⁷⁴ *Majális tanyán.* MAKÓI HÍRLAP, 1903. május 28. 3. l.

²⁷⁵ Lövésverseny, fazéktörés, lisztfutás, versenyfutás, lepényevés, zsákbutítás, távolugrás. *Majális és népünnepély Rákoson.* MAKÓI HÍRLAP, 1901. május 26. 5. 5. l.

²⁷⁶ *Majális tanyán.* MAKÓI HÍRLAP, 1903. május 28. 3. l. Figyelemre méltó a több cél megjelölése. Ez egyáltalán nem volt általános. Különösen is egyedi, hogy a városi szegényalapot is támogatták. A tanulók jutalmazására 3 Ft-ot, a szegényalapot 5 Ft-ot adtak.

²⁷⁷ 40, 60, fillér, 1 korona fölülfizetés volt a jellemző. 1901-ben Földesi Sándor és Börcsök István vegyeskereskedők 1-1 koronát adtak, Molnár Julianna, Szentpéteri Józsefné 60-60 fillért, N.N., Csávás Sándor, Igaz Imre, Nagy Péter 40-40 fillért fizettek fölül. (*Majális.* MAKÓI HÍRLAP, 1901. június 16. 5. l.) 1902-ben szintén a kereskedők, Siket Sándor és Földesi Sándor fizettek legtöbbet, 1-1 koronát a belépti díjon fölül. (*Majális.* MAKÓI HÍRLAP, 1902. május 29.) Az imaház javára rendezett majálisok időpontjai: 1900. június 3. (*A Rákos-tanyai...* CSANÁDI LAPOK, 1900. június 6.), 1901. május 26. (*Majális és*

Rákoson ezt megelőzően a következő majálisokról vannak híradásaink: 1889 a népkönyvtár javára;²⁷⁹ 1890. május 25-én szintén a népkönyvtár javára;²⁸⁰ 1891. május 17-én²⁸¹ és 1892. május 29-én a célt nem is merjük,²⁸² de valószínűleg ekkor és 1893-94-ben szintén a népkönyvtár javára; 1895. június 2-án a könyvtár javára, jobb tanulók jutalmazására és a városi szegényalap támogatására (tisztajövedelme 41 Ft);²⁸³ 1896. május 24-én az iskola javára;²⁸⁴ 1899. május 21-én, pünkösöd első napján a népkönyvtár javára, ugyanakkor 5 Ft lett adományozva a szegény gyermekek javára (tisztja jövedelme 85 Ft 90 kr).²⁸⁵

Dáltól Igásig

Említésre méltók a *dáli majálisok* is. Dálon 1886-tól gyűjtöttek előbb az iskola építésére, majd javára.²⁸⁶ 1886-ban a mulatságot Kúsz István „ugar-földjén” tartották az ottani ugari és tanyai lakosok. A bevétel kimagaslóan nagy, 250 Ft volt. Ez nem véletlen, hisz ekkor épült a helyiek iskolája. Már az ősszel be akarták indítani.²⁸⁷ Az iskola végül csak 1888-ban nyílt meg. Ezután ez lett a szokásos pünkösdi rendezvény színhelye. A tanulók 1893-ban a „szokásos kellékeken” túl Lázár Pál helyi tanító által rendezett színdarabot is előadtak. Ekkor a gyerekek, szülei és a környék lakói mellett Makóról számos hivatalnok és iparosember is megjelent.²⁸⁸

Sokan vettek részt 1891-ben a *mezőhegyes úti iskola* megáldásánál is. A református egyház új iskoláját Szöllősy Antal a makói református gyülekezet vezető lelkésze adta át. Az ünnepélyl „jótékonycélú majális volt egybekötve.” Az egyházi vonatkozású eseményre, a Makón nagytekintélyű Szöllősy Antal közszereplésére érthető módon „sokan jöttek ki a városból.”²⁸⁹ Az itteni majálisokat ezután az iskola javára rendezték.²⁹⁰

népünnepély Rákoson. MAKÓI HÍRLAP, 1901. május 26. 5. l.; *Majális.* MAKÓI HÍRLAP, 1901. június 16. 5. l.) 1902. május 18. (*Majális.* MAKÓI HÍRLAP, 1902. május 29.)

²⁷⁸ Makó országgyűlési képviselője.

²⁷⁹ *Jótékonycélú felülfizetések.* MAROS, 1889. július 18. 2. l.

²⁸⁰ 1890-ben a népkönyvtár javára fordították a majális tiszta bevételét. Az eseményen Just Gyula is megjelent. Ő 5 Ft-ot adományozott. További adakozók: Farkas József ügyvéd 1 Ft; Sípos István 60 kr; Gera István és Szabó József 40-40 kr; Balog Albert, Oláh István, Kocsis Károly, Putnoki István, Sípos János 20-20 kr; Erdei Ferenc 17 kr; Gróff Gyula tanító 1 Ft 60 kr; Teleki Sándor tanító 1 Ft 70 kr *Majális.* MAROS, 1890. június 1. 3. l.

²⁸¹ *A rákos-tanyai...* MAROS, 1891. május 24. 3. l.

²⁸² Június 5-én újabb táncvigalmat tartottak az iskolánál. *Táncvigalmak.* MAROS, 1892. május 29. 4. l.

²⁸³ *Táncmultság.* MAROS, 1895. június 6. 4. l.

²⁸⁴ *Majálisok a tanyán.* MAROS, 1896. május 24. 6. l.

²⁸⁵ Fölülfizetett három tanító Szájler Aladár (30 kr), Farkas Károly (20 kr), Kristóf János (20 kr). Nagy Gy. Lajos 20, Szentpéteri Rozália 50 kr-t adományozott. *A rákos tanyai községi iskolánál...* MAKÓI HÍRLAP, 1899. június 4. 7. l.

²⁸⁶ *A dáli tanyai iskola...* MAROS, 1886. július 4. 3. l.

²⁸⁷ Uo.

²⁸⁸ *Majális.* MAKÓI HÍRLAP, 1893. május 28. 6. l.; *Majális.* MAROS, 1893. május 28. 4. l. 1894-ben a majális május 20-ára esett. *Majális a tanyán...* MAROS, 1894. május 20. 5. l.

²⁸⁹ *Iskolaszentelés.* MAROS, 1891. június 4. 2. l.

²⁹⁰ A majális május 3-án du. 3 órakor kezdődött, belépti díj férfiaknak 60 fillér, nőknek 40 fillér. A jövedelmet az iskola részére beszerzendő harmóniumra ajánlották. *Mulatság.* MAROS, 1903. április 19. 5. l.

Rendszeresen egyházi eseménnyel kapcsolták össze az *igási majálist*. Mint a megelőző években, 1894-ben is áldozócsütörtökön tartották az ünnepet. Mivel *búcsú is volt*, megint csak sokan kijöttek Makóról. A délutáni istentiszteletet követően 3 órakor kezdődött a multság. Beléptidíj a szokásos: nőknek 20 kr, férfiaknak 30 kr A jövedelmet az igási népkönyvtár javára ajánlották föl. ²⁹¹ 1895-ben és 1896-ban a tiszta jövedelmet szintén könyvtár javára szánták. A tiszta haszon 50, illetve 60 Ft, ²⁹² ami több mint 300 résztvevőt jelentett.

A 19-20. század fordulóján még a következő majálisokról tudunk: a pusztai tanyai református iskolánál (1889. június 10., 1890. május 4.), ²⁹³ a rákos-tanyaszéli református iskolánál (1889 pünkösd másnapján, 1891 június 30., 1892. május 15.), ²⁹⁴ a mezőhegyesi út menti pusztaszéli iskolánál (1891. május 10., 1903. május 3.), ²⁹⁵ a hatrongyosi református iskolánál (1895. május 5.), ²⁹⁶ a lelei úti községi iskolánál (1896. május 31), ²⁹⁷ a komlói útféli pusztai református iskolánál (1897 május 16.), ²⁹⁸ a papháti községi iskolánál (1897. június 6., ²⁹⁹ 1899. május 21.) ³⁰⁰ a bogárzói községi iskolánál (1901. május 5.) ³⁰¹

A környező falvak majálisai

A makóiak szívesen kerestek föl néhány, a szomszédos községekben szervezett majálist, juniálist, melyek lényegében hasonlóak a makói rendezvényekhez. Természetesen a falvak ünnepélyeire is rányomta bélyegét az a társadalmi közeg, melyben létrejöttek. Az első s talán a legfontosabb sajtóság, hogy a falvakban, ahol eleve kevesebb majális volt, *nagyobb jelentőséggel bírt egy ilyen megmozdulás*, mint Makón.

²⁹¹ *Búcsú után majális*. MAROS, 1894. április 29. 6. l.

²⁹² *Majális*. MAROS, 1895. május 30. 4. l.; *Majális*. MAROS, 1896. május 21. 4. l.

²⁹³ A tiszta hasznat az iskola fölszerelésére ajánlották föl. (*Tanyai iskolai multság*. MAROS, 1889. június 6. 2. l.) 1890-ben a majális május 4-én du. 2 órai kezdettel volt jótékony célra. Belépti díj férfiaknak 30, nőknek 20 krajcár. *Majális*. MAROS, 1890. május 4. 3. l.

²⁹⁴ *Tanyai iskolai multság*. MAROS, 1889. június 6. 2. l.; *Jótékonycélú felülfizetések*. MAROS, 1889. július 18. 2. l.; *A rákos-tanyaszéli...* MAROS, 1891. július 5. 3. l.; *Majális*. MAROS, 1892. május 8. 4. l.; *Föülfizetések*. MAROS, 1892. június 2. 3. l.

²⁹⁵ A szokásos 4-5 fős tanyai föülfizetőkkal szemben itt 11-en, 6 Ft 27 kr-ral fizettek többet az iskola javára a belépőjegyért. *A pusztai ev. ref. iskolánál...* MAROS, 1891. május 14. 1. l.

²⁹⁶ Itt megjelent a makói református egyház képviselőjében Nagy Károly lelkes, de voltak vendégek Földeákról és Hódmezővásárhelyről is. *Multság tanyán*. MAROS, 1895. május 19. 5. l.

²⁹⁷ *Majálisok a tanyán*. MAROS, 1896. május 24. 6. l. Az iskolát 1894-ben „földből” építették, s 1896-ban már összedőléssel fenyegetett. A javítás költségeinek a fedezésére rendezték a jótékony célú majálist. *A lelei-úti iskola*. MAROS, 1896. május 31. 5. l.

²⁹⁸ „Jó zenekar közreműködése mellett” rendezték délután 2 órától. *Majális*. MAROS, 1897. május 6. 5. l.

²⁹⁹ Az iskolai könyvtár javára rendezett táncvigalom. Belépő nőknek 20, férfiaknak 30 kr *Juniális*. MAKÓI HÍRLAP, 1897. június 3. 5. l.

³⁰⁰ Sokan lehettek jelen, hisz a népkönyvtár javára rendezett táncmultságon a tiszta jövedelem 36 Ft volt. Föülfizettek: Süket Mihály és ifj. Vajda István 50-50 kr-t, Gera István 20 kr-t. *A papháti...* MAKÓI HÍRLAP, 1899. május 28. 6. l.

³⁰¹ A bogárzói tanyai lakosok multságuk bevételét a makói Kossuth-szobor költségeinek fedezéséhez ajánlották föl. *Bogárzói tanyai lakosok...* MAKÓI HÍRLAP, 1901. április 18. 4. l.; *Majális*. MAROS, 1901. április 25. 4. l.

Sajátság az is, ha a falu több majálist szervezett, közülük egynek a súlya meghatározó volt. Kötelezően megjelentek ezen a falu birtokosai, gazdái, az értelmiség, egyház képviselői, a helyi kereskedők, iparosok és az „alsóbb” néprétegekből is sokan. Általában elmondhatjuk, hogy a makóiak azokon a majálisokon vettek részt, melyek megyei vonatkozással bírtak.³⁰² Tudósításaink népi szokásokra vonatkozó adatokat nem őriztek meg.

Makó környékének két településén, Földeákon és Kiszomboron rendeztek nagyobb hatású majálisokat. A többi faluban élő májusi szokások, szabadban szervezett népiünnepélyek nem vonzottak említésre méltó makói közönséget.³⁰³ A két település nagyságát, gazdasági erejét tekintve kiemelkedő volt a vidék falvai közül. Nagyobb súlyukat nem utolsó sorban annak köszönheték, hogy helyben lakott a Návay és a Rónay földbirtokos család. Ezek kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkeztek Makón, Csanád vármegye székvárosában A földeáki Návayak a megyei közigazgatásában fontos tisztségeket töltöttek be.³⁰⁴ Kiszombor ugyan a szomszédos Torontál vármegye települése, de közelsége, magyar lakossága miatt szoros kapcsolatok fűzték városunkhoz. Élénkebbek az összeköttetései Makóval, mint sok esetben Torontál más részeivel. Nem véletlen, hogy a 20. század elején fölvetődött a településnek Csanád vármegyéhez való csatolása, mely nem lett volna a helyiek kedve ellenére. Ugyanakkor általánosságban elmondható, hogy a Návay és a Rónay családok támogatása biztosítékot jelentett arra, hogy a rendezvények nagy ívűek és látványosak lesznek.

Földeák

A századfordulón élénk figyelmet váltott ki a földeáki önkéntes tűzoltóegylet pünkösdi hétfői majálisa. Évről-évre megszervezték, „szokásos népiünnepélyként” beszéltek róla. Védnöke a Návay család tagjai közül került ki.³⁰⁵ Az eseményt megyei szintre emelte még, hogy meghívást kaptak a Csanád vármegyei önkéntes tűzoltó egyletek, melyek ekkor rendezték itt megyei gyűlésüket.³⁰⁶ Ha elfogadták a meghívást, velük újabb vidéki látogatók érkeztek Földeákra. Általában jelen volt az eseményen „a földeáki és a makói előkelőség számos tagja”, a falu szinte egész lakossága, de jöttek a megye távolabbi vidékeiről, Sajtényból, Nagylakról, Csanádpalotáról stb. Egy-egy jól sikerült majálison a résztvevők száma akár ezer fő is lehetett.³⁰⁷

Az ünnepet a faluban a kitűzött nap délutánján kezdték. A főtéren (Szent László tér) 4 órától muzsikált a helyi cigányzenekar,³⁰⁸ de gyakran Makóról is hívtak muzsikusokat. Velük még több makói látogatott ide. 1890-es években rendszeresen szere-

³⁰² Makó Csanád vármegye székvárosa volt.

³⁰³ Így például tudunk a lelei önkéntes tűzoltó egyletnek 1894. június 3-án saját pénztára javára rendezett majálisáról. (*Majális*. MAROS, 1894. május 31. 4-5. l.) De rendszeresen közöltek előzeteseket, beszámolókat a lapok Reformátuskovácsházán, Mezőhegyesen, Apátfalván, Battonyán stb. tervezett, rendezett majálisokról.

³⁰⁴ Kiszombor már Torontál vármegye községe volt.

³⁰⁵ 1895-96-ban Návay István, 1897-től ifj. dr. Návay Lajos megyei főjegyző.

³⁰⁶ A meghívás nem volt mindig sikeres, pl. 1899-ben az apátfalviak kivételével senki sem jelent meg.

³⁰⁷ *Népiünnepély Földeákon*. CSANÁDI LAPOK, 1900. június 10. 4. l.

³⁰⁸ MAROS, 1901. május 3.

pelt az első makói gyermekzenekar.³⁰⁹ A térzene után, melynek sikerét mindig hosszan méltatta a sajtó, következett az esemény leglátványosabb programpontja, az önkéntes tűzoltó egyesületek kivonulása a zöldbe. Az egyenruhába öltözött egység „díszfelvonulása” a parancstiszt³¹⁰ vezetésével, a vendégek sorfala közt és zeneszó mellett a községháza udvaráról indult a majális színhelyére, ahol már az előző nap fölállították és földfészítették a „népünnepélyi” sátort. Kint a birtokos család és népes közönség várta a vonulókat. A köszöntések után koraestig díjazott versenyszámokra került sor. A program évről, évre nagyrészt ugyanaz volt: fölnöttek futóversenye, póznamászás, zsákba futás, távolugrás, fazéktörés, súlydobás, szövetségi/egyleti gátverseny,³¹¹ táncverseny. Később ehhez csatlakozott: „támadásai gyakorlat” [tűzoltók versenye], lepényevés, futóverseny az elnöki különdíjért.³¹²

A rangosabb versenyek díja tetemesebb volt. 1903-ban a nyertes tűzoltók pl. 60 koronát kaptak, az elnöki futóverseny győztese 20-t, a többi szám nyertese csak 2-3 koronát. A legjobb súlydobó a nem éppen egészséges életmódra indító 60 szivart, a táncverseny első díjas hölgye aranygyűrűt, míg a pár férfitagja egy tajték szivarszipkát vihetett haza.³¹³

Az est leszálltával következett a táncmulatság hajnalig vagy másnap reggelig. 10 órakor vagy éjfélkor tűzijáték, a szünórán³¹⁴ tombolasorsolás volt. Zenét a korábban már szerepelt zenekar vagy zenekarok szolgáltatták.

A földéaki rendezvényen belépődíjat szedtek. Ezen kívül bevételt jelentett még a tombolajegyek ára. 1899-ben személyenként 30-60 fillért kértek, de a gyerekek, akik ezért csak este 8 óráig maradhattak, 10-20 fillért fizettek. Az est nyeresége a helyi önkéntes tűzoltó egylet pénztárát gyarapította.³¹⁵

A földéaki majálisok sorából a századfordulón kettő emelkedett ki a többi közül. 1895-ben meglátogatta az ünnepet *báró Eötvös Lóránt volt közoktatás miniszter*. Az csak természetes, hogy ekkor az ünnep különösen is „óriási részvétel mellett” zajlott. Pusztán a fölülfizetők névsora is jelzi, hogy Makón és a megyében szinte mindenki figyelt ekkor az eseményre, ha éppen személyesen nem is volt jelen. Fölülfizettek: Lonovics József Csanád megyei főispán, Dessewffy Sándor csanádi püspök, Meskó Sándor alispán, Mülek Lajos országgyűlési képviselő, Návay Lajos, Návay István, Hervay István főjegyző, Szojka Kálmán szolgabíró, Dózsa Lipót, Návay Géza, Návay Dezső, Návay Iván, Theisz Géza, Klein Mór és így tovább.³¹⁶ 1896-ban hasonló tömeges részvétel, makói és megyei jelenlét, valamint jeles fölülfizetők mellett emlé-

³⁰⁹ A zenekar Makón ezekben az évekbe a figyelem középpontjába került. 1899. június 26-án a városban tartózkodó Dessewffy Sándor csanádi püspök is fogadta őket. Meghallgatta rövid koncertjüket, és a zenekar céljaira 70 Ft-ot adományozott. Karmesterük ekkor Vinter Antal volt.

³¹⁰ *Népünnepély Földeákon*. MAROS, 1889. május 28. 4. 1.

³¹¹ Ezt azok számára rendezték, akik az előző versenyeken nem nyertek.

³¹² *Népünnepély Földeákon*. MAROS 1903. május 21. 4. 1.

³¹³ Uo.

³¹⁴ Ez zene- és táncszünet. Általában éjfél körül tartották.

³¹⁵ *Népünnepély Földeákon*. MAROS, 1899. május 28. 4. 1.; »*Népünnepély*.« CSANÁDI LAPOK, 1900. május 30. 6. 1.; *Népünnepély Földeákon*. MAKÓI HÍRLAP, 1901. május 16. 4. 1.

³¹⁶ *Meghívó*. MAROS, 1895. június 2. 5-6. 1.; *Népünnepély Földeákon*. MAROS, 1895. június 6. 3. 1.; *A földéaki népünnepély*. MAROS, 1895. június 16. 6. 1.

keztek meg a honfoglalás ezer éves, és Földeák község áttelepülésének ötven éves évfordulójáról.³¹⁷

Kiszombor

A másik jelentős vidéki rendezvény színhelye *Kiszombor*. A helyi fiatalok, iskolások természetesen rendeztek a kiszombori erdőben majálist, ez azonban nem váltott ki különösebb visszhangot Makón. Néhányan persze az ilyen alkalmakra is kikocsiztak. Például 1879. július 8-án, egy keddi napon „zombori fiatal urak rendeztek nyári vigalmat a kis-zombori erdőbe”, és erre makói „szépek”, lányok is átrándultak.³¹⁸

A falu határain túl számottevő népünnepélyt a helyi *Gazdasági Olvasókör* szervezte. Ennek látta el a védnöki föladatait a Rónay család.³¹⁹ Az 1890. június 29-ei népünnepélyről pontos leírásunk van.

Ekkor a rendezőség élén Zombory Rónay Ernő állt. Ő volt az egyesület elnöke is. Színhelyül a vasútállomás melletti kaszálót és az egyesület helyiségeit jelölték ki. Ez az ünnep részben már távol került egy hagyományosnak mondható majálistól, juniálistól, de jó néhány, a nyári mulatságokra jellemző vonást mutat. Ez természetesen nem zavarta a korabeli közönséget, az időpont és a szabadtéri ünneplés lehetősége miatt a legtermészetesebb módon illeszkedett a majálistok, juniálistok sorába. Figyelemre méltó, hogy a napnak a szórakozás és jótékonyág mellett *mezőgazdasági bemutató jellege* is volt. Középpontjába, bizonyosan a Rónay család döntése nyomán, a lótenyésztés került. Ez teljesen érthető is, hisz a ló társadalmi, gazdasági jelentősége meghatározó volt ebben az időben és még nagyon sokáig.

A programpontok elején szereplő tekeverseny – a dobásokért fizetni kellett – reggel 8 órakor indult. Du. 2 órakor ülést tartott a képviselő-testület, ezen megjutalmazták a föladataikat legjobban ellátó cselédeiket. A földművelési miniszter aláírásával ellátott oklevelet vehettek át. Ezután indult a kör helyiségéből a majálistokra anynyira jellemző *díszes fölvonulás* zászlók alatt, zenei kíséret mellett a község házára, majd tovább az említett vasútállomás melletti [dédényszegi] kaszálóra. Itt *csikódíjazásra* és „*lőversenyre*” került sor,³²⁰ majd pedig különböző versenyeket, például kerékpárversenyt bonyolítottak le. Ez utóbbi nyertesének jutalma egy szivartárca volt. A reggeli tartó táncmulatság már nem a szabadban volt, az egyesület dísztermét és helyiségeit használták erre a célra. Ide belépti díjat kellett fizetni. A tiszta hasznót pedig „*a lótenyésztés emelése tőkájének gyarapítására és a többi díjazásokra*” fordították. Ehhez teljesen hasonló népünnepélyek voltak a századforduló éveiben,³²¹ sőt még a 20. század első évtizedében is. A program alig változott.³²² 1903-ban *szépségversenyt*

³¹⁷ *Népünnepély Földeákon*. MAROS, 1896. május 24. 5. l.

³¹⁸ *Mulatságok a zöldben*. MAROS, 1879. július 13. 4. l.

³¹⁹ A védnök egyben az olvasókör elnöke is volt. 1901-ben pl. Rónay Ernő. *Népünnepély*. MAKÓI HÍRLAP, 1901. június 23. 5. l.

³²⁰ Ez nem derbi volt, hanem egyfajta „szépségverseny.” Két óráig lehetett az állatokat szemügyre venni. A nyertesek pénzjutalmat kaptak

³²¹ *Kis-zombori élet*. MAROS, 1895. június 27. 4. l.

³²² 1905-ben már marhadíjazást is rendeztek, sőt iparosok díjazása is volt. *Népünnepély Kiszomboron*. MAROS, 1905. július 2. 4. l.

is rendeztek.³²³ A hasznot folyamatosan a lótenyésztés előmozdítására ajánlotta föl az olvasókör!³²⁴

Apátfalva

Más májusi rendezvény csak esetlegesen és egy-egy alkalommal hívta föl magára a makói polgárok figyelmét. Különleges apropó kellett ahhoz, hogy egy ilyen rendezvényre nagyobb számban makói közönség induljon útnak. Ilyen különleges alkalom volt az *arad-csanádi vasútnak az 1882-es átadása*. Ezt az újdonságot használva ki egy makói „úri társaság”³²⁵ 1883. június 21-én „kedélyes nyári mulatságot”, magán júniálist rendezett az *apátfalvi erdőben*. „A résztvevők Makóról a délutáni vonattal mentek ki, s az apátfalvi kompnál a Maroson átkelve szálltak ki a szűnyogok birodalmába, hol helyiségről előre gondoskodva volt. A kirándulás a legjobban ütött ki, volt tánc, játék, evés-ivás és sok minden más. A jókedv tetőpontját érte el a hazajövetelnél, mely a Maroson kivilágított kompon, cigányzene mellett történt.”³²⁶ Az alkalom magától értetődően éjjél után ért véget.

A makóiak általában érdeklődtek az apátfalvi események iránt. Így, ha az adott év majálisa figyelemre tarthatott igényt, tudtak róla. Ilyen eset állt elő a millennium évében. 1896-ban a hagyományos fölvonulás a községháza elől indult. Ünnepi szónoklatok után a falu vásárterén *ötszáz (!) szegényebb sorsú helyit láttak vendégül*.³²⁷ 1896-ban, ugyan más előjellel, de a kiszombori és földeáki rendezvényekhez hasonlóan tömeges volt ez az apátfalvi megmozdulás.

Kísérlet a majálisok régi fényének visszahozására

Az 1890-es években a munkások május elsejei fölvonulásai körül kialakult huzavona nem tett jót a május elseje nimbuszának, a majálisok megtartásának. Hogy a régi fényt visszahozzák, a 20. század első néhány esztendejében a város előkelőbb közönsége, sőt vezetői is nagy hévvel kapcsolódtak be a majálisok szervezésébe. *Próbálták őrizni az ősi hagyományokat* olyannyira, hogy még a majálisok helyét is visszatették a Lúdvári erdőbe. A városban szervezett majálisok új kedvelt helye lett az eddigiek mellett a Korona kerthelyisége, melyet az 1900-as májusi nyitásra teljesen újjáalakították, és hívogató attrakcióként „fényes villanyvilágítással” rendezték be.³²⁸ Példáját a többi mulatóhely is hamarosan követte.³²⁹

³²³ *Népünnepély Kis-Zomboron*. MAKÓI HÍRLAP, 1903. június 25. 4. l.

³²⁴ *Népünnepély Kis-Zomboron*. MAROS, 1901. június 27. 4-5. l.; *Népünnepély Kis-Zomboron*. MAROS, 1903. június 28. 5. l.

³²⁵ A résztvevők Makó ismert családjai: Füzéressy, Török, Bánffy, Kolozsváry, Dedinszky, Kemény, Szél, Oehring, Kristóffy, Borotvás, Berényi, Szentiványi, Tóth.

³²⁶ *A makói úri társaság...* MAROS, 1883. június 24. 3. l.

³²⁷ *Népünnepély Apátfalván*. MAROS, 1896. május 24. 5. l.

³²⁸ *Május hava*. MAROS, 1900. május 6. 5. l.

³²⁹ A másik kedvelt színhely, az Otthon Kávéház is úgy hirdeti kerthelyiségét 1901-ben, hogy szépen földszített és villanyfényvel megvilágított. MAROS, 1901. május 26.

Majális, mint üzleti vállalkozás

A változó viszonyok közt hirdetnie kellett majális-szolgáltatásait *Báló Pálnak a marosi fürdő tulajdonosának*, hisz a liget kissé háttérbe szorult. Báló Pál tudatta a makói közönséggel, hogy „Város ligeti mulató helyiségében/ a marosi fürdőnél minden vásár- és ünnepnap délután *Fátyol Károly*/ jól szervezett zenekarával mulatság tartatik/ mely alkalommal/ halász által főzött nagy/ kecségés *halpaprikás és sült hal./ Buckai jó bor* (tisztaságáért kezeskedem) mérsékelt ár mellett és/ frissen csapolt kőbányai Király sör kapható./ Tiszta és gyors kiszolgálás.” Mindent felsorol tehát, ami csak kell, és amit szükségesnek tartottak egy jól sikerült maros-parti szórakozáshoz. Majd hozzátette, hogy 120 négyeseges területű *tánchelyiségét* ingyen átadja a nála rendezett *mulatságok és majálisok* számára.³³⁰ Tehát vendéglője továbbra is minden fönntartás nélkül választható.

A maros-parti majálisokra eddig meghívott vendéglősök, zenészek, cukrászok számára mindig eredményezett bevételt a „kihurcolkodás”, de most találkozunk a zöldben *pusztán üzleti alapon szervezett majálissal*. 1900-ban *Kiss Pál tánctanító* hirdetést tett közzé: „Ma [május 27.], vasárnap egy jól szervezett zenekar közreműködése mellett, a szegedi utca végén, a töltés baloldalán levő füzesben, játékkal és mulattató versenyekkel egybekötött *nagyszabású majálist*” rendezek. A belépő 40 kr volt, a fogyasztást természetesen mindenki maga állta. A vállalkozásba szervezett májusi mulatság du. 3-tól virradatig tartott.³³¹ Nem tudjuk sikerrel zárt-e, de folytatásával a későbbiekben nem találkoztunk.

A polgármester szerepvállalása

1901-ben az érdeklődő és újságolvasó makói közönség megtudhatta, hogy pünkösd zsúfolt templomokkal, a délután pedig víg mulatozással, kirándulásokkal telt.³³² A pünkösdhétfőre kitűzött mulatságok nemcsak Makón, de Földeákon, Nagylakon és Battonyán is akadály nélkül zajlottak.³³³

Az év legnagyobb majálisvállalkozása *Cseresnyés János polgármester*, rendőrkapitány³³⁴ nevéhez fűződik. Emlékszünk, Cseresnyés János volt az, aki az 1890-es évek közepén a közrend teljes biztosításával kezelni tudta a munkások május elsejéi körül kialakult bonyodalmakat.

Május 11-ére, du. 4 órai kezdettel hirdették meg az ősi helyre, a *Lúdvári erdőbe* a városi *tisztikar majálisát*. A rendezőbizottság élén Cseresnyés polgármester állt, ami önmagában különös súlyt adott a kezdeményezésnek.³³⁵ Már csak ezért is érthető, hogy az *érdeklődés óriási*. Az alkalomhoz biztosították a megfelelő sajtóháttérrel, hisz *mintegy tizenöt hír, tudósítás, fölhívás, programismertetés és beszámoló jelent meg Makó két akkori újságjában, a Makói Hírlapban és a Marosban*.

³³⁰ *Város-ligeti mulató...* MAROS, 1903. május 3. 6. 1.

³³¹ *Majális*. MAROS, 1900. május 27. 3. 1.

³³² *Ünnep után*. MAROS, 1901. május 30. 3. 1.

³³³ *Pünkösdi mulatságok*. MAKÓI HÍRLAP, 1901. május 30. 3. 1.

³³⁴ Széll György polgármester betegsége miatt 1900 ősze és 1902 ősze között töltötte be Cseresnyés János rendőrkapitány a polgármesteri tisztséget is.

³³⁵ *Majális*. MAROS, 1901. május 2. 5. 1.

Előbb úgy gondolták, hogy rossz idő esetén a rendezvényre a nem régen följújtott Korona helyiségeiben kerül sor, de végül is elvetették ezt az elképzelést. Május 11-én az alkalmatlan időjárás miatt nem tartották meg a programot, és június 30-ára halasztották. Erről Cseresnyés polgármester, rendezőbizottsági elnök közleményben értesítette a várost.³³⁶ Úgy tűnik, mindenképpen az ősi hagyományokat követve, a Lúdvári erdőben tartott majálisozáshoz ragaszkodtak. Május 26-án újabb közlemény jelent meg, miszerint bármilyen körülmények között, de meg fog tartatni a 30-ai alkalom. Előzetest adtak a *programból*: gyönyörködtető játékok, látványosságok, tánc, tűzijáték, és – először találkoztunk vele – galamblovászat.³³⁷ A erdőben egy erre alkalmas díszes helyet választottak ki, majd felhívták a résztvevők figyelmét, hogy a *kivonulás díszes menet keretében* lesz. Délután fél négykor gyülekeznek a fölvirágozott kocsik és fogatok a vármegyeház kertjében. Zeneszó mellett hajtottak át a városon. „Minden kocsi valóságos rózsalugas volt.” A parton a szokott program, 8 órákor vacsora és virradati mulatozás várta a résztvevőket.³³⁸

Az akció jól sikerült és példaként szolgált, hisz a város tisztikara ugyanebben az évben juniálist is szervezett. Ez is a jelentősebb közéleti mulatságok közé számított, amit jelez, hogy a rendezőbizottság élére ezúttal Rácz Márton postafőnök került. Az érdeklődés adott volt, hisz már az előkészítő tanácskozással több mint 60-an gyűltek össze. A tudósítások szerint „közlekedés”³³⁹ volt a jellemző. A jelenlevők 15 tagú szervezőbizottságot állítottak föl, és kimondták, hogy „a szabad természet ölében egy vég juniális mulatságon találkozunk.”³⁴⁰ A beszámoló szerint ehhez mérhető „sikerült mulatság már régóta nem volt városunkban.”³⁴¹ Délután 5 órákor kezdődött. Egyediséget adott neki, hogy „az ország egyik legjobb pyrotechnikusa” Vaczulik Antal³⁴² rendezte az este 10 órákor kezdődött tűzijátékot.³⁴³

Cseresnyés polgármester lendülete a következő évben is tartott. Újabb nagy ívű rendezvényben gondolkodott. A sajtó most is készséges volt. „A makói úri társaság az idén is rendez juniálist, mely bizonyára a tavalyihoz méltó fényes sikerrel fog végződni.” – írta a Maros. A rendezőbizottság elnöke ismét a polgármester lett. Nyomában természetesen vezető tisztségviselők és meghatározó közéleti személyiségek vettek részt a bizottság munkájában: Borotvás Endre (a bizottság titkára), Gebe Mihály (a bizottság titkára), tagjai: Böhm Andor, Breuer Gusztáv, Husztig Lajos, Jencs Árpád, Kolossy Jenő, Masa János dr., Ónodi Kálmán dr., Réthi Rudi, Tarnay Ivor, Tarnay Jenő és Vajda Jenő.³⁴⁴ Az urak kivétel nélkül a kaszinó tagjai voltak.³⁴⁵

³³⁶ Egyik előző számban... MAKÓI HÍRLAP, 1901. május 9. 4. l.; *Elhalasztott majális*. MAROS, 1901. május 9.

³³⁷ *Majális*. MAROS, 1901. május 26. 5. l.; *A május 11-ről*... MAKÓI HÍRLAP, 1901. május 26. 5. l.

³³⁸ *Majális*. MAROS, 1901. június 2. 4. l.

³³⁹ *Tisztviselők juniálisa*. MAROS, 1901. június 2. 3-4. l.

³⁴⁰ Uo.

³⁴¹ *Tisztviselők juniálisa*. MAROS, 1901. június 13. 5. l.

³⁴² Vaczulik Antal a szegedi magyar királyi állami posta és távírda tisztje.

³⁴³ *Tisztviselők juniálisa*. MAROS, 1901. június 13. 5. l.

³⁴⁴ *Juniális*. MAROS, 1902. június 5. 3. l.

³⁴⁵ *Juniális*. MAKÓI HÍRLAP, 1902. június 5. 3. l.

A június 17-ei szórakozás az előző évinél is nagyobbak ígérkezett. Hogy ne fordulhasson elő az 1901-es eset – a rossz időjárás miatt el kellett halasztani a majálist –, most a mezőhegyesi uradalomból 12 darab nagyméretű, teljesen vízálló, fedett sátor hozattak. Ezek fölállítását már 13-án kezdték. Így csak egészen rendkívüli esetben jöhetett volna szóba a júniális 19-ére való halasztása

A program az előző évi mintájára történt. Du. fél ötkor gyülekeztek a földíszített fogatok a vármegyeház kertjében. Innen zeneszó mellett, „*felvirágozott kocsi*korzóval vonulnak le” a Lúdvári erdőbe.³⁴⁶ A nap szórakoztató műsorának egyediséget „egy makói feltaláló kormányozható *léghajójának* bemutatása” jelentette. Szükség is volt rá, hogy a szélesebb közönség érdeklődése is biztosítva legyen. Éjfélkor *tűzijáték*. A kiszolgálást Vogel Péter, a Korona Szálló vendéglőse látta el.³⁴⁷ A rendezvény a várt sikerrel járt.³⁴⁸

1902. őszétől Makónak új polgármestere lett. Ő a cseresnyési majáliskezdeményezéseket nem folytatta. A majálisok régi fénye visszahozására tett 20. század eleji kísérlet ezzel, ellentetés nélkül, véget ért Makón. A történelekből úgy tűnik, már nem is volt rá ilyen módon igény.³⁴⁹

Az egyetemisták

Az egyetemisták voltak azok, akik ekkor új közösségként csatlakoztak a majálist rendező társadalmi csoportokhoz. Nem lett túl nagy ezeknek az alkalmaknak a száma, hisz a megváltozó hangulat inkább a városban szervezett szórakozások felé vitte ezeknek a fiataloknak is a figyelmét. Egyetemistáink ekkor a felsőfokú oktatás anyagi terheit fizetni tudó, vagyonosabb családok gyermekei lehettek, ezért a makói egyetemisták többsége a társadalom előkelőbb rétegébe számított.

A makói „egyetemi polgárok” nyári mulatságáról 1900-ra vonatkozólag van először adatunk. A Makói Hírlap 1901-ben „Egyetemi hallgatók mulatsága” címmel tudósít a tervezett maros-parti összejövetelről, azt írja, hogy a szervezés *a múlt évben rendezett mulatság sikerén fölbuzdulva* indult. A beszámolóból úgy tűnik, ez a múlt évi alkalom volt az első. 1901-ben előbb arról értesülünk, hogy júliusban rendeznek mulatságot,³⁵⁰ majd később arról, hogy az összejövetel augusztusban lesz. Ennek időpontja már kissé messze esett a majálisok szokásos májusi és júniusi napjaitól, de a rendezés mögött a makói elit zöldben rendezett tavaszi szórakozási alkalmi állnak példaként. A táncos összejövetelre, melynek rendezője a „*Csanádvármegyei Egyetemi Ifjak Köre*”, Hódmezővásárhelyről, Szegedről és Békés megyéből is hívtak hallgatókat. A századforduló makói közhangulatnak megfelelően a tiszta hasznot a Kos-

³⁴⁶ Uo.

³⁴⁷ *A szombat i júniális*. MAROS, 1902. június 12. 6. l.

³⁴⁸ Ismerjük a résztvevő előkelő hölgyek névsorát: Borotvás Dezsőné, Draskóczy Edéné, Farkas Mórné, Farkas Jánosné, dr. Paku Imréné, Perlaki Mária, Orbán Ignácné, Széll Györgyné. Leányok: Borotvás Boriska, Breuer Boriska, Kádár Gizike, Keresztszeghy Ilonka, Ott Erzsike, Paulik Rózsika, Toldy Erzsike. *A szombati júniális*. MAROS, 1902. június 19. 3. l.

³⁴⁹ 1902-ben még rendezett majális szintén a Lúdvári erdőben a kereskedők egylete. Ennek érdekessége, hogy az érdeklődő közönség számára „társas kocsi” közlekedett. *Júniális*. MAROS, 1902. június 8. 4. l.

³⁵⁰ *Egyetemi hallgatók mulatsága*. MAROS, 1901. július 4. 3. l.

suth-szobor javára ajánlották föl. A táncot hangverseny előzte meg.³⁵¹ Az akció későbbi folytatásáról nem tudunk.

Majálisok a 20. század elején

Az 1900-as évek elejétől átalakultak a majális rendezés szokásai, visszavonhatatlanul magváltozott a május 1. társadalmi jelentősége. Az „úri osztály”, a város intelligenciája, kereskedői, iparosai, közigazgatása 1902 után már önálló, saját majálisokkal nem jelentkezett. Az újságok viszont továbbra is folyamatosan vezércikkben foglalkoztak május elsejével.³⁵² Sorozatban ismétlődtek a megállapítások: „*az egész világ május elsejét, mint a kikeletnek verőfényes napját szokta ünnepelni.*”³⁵³ Írtak tavaszról, ifjúságról, sőt az időszzerű politikai helyzetről, de végül mindegyikük valamilyen módon *a munkások ünnepénél kötött ki.* Majális ekkor másként az újságok címlapjaira, a közélet központjába már nem kerülhetett.

A május elseje általános jellemző vonásaiból csak annyi került elő, hogy „a hajnali órákban az ablakok alatt megszólalt a zene,”³⁵⁴ s „mindenki a szabadba siet a szép napon.”³⁵⁵ A hagyományokról, inkább mint eltűnőben lévő dolgokról olvashatunk: „nem is olyan régen, még május elsejét a tavasz ünnepének tartottuk, ekkor mentünk ki először az erdőre, hogy üdvözljük az ébredő természetet, gyönyörködünk annak pompájában. Vidám majálisok, kellemes kirándulások tették emlékezetesé május első napját. Azóta azonban megváltozott május elsejének jelentősége.”³⁵⁶

A majális légköre tehát megváltozott, de azért ekkor is megteltek a nyári szórakozóhelyek, s – ha nem is a korábbi évtizedek szervezett formájában –, kisebb-nagyobb baráti társasággal sokan keresték föl a Maros-partot, a Báló-ligetet, az ottani mulatót. A kerthelyiségek nyitásának a napja továbbra is május elseje maradt. Hirdetéseiből még az is kiderül, hogy a vendéglősök továbbra is igyekeztek különböző mutatóványokkal magukhoz csábítani a szabadban szórakozni vágyókat.³⁵⁷ A korábbinál kisebb visszhangot kiváltva, de őrizték szerepüket a tanyasi majálisok is. A jótékony cél itt maradt meg a legtovább.³⁵⁸

³⁵¹ *Egyetemi hallgatók multsága.* MAROS, 1901. július 21. 4. l.

³⁵² *Május elseje.* MAKÓI HÍRLAP, 1906. május 3. 1. l.; *Május elseje.* MAROS, 1906. május 1. l. 1.; *Május első napja.* MAROS, 1907. május 1. l. 1.; *Május elseje.* MAROS, 1908. május. 1. l. 1.; és így tovább.

³⁵³ *Május elseje.* MAKÓI ÚJSÁG, 1907. május 1. 2. l.

³⁵⁴ *Vörös május. Szocialisták felvonulása Makón.* MAKÓI HÍRLAP, 1907. május 3. 2. l.

³⁵⁵ *Május elseje.* MAROS, 1905. május 4. 3. l.

³⁵⁶ *Május elseje.* MAKÓI ÚJSÁG, 1908. április 29. 2. l.

³⁵⁷ Például a városligeti vendéglős 1906-ban a közönség mulattatására tűzijátékot rendezett. *Tűzijáték a városligetben.* MAROS, 1906. május 27. 4. l.

³⁵⁸ A bogárzói tanyai iskolánál 1905. május 21-én a gazdasági kör javára terveztek nyilvános táncmulatságot. (MAKÓI ÚJSÁG, 1905. május 16. 2. l.) 1906. május 27-én a Nagy Andrásné tanyáján rendezett majálisuk tiszta jövedelmét például artézi kút fúrására adták. *Mulatság a tanyán.* MAKÓI ÚJSÁG, 1906. május 26. 2. l.

Az iskolások ünnepei

A tanulók képezték azt a társadalmi csoportot, mely az iskolák hagyományörző magatartásának eredményeként *tovább élte a május hagyományos ünneplési formáit*. Évről évre a korábbi évtizedekhez hasonlóan megszervezték az ünnepet. A legnagyobb visszhangot továbbra is a *református iskolások* tömeges kivonulása és maros-parti játéka váltotta ki. A beszámolók a „szokásos majális” megtartásáról szólnak. 1500-2000 gyerek ének- és zeneszó mellett, zászlók tömegét lengetve vonult ki a Báló-ligetbe. Délben rendre megvolt a szokásos halebéd a hagyományos menüvel: halpaprikás, sült hal, túrós csusza és fél liter bor. Délután tánc következett és hasonló módon énekszó mellett a visszavonulás.³⁵⁹ *A társadalmi figyelem azonban már nem volt akkora, mint a korábbi évtizedekben*. A beszámolók kurtábbak, az újságok megelégszenek egy-egy rövidebb hír közlésével.

A római katolikus iskolák ünnepüket ezután is a koronázás évfordulójához igazították. A napnak a megemlékező részét „nemzeti ünnepélynek” nevezték.³⁶⁰ Őrizték továbbra is a nap szakrális jellegét azzal, hogy kezdetként a gyerekek szentmisen vettek részt. Rendezvényeik közül formátumot tekintve Ferenc József király trónra lépésének 40. évfordulóján, az 1907-ben szervezett majálisuk emelkedik ki. Az ünnepély után „gyülekezés a belv. iskola udvarán, s onnan lerándulás a »Liget«-be.” – szólt a program.³⁶¹

A kisebb tanulólétszámú intézmények, a görög katolikus, az izraelita, az állami belterületi fiú-, a polgári leányiskolák a korábbiakhoz hasonlóan ünnepeltek. A beszámolók szinte minden évben hasonlóan tudósítottak róla: „*Vidám gyerekhangok verték fel tegnap a marosparti városliget csendjét. Az izraelita és a görög katolikus iskolák tartották majálisukat tanítóik vezetése alatt. A késő délutáni órákban érkeztek haza zeneszó és hazafias dalok éneklésével.*”³⁶² Alkalmi többletet hozott az görög katolikus iskolások 1908-as majálisa, mikor is reggel a gyerekek „*a makói önkéntes tűoltók zenekara által kísérvé* vonultak ki.”³⁶³ „Az apró gyerekek estig maradtak a zöldben, játékkal, dalolással töltve az időt.”³⁶⁴

³⁵⁹ *Gyermekek majálisa*. MAROS, 1905. május 18. 3. l.; *Iskolások majálisa*. MAKÓI ÚJSÁG, 1905. május 19. 2. l.; *Iskolások majálisa*. MAKÓI HÍRLAP, 1906. május 26. 5. l.; *Majális*. MAKÓI ÚJSÁG, 1906. május 26. 2. l.; *Ki a zöldbe!* MAKÓI ÚJSÁG, 1907. május 25. 2. l.; *Ki a zöldbe*. MAKÓI HÍRLAP, 1907. május 25. 3. l.; *Majális*. MAROS, 1908. május 24. 4. l. stb.

³⁶⁰ 1905. június 8-án tartott ünnepély menete: 8 óraker szentmise, utána elnöki megnyitó, ünnepi beszéd az ezer éves múltrol, Himnusz, szavaltatok, Szózat, elnöki zárszó, utána zene mellett kivonulás a maros-parti „vigadó mellett lévő kiserdőbe.” Előzetes híradások: *Iskolai ünnepély*. MAROS, 1905. május 25. 4. l.; *Iskolás növendékek emlékünnepe*. MAROS, 1905. június 4. 4. l. Az ünnepéről a június 11-ei szám tudósít: „Az ünnepély után a növendékek valóságos zászlódfésze, zeneszó mellett vonultak ki tanítóik vezetése alatt a Báló-féle ligetbe.” MAROS, 1905. június 4. l.

³⁶¹ Az alkalomra meghívót bocsátottak ki. Az ünnep programja: 9 óraker szentmise, utána Kaiser Lajos pápai kamarás-plébános elnöki megnyitója a Katolikus Körben, Himnusz, Bajza József „Királyra” c. verse, Lélek Gáspár tanító ünnepi beszéde, Pósa Lajos „Jó honfiak és honleányok legyetek” c. verse, Szózat, elnöki zárszó. *Június 8*. MAKÓI HÍRLAP, 1907. június 5. 2. l.

³⁶² *Majálisok*. MAROS, 1907. május 30. 5. l.

³⁶³ *Majális*. MAROS, 1908. május 28.

³⁶⁴ *Iskolások majálisa*. MAKÓI ÚJSÁG, 1905. május 31. 3. l.

Figyelemre méltó próbálkozás, hogy a *gimnázium érettségizett tanulói* juniálist rendezve ünnepelték meg a sikeres vizsgájukat. 1905-ben ez a juniális egyben a nyári mulatságok kezdete is. A fiatalok 1905. június 29-én, Péter-Pál napján, Madzsar Gusztáv igazgató és Gebe Mihály tanár védnöksége mellett a „a Lúdvári erdő árnyas fái alatt” majálisoztak. A beszámoló a többi bállal szemben az alkalom sajátságaként emelte ki, hogy a gimnazista ifjúság a sok „*sablonszerű bál helyett egy életrevaló, parázs mulatságot*” rendez. Nagy érdeklődés volt a kezdeményezés iránt, ezért a Főtérről minden órában „omnibuszt” kellett indítani. A majálisok szokásos elemei: játék, versenyek mellett – egy pontosan eddig nem tudható tartalmú – „világposta” programpont is volt.³⁶⁵ A következő évben a bankett vagy bál helyett – június 30-án du. 5 órától – ismét zártkörű táncos juniálist szerveztek a Lúdvári erdőben. *Meghívókat* is készítettek. A védnök Madzsar igazgató mellett az aktuálisan végző osztály részéről Barczán Gyula tanár lett,³⁶⁶ de a rendezők között még több tanár szerepelt.

Ezek a gimnazista rendezvények lettek az egyedüli majálisok, melyekről a korábban oly gyakori megállapítás elmondható: „*részt vett rajta a városi intelligencia.*” További sajátság, hogy az ekkor rendezett majálisok/juniálisok közül – adataink szerint – ez volt egyetlen városi *jótekonny célú* rendezvény. A tiszta bevételt a „főgimnázium Segítő-Egyesülete” javára ajánlották föl. Így természetesen a többi ingyenes ünnepel szemben erre belépődíjat kellett fizetni, mégpedig 1 koronát.³⁶⁷

Madarak és fák napja

Májusban más alkalmak is adódtak a tanulók számára a játéokra, szórakozásra, kirándulásra. A majálisok mellett rendszeressé lett a *gyermeknap*,³⁶⁸ és a vallási és közoktatási minisztérium utasítása alapján 1907-től megrendezték a „*madarak és fák napját.*”³⁶⁹ Az iskolák különböző időpontban, de általában májusban, szabadtéren tartották meg eme tanrendbeli természetvédelmi órákat. A madarak és fák napja nem vált el élesen az iskolai majálisoktól, sőt kapcsolódott hozzá. Bevezetésének az évében például Juhász György tanító a görög katolikus iskolások majálisán, a szokásos

³⁶⁵ *Juniális*. MAROS, 1905. június 25. 4. l.; *Juniális*. MAROS, 1905. június 29. 5. l.; *A főgimnázium ünnepélye*. MAROS, 1905. július 2. 2-3. l.

³⁶⁶ *Juniális*. MAROS, 1906. június 17. 5. l. Az eseményről előzetest adott a MAKÓI HÍRLAP június 26-ai száma *Érettségi juniális* címmel az 5. oldalon.

³⁶⁷ *Mulatság a szabadban*. MAROS, 1906. június 28. 4. l.

³⁶⁸ A gyermeknap is gyakran pünkösd másnapjára esett. Programja sokban hasonlított a majálisokra és népünnepélyekre. Színhelye a Lúdvári erdő, a vásártér, esetleg más szabadtéri színhely volt. Például 1912-ben május 27-én (pünkösd hétfő) a Lúdvári erdőben árucarnokokat, konfettit, virágszatát, katonazenét, futballt, löversenyt terveztek. (*Gyermek nap Makón*. MAKÓI FÜGGETLEN ÚJSÁG 1912. május 3. 2. l.) 1914-ben „piros pünkösd napja” kettős ünnep volt, mert a Szentlélek eljövételének alkalma mellett gyermeknapot is tartottak a városban. Délután 3-kor a főtéren katonazene szólt, majd „Purcsy Károly és Kolompár Béla cigány bandájának nótái fognak élénkséget vegyíteni, szép lányok gyűjtenek az elhagyott gyermekek javára” – hirdették az ünnepet a lapok. A délutáni sétahangversenyt egy esti művészestély követte a színházban. *A makói gyermeknap*. MAKÓI FÜGGETLEN ÚJSÁG, 1914. június 1. 2. l.

³⁶⁹ Ezt a napot 1907-től szervezték meg. A gyerekek közösen kivonultak a szabadba, itt előadásokat hallgattak a természet hasznosságáról, esetleg műsort adtak, énekeltek. Megfogadták, hogy óvják a természetet, a madárfészkeket. Másokat is visszatartanak azok bántalmazásától. Előfordult, hogy a nap végén fákat is ültettek. *Madarak és fák napja!* MAKÓI FÜGGETLEN ÚJSÁG, 1912. május 3. 2. l.

szavlatok után, de még a játékos mulatozások előtt előadást tartott a gyerekeknek a madarak védelméről.³⁷⁰

A munkások május elsejéje

A fölvonulásra vonatkozó tiltások megszűnte után Makón a május elsejék békésen teltek. Az ekkor tartott munkásfölvonulások nem váltottak ki különösebb visszhangot. Időszakunk vége felé, mind a mellett, hogy a megmozdulások politikai jellege megmaradt, már egyszerű rövidséggel számoltak be róla. 1912-ban például így: „A makói szociáldemokrata párt mint minden évben, úgy most is meg ünnepelte május elsejét. Délután csoportban vonultak le a marosparti vigadóba, hol beszédek és szavlatokkal méltatták a munkások ünnepét.”³⁷¹

Hogy a közfölfogás lassan változik, azt az 1903-as év jelezte. A „vörös lobogók és vörös jelszavak” általánosan ellenérzéseket váltottak ki, de úgy látták, hogy Makón „a népkedély nem a társadalmi, hanem a természeti ünnep fölségének hódol meg.” 1903-4-ben a szociáldemokrata munkások még fölvonulás nélkül, szónoklatokkal és szavlatokkal ünnepelték a május elsejét a Lúdvári erdőben.³⁷²

A következő években a lúdvári ünnepelésre már menetben vonultak a makói szegényebb tömegek. Az ilyen megmozdulások természetesen komoly előkészületeket igényeltek. Ezt a munkát a munkásszervezet vezetői a körülöttük lévő segítőkkel közösen látták el. „A makói munkások május elsején nagyobb szabású ünnepélyt szándékoznak rendezni”³⁷³ „A makói munkások már nagyon készülnek a május elsejének a megünnepelésére” – olvashatjuk például 1907-ben.³⁷⁴ 1908-ból pedig már arról is tudunk, hogy „a makói munkások vörös betűs felhívása is megjelent.”³⁷⁵

A kivonulásnak az évek során kialakult egy sajátos koreográfiája. Ezek őrizték a korábbi néppünnepejelleget. Délután egy vagy két óraker az önképzőkör elől indult a munkások menete. Bejárták a várost, áthaladtak a főtéren, majd a Szegedi utcán folytatták az útjukat egészen a Maros-parton található Lúdvári erőig vagy a Bálólígetig.³⁷⁶ Élén az „elvtársnök” haladtak gyermekeikkel, őket követte a gyakran több ezer főre szaporodott, szakszervezetek szerint csoportosult tömeg, melynek a közepén zenekar játszott lelkes indulókat, munkás- és népdalokat, nótákat.³⁷⁷ A munkások mellett a fölvonuláson a földmunkások szervezett csoportjai részt vettek.³⁷⁸ A beszámoló sok fölvonulóról, „impozáns” menetről, rendről szóltak. A Makói Hírlap 1907-

³⁷⁰ A görög katolikus majálisa. MAKÓI HÍRLAP, 1907. május 30.

³⁷¹ Munkások majálisa. MAKÓI FÜGGETLEN ÚJSÁG, 1912. május 2. 2. 1.

³⁷² Május. MAROS, 1903. május 3. 5. 1.

³⁷³ Munkások ünnep. MAROS, 1905. április 27. 2. 1.

³⁷⁴ Munkások ünnepe. MAROS, 1907. április 28. 6. 1.

³⁷⁵ Május elseje. MAKÓI ÚJSÁG, 1908. április 29. 2. 1.

³⁷⁶ Vásárhelyi – Úri – Főtér - Szegedi utcákon zeneszóval vonulnak a Lúdvári erdőbe, adta meg a menet útvonalát a MAROS 1905-ben. Munkások ünnepe. MAROS, 1905. április 27. 2. 1.

³⁷⁷ „Több ezer ember szakszervezetek szerint csoportosulva zeneszó mellett bejárta a várost, s tetemesen megszorodva vonultak le a város ligeti mulatóba.” – olvashatjuk 1907-ben. Munkások ünnepe. MAROS, 1907. május 5. 5. 1.; Makói munkások méltó ünnepe. MAROS, 1908. május 3.

³⁷⁸ Május elseje. MAROS, 1906. május 3. 1. 1.

ben így írt: „*Nagyméretű volt a makói szocialisták felvonulása. Tömött sorokban, külön szakszervezetek beosztva, rendben értek a városligetbe.*”³⁷⁹ 1906-ban a következőt olvashattuk: „*nálunk is az összes szervezetek zeneszó és a szokásos jelző táblák hordozása közben vonultak fel s főtéren, és vonultak ki a ligetbe, ahol igen szépen elmulattak.*”³⁸⁰ Az egyik tudósítás még azt is megjegyezte, hogy „a párthoz nem tartozók is igen nagy számban érdeklődtek a munkások ünnepe iránt.” A vonulók magukkal vitték a „munkás kör nemzetiszín zászlaját.” 1906-ban az osztályharcos szellemet az élen haladó nagy, piros koszorú képviselte, melynek alácsüngő piros szalagjain ez volt olvasható: „*Világ proletárjai egyesüljetek!*” Mire kiértek, az útközben hozzájuk csatlakozókkal *jó pár ezresre duzzadt a menet.*³⁸¹

Kint a parton a kör vezetői mondtak beszédeket, gyermekek szavaltak verseket, a munkásdalárda adott elő különböző énekszámokat. A program 1907-ben a következő volt: előbb vezetőjük, Szakács Márk mondott beszédet, majd Alex Lajos asztalos méltatta az ünnepet. Szavaltak: Weisz Fülöp betűszedő, Papp Sándor asztalos és Szakács Márk fia.³⁸² Az ünnepen ekkor és máskor is a részvétel ingyenes volt. 1904-ben föllépett a munkások énekkara is, melyet akkor Nagy Sándor vezetett.³⁸³

A kulturális számok és a politikai szónoklatok után következett a mindenki által nagyon várt tánc késő délutánig, majd este 7-8-9 óra körül a zenekar játékától kísérvé, énekelve tértek vissza a városba. A városba vonulás a kivonulás mintájára zajlott. „*A visszatérés igazán festői volt. A menet előtt egy fiatal asszony haladt, aki egy kis koscsit tolt, amelyben egy kis csecsszopó gyermek volt. A menet férfiak, nők és gyermekekből állott, akik jókedvűen daloltak.*”³⁸⁴

A megmozdulások kapcsán sokszor ismétlődtek a megállapítások: „a legnagyobb rendben”, „nálunk is szépen megünnepelték.” 1907-ben a baloldalinak nem mondható Maros a következő értékelést adta: „*Makó város munkás népe még soha oly impozánsan nem ünnepelte május 1-jét mint most. Meglátszott, hogy a szociáldemokrata párt keretei mind tágabbra nyúlnak, hogy az intelligensebb elemeket maguk közé fogadhassák.*”³⁸⁵ Voltak főnntartásokat megfogalmazó írások is. A Makói Hírlap tudósítója 1906-ben ezt írta: „a mai napon az egész munkás osztály ünnepel (...) tisztán a szocializmus avatta e napot a saját ünnepévé. De talán nem lesz ez mindig így. *El fog jönni még az az idő, amikor nem az emberiség egy sectája fogja május elsejét ünnepnappá emelni, de a munka.*”³⁸⁶ Az ünnep lényegét a Makói Újság 1908-ban így foglalta össze: „megváltozott május elsejének jelentősége. Ezt a napot a maga nemzetközi ünnepének foglalta le a munkásság, úgy, hogy most május elseje a munkás

³⁷⁹ *Vörös május. Szocialisták felvonulása Makón.* MAKÓI HÍRLAP, 1907. május. 3. 2. 1.

³⁸⁰ *Május elseje.* MAKÓI HÍRLAP, 1906. május 3. 4. 1.

³⁸¹ *Május elseje.* MAROS, 1906. május 3. 1. 1.

³⁸² *A munkások ünnepe.* MAKÓI ÚJSÁG, 1907. május 3. 2. 1.; *Munkások ünnepe.* MAROS, 1907. május 5. 5. 1.

³⁸³ *Május 1.* MAROS, 1904. május 5. 4. 1. Más években is föllépett a munkásdalárda. MAROS, 1905. május 4. 3. 1.

³⁸⁴ *Május elseje.* MAKÓI HÍRLAP, 1906. május 3. 4. 1.

³⁸⁵ *Munkások ünnepe.* MAROS, 1907. május 5. 5. 1.

³⁸⁶ *A dolgozó emberiség ünnepe.* MAKÓI HÍRLAP, 1906. május 1. 5. 1.

ünnep napja, amelyen a tüntető körmenetek, politikai demonstrációk foglalják el a vidámság helyét.”³⁸⁷

Kellemetlenségek, viszályok, virtuskodás

A majálisok „színvonalukat”, „igényességüket” tekintve jóval fölülmúlták egy közönséges vigadozás szintjét, egyenetlenségek ritkábban fordultak elő. A kalákákkal³⁸⁸ szemben oly sokszor fölhozott kifogások: verekedés, részeskedés, erkölcstelen magatartás, duhajkodás kevesebb esetben fordult elő, de azért kihágásokról, nézeteltérésről, durvaságokról, életveszélyről is van néhány adatunk.

Életveszélyes majálisszervezés

Rögtön az első eset elég rémítő. Megsejtve a szenzációt, mert a sajtó régen sem volt különb, ilyen fölütéssel számoltak be róla a helyi lap: „*Ki hinné, hogy a bálrendezés is életveszéllyel jár?*” 1876-ban a május 11-ei majális rendezőjét, L. E.-t este, midőn éppen hazafelé ballagott, megtámadták. A püspöki uradalom ügyészének háza előtt „*Ezt gazdám küldi!*” szavak kíséretében leütötték. L. jajgatására többen odafutottak, így mentve meg a további ütlegektől és hazaszállították. A beszámoló nem említi a nézeteltérés okát, de – úgy tűnik –, a városban valami mégis közszájon forgott, hisz a cikkíró ennyit hozzátett: az „*oroza támadó*” kezébe „*úgy hiszik, a majális rendezésével egybefüggő sérelem adta a bosszuló fegyvert.*”³⁸⁹ A városban tehát a közbeszédben „*hírlett*” valami, s a kissé gunyoros sommázat a háttérre utalva sokat sejtető.

A ráfizetéses majális

1876-ban az *általános munkássegélyező egyesület* jótékony majálisa nyomán fejezte ki rosszsallását a város akkor egyetlen lapja, a Maros. Az eset nem kifejezetten „majálisbűntény”, annyiban kapcsolódik ide, hogy majálissal kapcsolatban történt. A rendezők eredetileg azt tervezték, hogy a tiszta haszon 1/3-át a városi szegénypénztár kapja, 2/3-át pedig az egyesület saját pénztára javára tartja meg.³⁹⁰ A majális azonban ráfizetéses lett. Ez, különösen akkor egy munkás egyesület számára jelentősnek számító, több mint 32 forintos hiányt jelentett. Kevesen váltottak belépőt, s a jótékony célra még kevesebben fizettek fölül.³⁹¹ A rendezők a *förlülfizetésekből befolyt összeget is a mulatság alapköltségeinek fedezésére fordították*. Ez ellen szólaltak föl többen mondván, a förlülfizetéseket nem szabad a deficitnek elnyelni, hanem, legyen a plusz bevétel bármilyen kis mérvű is, a megnevezett jótékony célra kell továbbítani.³⁹² A kérdés

³⁸⁷ *Május elseje*. MAKÓI ÚJSÁG, 1908. április 29. 2. l.

³⁸⁸ Általában a hétvégeken vagy ünnepnapokon a köznépi fiataljai számára főként kocsimáskban rendezett zenés, táncos mulatság.

³⁸⁹ *Ki hinné, hogy a bálrendezés is életveszéllyel jár?* MAROS, 1876. május 14. 3. l.

³⁹⁰ *Ma a Lúdvári erdőben...* MAROS, 1876. május 14. 3. l.

³⁹¹ Förlülfizető az, aki a megállapított díjnál többet ad a belépőjegyért. A förlülfizetésekből befolyt összeget általános szokás szerint mindenképpen a meghirdetett jótékony célra kellett fordítani.

³⁹² *Az általános munkás segítő egyesület...* MAROS, 1876. május 21. 3. l.

komolynak tűnik, hisz a Maros újságírója a következő évben visszatért a kérdésre. 1877-ben az árvízi helyzet miatt az „általános munkás segélyező” egylet „csak” juliálist tudott szervezni a Lúdvári erdőben. Belépődíj 30 krajcár volt, s a tiszta jövedelmet az ingyenes közfürdő javára ajánlották föl. Erre írta a lap: „Nagyon szép, hanem elvárjuk a rendező egylettől, hogy a bevételek hiteles ellenőrzéséről gondoskodni elne mulasztja mint máskor; hogy így a pénzkezelés körül semmi visszaélés ne történhessék.”³⁹³ A vádak kivédésére legjobb módszer a nyilvánosság. Az egylet a majálisról elszámolást tett közzé.³⁹⁴

Gyűrött kalappal érkezett haza

1882-ből az italozásról van érdekes beszámoló. A jó tollú helyi író az esetet így adta elő: „Hosszú asztalnál ült a compánia. Véres verejtéssel mulatott. Oly hőség uralkodott ott, hogy az egyik, ki már negyedszer rendelt savanyúvizet³⁹⁵ borral, azon könyörgött, hogy *nyissanak ablakot különben megfúl.*” Mindez történik a Maros-parti fák alatt! „Nem is vált belőle az est folyamában táncos. Egy helyen maradt, s csak hajnal felé került haza, maga sem tudja mikép, elázottan, gyűrött kalappal, felső kabát nélkül.”³⁹⁶

A mértéket túllépő italozás a majálisokon általában megesett. „S amilyen felséges mulatságok estek ott [ti. a Lúdvári erdőben] hajdanában, vannak olyanok is, kik mosolyogva gondolnak vissza egy-egy majálisra, melyről, mint pontos emberekhez illik, hazaindultak még esti harangszókor, és a *hajnali harangszó még ott találta őket valamely fa alatt elterülve a harmatos fűben.*”³⁹⁷

A leégett munkásbarakk

1890-ben már állt a szárazéri csatorna mellett egy barakk, ahol a csatorna munkásai sokszor mulatták jókedvűen az időt. A 12 öl hosszú és 4 öl széles faépület – ebben a munkaeszközöket is tárolták – megfelelt az igényeiknek. Május elsejére virradóra azonban leégett. A szerencsétlenség okát nem ismerték. Ez teljesen beárnyékolta 1890. május elsejéjét. Egyik munkás látván a füstölgő romokat így szólt: „Beszélték az emberek, írta az újság, hogy bedőlt a csatorna, vége a csatornának. Nem hittem nekik. De most, hogy te leégtél, te elpusztultál – magam is azt mondom, hogy *most már csakugyan nem lesz ebből semmi.*”

Az égés hírére összegyűlt emberek „elszörnyedésére” Ingó Mihály berontott az „égő alkotmányba,” s a várakozás rémes percei után „végre megjelenik perzselt hajjal, de kezében egy tele üveggel.

„– Éljen! – zúdultak fel a munkások, s *fejük fölé emelték a bátor mentőt, s közösen elfogyasztották a testes üveg tartalmát.*”

³⁹³ *Juliálist rendez...* MAROS, 1877. július 22. 3. l.

³⁹⁴ 1882-ben például 18 Ft fölülfizetés volt. *A budapesti munkás betegsegélyező egylet...* MAROS, 1882. július 2. 3. l.

³⁹⁵ Savanyúvízzel készítették a fröccsöt.

³⁹⁶ RENGEY i. m.

³⁹⁷ „J” i. m.

A két epizódot elmesélő író talán nem a legempatikusabban közelítette meg a munkások érzéseit, de azért az érezhető, hogy valóban fontos volt számukra ez a barakk. A munkásmajálisok szempontjából a harmadik párbeszéd a lényeges.

„– *No! hát maguk nem rendeznek munkásünnepélyt?* – kérde egy pallér csütörtökön reggel a munkásoktól.” Egyik planérozó ki se véve szájából a piát így válaszolt: „– *Munkás ünnepélyt, mikor leégett a barakk?*”³⁹⁸

Borzasztó!

Ezt a bírálatot kapták a református majálisok 1892-ben. Ez az egyetlen a szervezést kritizáló írás. A szerző a hódmezővásárhelyi református iskolák majálisaival veti össze a makói helyzetet, és igen lehangoló képet festve az előzőről megállapítja, hogy mindez a makói viszonyokra is illik. Egészen odáig ment, hogy „a gyermekmajálisok az eddigi módon való tartása helytelen; *pedagógiai szempontból pedig egészen káros hatású.*” Kifogásolja, hogy a gyermekek bármily keveset is, de pénzt fizetnek, holott a zöm szegény. Ezen kívül versengés alakul ki, mert mindenki a fölvonulásra új ruhát akar, s „akinek nincs, sír.” „Elhibázott dolog, hogy ennyi fiút és lányt zsúfolnak össze (...) csupa fejtelenség” az egész, csak ugrálás, zaj, borzasztó mulatozás.

Meg is van a javaslata. „Cigány [zenészek] és bor nélkül, tehát fizetség nélkül kellene néha-néha kimenni a gyermekekkel a szabadba, s az elméleti tanítást gyakorlatival bővíteni. Csakhogy ez már nem majális, hanem tanulságos kirándulás, a minek talán anyagi és erkölcsi haszna is több.”³⁹⁹

Hagymák a májusfán

„Az én májusfám” című humoreszkjében írói eszközökkel kidolgozva egy Makón történt eset adott elő.

Hősünknek április 30-án az a gondolata támadt, hogy „május elsejére virradóra egy díszes májusfával” lepi meg az ő „angyalát,” amivel hát semmi bünt el nem követne, mindössze „világosságra jönne” az érzelme, amitől legföljebb riválisa, a helyi körorvos lenne kicsit féltékenyebb. „*A gondolatot tett követte, éjjél után 3 óraker sikerült is a májusfát [a lány] kiskertjébe becsempészni, a merénylet elkövetése után pedig édes álomba merülni.*” Reggel aztán futva jött a kisbíró mondván, a jegyzőné asszony – az ő lányának a kiskertjébe került a májusfa – azonnal hívatja a szerzőt. Hősünk, ugyan rosszat sejtve, de mégis rohanva tett eleget a nem éppen mindennapos invitálásnak. A mama „*rámutatván egy májusfának csúfolt valamire,*” kemény szavakkal fordult a fiatalemberhez. „*Ez a bosszú műve – mondta –, mert bizonyosan megsejtette ön, hogy leányomnak éppen a nevenapján, f. hó 4-én leend eljegyzése a körorvos úrral.*”

Az igazság egy hét múlva derült ki a kisbírótól. A kisbíró – természetesen ugyanazon az éjszakán – a jegyzőék Juci nevű szobalánynak a konyhaablakába tett egy másik májusfát. „Mindennek oka egyedül az orvos volt, ki is megvesztegetván a községi személyzetet, megfosztatta azok által ékességeitől az én májusfámat, rakatván arra selyemszalagok helyett más idegen anyagokat, déli gyümölcsök helyett *kolompé-*

³⁹⁸ *Tűz a »strek«-en.* MAROS, 1890. május 4. 3. l.

³⁹⁹ *Gyermek-majális.* MAROS, 1892. május 8. 5-6. l.

rokat és vereshagymákat. Így változott át az én májuszám szerelememnek akasztófájává (...) ha történetesen a muszka-császár leányába szeretnék is bele, még annak sem tennék ezután többé többet májuszát” –tudjuk meg az eset konzekvenciáját.⁴⁰⁰

Az agresszív szatócs

Egy gyerekcsínyből lett rendőrségi eset 1900 júniusában. Ahogy az minden évben szokás, iskolások majálisoztak a Maros-parton. Pontosan nem tudjuk melyik iskola, de az időpont alapján a katolikus iskolák kirándulásáról lehet szó. A nap jól sikerült, majd a jókedvű gyerekek hazafelé jövet „mindenkit éljeneztek, különösen kijutott az éljenezésekből a hazának és a magyarnak. „A Sóház-utcán, Lefkovics Adolf szatócs előtt aztán egy 8 éves polgár ilyenformán lelkesedet: »Éljen a magyar, de a zsidó ne!« A szatócsot ez a kiáltás annyira dühbe hozta, hogy *a gyerek után szaladt, azt földhöz verte s úgy összerugdosta, hogy a többi gyerekeknek kellett a szerencsétlen kis cimborájukat hazaszállítani.*”⁴⁰¹ A durvaság miatt nyomozást kellett indítani.

Még a tehénnek is kárpótlást ígértek

Ugyanebben az évben viszály alakult ki a majálishoz szükséges terület használata körül. Az igazi okot nem ismerjük, de az biztos, hogy a gimnazistáknak 1900-ban a májusi ünnepük e miatt maradt el. A főgimnázium tanulói június 2-án majális akartak rendezni, és ezért fölkérték a „tehenjárási gazdaságot”, hogy engedje át erre a célra számukra a Lúdvári erdő egy kis részét. Az engedély azonban sehogy sem született meg. Pedig a beszámolók szerint a diákok a fű letaposásáért kárpótlást ígértek a gazdáknak, sőt – amikor már tudták, kilátástalan az ügy – kicsit cinikusan, a tehéneknek is.⁴⁰² Vállalták, hogy a tánchelyet fölássák, fűmaggal bevetik, de a megegyezés így sem jött létre.⁴⁰³ Ezért, úgy mond, a közbejött akadályok miatt, a gimnazisták majálisa elmaradt.⁴⁰⁴

A makói közönség nehezményezve vette tudomásul az események ilyen alakulását. „»Ember tervez, Isten végez!« Ezt mondja a makói kir. főgimnázium ifjúsága, mely nagy hévvel látott hozzá egy várva várt majális rendezéséhez – kezdi beszámolóját a Csanád Lapok. Tudatta olvasóival, hogy a szegény diákok már nagyszámú meghívót küldtek ki, és a gyerekek már előre örültek a várható programoknak. Majd megállapítja, „csak az a kár, hogy ilyen hagyományos ünnep megtartása elé is folyton gördülnek akadályok.” A nélkül, hogy a résztvevő feleket megnevezné, sajnálkozik, hogy ilyen eset Makón előfordulhatott, hisz *a majálisok „a legalkalmasabbak a lélek fölvidítésére”*⁴⁰⁵ – sommázza véleményét a cikkíró.

A Maros szintén a gimnazisták mellé állva idézte a kicsit gunyoros megállapítást: „Nem baj, kedves öcsém – rekesztette be a tárgyalást egy diákpárti gazda –,

⁴⁰⁰ SÁRRÉTI: i. m.

⁴⁰¹ *Brutális kereskedő.* MAROS, 1900. június 17. 4. l.

⁴⁰² A tehének kárpótlása említésében már kis írónia is kihallatszik. Kárpótlásként a fölhasználhatatlanná vált fű háromszorosát ígérték.

⁴⁰³ *A főgimnázium és [a] gazdák.* MAROS, 1900. május 6. 5. l.

⁴⁰⁴ *Elmaradt majális.* CSANÁDI LAPOK, 1900. május 30.; *Elmaradt a gimnazisták majálisa.* MAROS, 1900. május 31. 4. l.

⁴⁰⁵ *A majálisról.* CSANÁDI LAPOK, 1900. június 3. 4-5. l.

*megfellebbezzük a határozatot a marhákhöz, hát ha azokban több lesz az ember-
ség!*⁴⁰⁶

Lampiontolvajok

Kellemetlen volt egy lopási eset. A „bűntény” a tisztviselők 1901-es juniálisá-
nak éjszakáján történt. „Egyedisége” miatt általános föltűnést keltett. A mulatság
„epilógusaként” ugyanis a rendezvény helyszínéről, a Lúdvári erdőből ellopták az
estnek csillogást adó 47 lampiont.⁴⁰⁷ Az ügyben a rendőrség vizsgálatot indított.

Virtuskodás május elseje éjszakáján

1907. május elseje egy nem akármilyen közjáték tűzbe hozta a várost. Mindenki
az erről beszélt. Reggel ugyanis igen nagy meglepetésben volt részük a makói polgá-
roknak, különösen is az úJVárosiaknak. A református templom tornyának gombján, az
ünnephez nagyon is illő zöld ág – egyesek szerint virágok – és egy nemzetiszínű
zászló köszöntötte május elsejét. Valaki éjszaka fölmászott a villanyhárítón, és így
helyezte el ott a május jelképeit. A lakosok csoportba verődve tanakodtak, vajon hogy
kerülhetett az ág és a zászló oda.⁴⁰⁸ Mint ahogy az lenni szokott, a történetek találgat-
ásra adtak alkalmat. Voltak, akik úgy vélték, a merész tett munkások ünnepét kö-
szönti, míg mások ezzel szemben a nemzetközi munkásünnephez kevésbé illő nem-
zetiszínű zászló fölkerülését emelték ki. A ritka látványosságnak – mivel senki sem
vállalkozott a toronymászás ismételt mutatványára, és a zászló eltávolítására – napo-
kon át sok bámulója akadt. A város lakosai közül számosan csak azért kerekedtek föl,
hogy személyesen is láthassák a torony tetején lengő nemzeti zászlót. Az egész város
erről beszélt.⁴⁰⁹

Végül is egy ügyes, mondhatnánk mai szóval oknyomozó újságíró megoldást
talált a rejtélyre. Bádogoslegények virtuskodása állt az események mögött. (A nap
kiválasztásában, a zászló, a zöldág jelképekben persze a májusi hagyományok hatását
kell látnunk.)

A történet szerint Biri Imre és Dégi Imre mesterek segédei azon vitatkoztak,
melyikük is a külön bádogos.

„–Hiába ugrálsz komám [mondta Biri segédje], te hozzám képest akkora vagy
mint egy heptikás szúnyog az elefánt mellett. Hiszen a mit én megcsináltam,⁴¹⁰ azt te
még csak el sem tudod bontani.

⁴⁰⁶ *Gimnazisták és gazdák*. MAROS, 1900. május 6. 5. l. A majális engedélyeztetése körül sem volt min-
den rendben. Nem kértek időben engedélyt a tankerületi főigazgatóságtól, csak midőn a rendezőség az
előkészületeket már majdnem befejezte. A főigazgató „a tervezett mulatságot neki be nem jelentették”
indoklással a majálist betiltotta. Ez ellen is méltatlankodtak mondván, hiba volt be nem jelenteni, de
legalább olyan hiba volt a tantestület által jóváhagyott majálisát betiltani. *Elmaradt majális*. MAKÓI
HÍRLAP, 1900. május 31. 4. l.

⁴⁰⁷ *A juniális epilógusa*. MAROS, 1901. június 13.; *A makói tisztviselők juniális*. MAKÓI HÍRLAP,
1901. június 13.

⁴⁰⁸ *Zöld ág a torony tetején*. MAKÓI ÚJSÁG, 1907. május 3. 2. l.

⁴⁰⁹ *Nemzeti színű zászló a templom tornyán*. MAKÓI HÍRLAP, 1907. május 3. 4. l.

⁴¹⁰ A segéd bizonyára már korábban is kipróbálta toronymászó képességét.

Dictum-factum, fogadott a két nagyreményű ifjú s a Biri segédje április 30-án este véghez is vitte a makói bádigos ipar terén eddig még páratlan rekordot: éjnek idején felmászott az újvárosi ref templom tornyának a legcsúcsára és kitűzvéen ott a nemzeti színű lobogót egy zöld ággal együtt, másnap kereste a tamáskodó kartársat.

– No, komám, hát én kitűztem a templom tornyára a zászlót, te meg vedd le onnan, ha olyan nagy mester vagy.

Erre senki sem vállalkozott, hiszen kinek van kedve 50 méterről »lecseppenni.« Így a zászló mindaddig ott fog maradni, a míg a szél le nem fújja onnan, avagy a kiváló toronymászó meg nem szánja az eklézsziát s leveszi onnan a fogadás tárgyát.

Elég az hozzá hogy a Biri segédje mégis csak jobb bádigos!⁴¹¹

* * *

Összességben megállapíthatjuk, a makói május elsejék, majálisok, májusi szokások alakulását forrásaink alapján 1871-től kísértük figyelemmel. Az általunk vizsgált mintegy negyven év alatt, mely a magyar államiság és Makó város életében is egyfajta csúcspontot, határozott fejlődést jelentett, ezen ünneplés folyamatos átalakuláson, újraértelmezésen ment keresztül. Ebben a negyven évben a makói társadalomnak szinte minden rétege a maga habitusa, hagyományai és szokásai alapján bekapcsolódott a május elseje, a majálisok megtartásába. Óvodások, iskolások, felekezetek, munkások, iparosok, dalárda, tornaegylet, gazdasági egyesület és más szervezetek, magán személyek egyaránt szervezőként szerepelnek. A rendezvények alkalmat nyújtottak hivatalos, közéleti jelentőségű aktusoknak (pl. koronázási évforduló) és magánéleti tetteknek (párvasztás, szórakozás stb.) és határozott felekezeti kapcsolódásokat (római katolikus iskolák majálisai) is mutattak. Megfigyelhetjük, hogy milyen módon éltek a városban, valószínűleg hosszú időre visszamenő hagyományok (házak díszítése, cigánybandák zenélése, májusfaállítás, költözködés, kerthelyiségek megnyitása, a szabadban való mulatás, tánc). Külön is érdekes, hogy mindezek hogyan valósultak meg a városi lakosság és a tanyai népesség körében, és hogy Makó polgárai bekapcsolódtak a környékbeli falvak jelentősebb májusünnepeibe is. Adataink arról tanúskodnak, hogy a 19. század utolsó három évtizedében a majálisoknak, ezeknek, a főként szabadban rendezett közösségi alkalmaknak a fontossága fokozatosan növekedett. A századfordulóra érték el jelentőségük csúcsát. 1902-t követően Makó vezető rétege, az intelligencia, az ún. úri osztály azonban már nem szervezett nagyobb jelentőségű májusi ünnepet. Ebben szerepe lehetett, hogy 1890 után fokozatosan előtérbe kerültek, az 1900-as években meghatározóvá váltak a munkások által szervezett május elsejei gyűlések, fölvonulások. A szórakozás mellett politikai tartalommal telítődtek a maros-parti majálisok. A munkások a május elseje megtartásával egy új koreográfia szerint végbemenő, sajátos tartalommal bíró népünnepet teremtettek. A munkásszervezetek mellett a tanyai népesség és a tanulóifjúság éllette tovább a május közösségi ünneplésének szokásait. Az iskolások ünneplési alkalmak gazdagodtak a gyermeknap és a madarak és fák napja megtartásával. Más társadalmi cso-

⁴¹¹ *Ki a jobb bádigos?* MAROS, 1907. május 5. 6. 1.

portok esetében a tavaszvárás, majálisozás, a zöldbe való kirándulás egyre inkább a magánéleti szférába került. Maga a város természetesen a különböző mulatóhelyek kertjeiben rendezett szórakozások széles skáláját nyújtotta a május, június, július hónapokban is.

May Day Feasts at the Turn of the Century in Makó

by *IMRE ORBÁN*

Using relevant sources present study throws light upon how May Day feasts and traditions were formulating from 1871. The research focuses on a period of forty years considered as the culmination in both the history of the Hungarian State and the city of Makó, seeing definite development. During the studied period May Day feasts and customs were changing continuously, as well as were reinterpreted in different periods. Almost the whole society of Makó took part in May Day celebrations and feasts, following their traditions and customs. We may find as organizers kindergartners, schoolchildren, denominations, workers, craftsmen, male-choirs, gymnastics clubs, guilds and other organizations, as well as private individuals. These programs provided opportunities for celebrating official and public events (such as the coronation anniversary) as well as for private activities (such as courting and entertainment), and also showed definite denominational bounds (such as picnics for Roman Catholic schools). We may reveal how the inhabitants of Makó lived, respecting old traditions (decorating houses, listening to gipsy bands, erecting may poles, moving house, opening beer gardens, as well as having fun and dancing in the open air). It is especially worth noticing how the inhabitants of the city and the farmsteads celebrated. We revealed that the citizens of Makó also joined May Day celebrations in the neighboring villages. Our data proves that in the last three decades of the 19th century the significance of May Day feasts organized mainly outdoors was gradually increasing. Their significance culminated at the turn of the century. However, after 1902 the leading social stratum of Makó, the intellectuals, the so-called middle-class, stopped organizing remarkable May Day feasts. This may be explained by the fact, that after 1890, and mainly during the 20th century the gatherings and processions organized by the workers on May Day became determinative. Besides providing entertainment, May Day celebrations taking place along the bank of the river Maros gained political connotations as well. The workers organized public festivals with a peculiar aim respecting certain choreography. Besides the workers, it was the inhabitants of the farmsteads and the students, who maintained the traditions of public festivals in May. The festivals organized especially for schoolchildren were enriched by the celebration of Children's Day and the Day of Trees and Birds. In case of other social groups, celebrating May Day and other activities expecting the arrival of summer were transferred into the sphere of private life. Although the city itself, as a matter of course, provided a wide range of entertainments in different beer gardens also during May, June and July.

